

L'AIGUA I EL PATRIMONI INDUSTRIAL DE LA GARROTXA

MÀSTER GESTIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL EN L'ÀMBIT LOCAL

AUTORA **Rosa Terricabras Castells**
TUTORA **Sílvia Aulet Serrallonga**

Universitat de Girona, 13 de Setembre del 2013

Universitat de Girona

INDEX

Agraïments	2
1. Introducció	3
2. Objectius	6
3. Metodologia	7
4. Marc teòric: patrimoni industrial i turisme	9
- El patrimoni industrial i el seu ús	9
- Paisatge i patrimoni industrial	10
- Itineraris i patrimoni cultural	12
- Turisme Industrial	13
5. El passat industrial de la Garrotxa	15
-El riu i el passat industrial de la Garrotxa	15
-L'arquitectura industrial	17
6. Context i situació	21
- Context geogràfic	21
- Context socio-econòmic	22
- Context cultural	23
7. Factors previs	24
- Reptes i estratègies d'intervenció: patrimoni i desenvolupament. DAFO	24
- Públic objectiu	25
- Tipologia de ruta	27
- Temàtica: <i>L'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa</i>	28
8. Inventari	29
- Elements patrimonials	29
- Recursos	30
- Adaptació turística per la visita	33
9. Disseny de la ruta	35
- Itinerari	35
- Descripció dels elements de la ruta	45
- Centre d'interpretació: Molí Fondo	54
- Un viatge per la història	55
10. Definició final del producte	56
- Quin paper juguen els Ajuntaments, prestataris de serveis (hotels, botigues...)	56
- Promoció i Difusió	57
Plafons	57
Xarxa de Punts Digitals d'Informació Turística de la Garrotxa	60
App	60
Xarxes Socials	61
Web de Promoció Turística Comarcal	61
Xarxa d'Oficines de Turisme de la Garrotxa	61
Digitalització de la ruta (SIG)	61
- Relació amb intermediaris per la comercialització (agències...)	62
11. Pressupost del projecte	63
12. Avaluació	65
13. Conclusió	67
14. Bibliografia	69
Annexes	

AGRAÏMENTS

Al professorat del Màster en Gestió del Patrimoni Cultural
A la meva tutora, Sílvia Aulet

Gemma Carbó (UdG)
Ferran Puig (Alcalde Sant Jaume de Llierca)
Laura Puigvert (Observatori del Paisatge)
Quim Roca (Arxiu Comarcal de la Garrotxa)
David Santaulària
Ricard Sargatal (ICCO)
Turina Serra (Turisme Garrotxa)
Mireia Tresserras (Educ'art)
Maria Vidal (Turisme Sant Joan les Fonts)
Joan Vila (Antic treballador Can Brutau)
Martí Xaudiera (propietari Can Xaudiera)

Família i amics

*La sirena grossa i el rellotge elèctric de la porteria.
Els dos tells del passeig i els bancs de fusta
Del bosquet de marronyers.
La porta principal i les portes secundàries.
La sirena petita i els rellotges elèctrics de les quadres.
Els motors i les corretges.
Les màquines, el fil, els fluorescents.
La prima, els incentius, els uniformes.
El director i els encarregats.
Els horaris i les festes intersetmanals.
El soroll i els vidres glaçats de les finestres.
L'alineació, la solitud, l'esgotament...*

Miquel Martí i Pol

1. Introducció

Aquest treball final de Màster que porta per nom *L'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa* es troba emmarcat dins el projecte *Garrotxa Cultour: innovació en rutes per a la interpretació del patrimoni*.

Garrotxa Cultour, una iniciativa impulsada pel Consell Comarcal de la Garrotxa, vol fomentar com expressa en la seva memòria *“la conservació del patrimoni historicocultural i natural com a mecanisme per garantir el desenvolupament local sostenible, d’acord amb l’estratègia que es porta a terme des de l’any 2001 per al turisme sostenible a la Garrotxa en el marc de la Carta Europea de Turisme Sostenible.”*

Amb aquesta proposta es pretén fer més accessible el patrimoni de la Garrotxa als seus habitants i visitants amb la creació de 15 rutes, una de les quals és el tema d’estudi del treball. En la iniciativa innovadora es troben involucrats tot el sector turístic de la Garrotxa, públic i privat.

Per tal de poder entendre millor l’origen del treball final de màster a continuació s’exposen els punts principals del projecte Garrotxa Cultour que afecten a les 15 rutes. No tots es veuen desenvolupats en l’itinerari que presento, ja que alguns no entren pròpiament dins el camp de treball de la gestió del patrimoni cultural. Sí que es troben contemplats però i amb projecció de que es duquin a terme més endavant.

- Per accedir al patrimoni que s’integra a les 15 rutes caldrà fer algunes intervencions en molts senders per tal que esdevinguin un dels vehicles a través del qual recorreran itineraris.
- Els principals elements patrimonials de les 15 rutes es senyalitzaran a través d’una placa que incolourà una descripció del bé patrimonial (inclòs el text en Braille), dos codis QR que permetran l’accés a informació ampliada i a aplicacions mòbils interpretatives.
- Realització d’un Inventari de Patrimoni Històric de la Garrotxa que posteriorment servirà de base per senyalitzar els béns patrimonials i per publicar-ne informació a la Viquipèdia. A partir d’aquest inventari es senyalitzaran els elements que es volen destacar.
- La base de dades del web de la xarxa de senders Itinerànnia, s’ampliarà amb els continguts-textos i imatges de l’Inventari de Patrimoni Històric de la Garrotxa, per tal de millorar la navegació dels usuaris de la web i ampliar-la.
- Es desenvoluparan dues aplicacions per a mòbils. Una farà referència a la interpretació del patrimoni mentre que l’altre està pensada per fer consultable el patrimoni juntament amb la resta d’informació turística de la comarca (allotjaments, restaurants...), inclosa la xarxa de senders Itinerànnia.

- La informació generada a partir del projecte Garrotxa Cultour es trobarà disponible a través de diversos canals de la comarca com: web de promoció turística comarcal, material de difusió, Xarxa de Punts Digitals d'Informació Turística de la Garrotxa i oficines de turisme.

Per altra banda, a nivell personal des del principi he tingut clar que un dels punts del treball de fi de Màster en Gestió del Patrimoni Cultural en l'Àmbit Local seria vincular-lo amb la meua ciutat, Olot. Això ha estat així perquè la meua motivació a l'hora de realitzar-lo era molt més gran si coneixia i entenien el territori sobre el qual treballava.

Un altre aspecte, que en un inici se'm presentava més difícil, era relacionar el treball amb la carrera que he estudiat: Enginyeria Tècnica en Disseny Industrial. Tot i que al final no he aconseguit establir una relació directa entre les dues disciplines, sí he trobat una aproximació en el temari i, durant el curs, he anat descobrint que és possible treballar transversalment amb les dues.

La idea inicial del treball era dur a terme tot un seguit d'iniciatives que ajudessin a activar el patrimoni cultural olotí que es troba a "peu de carrer". Algunes de les propostes eren desenvolupar aplicacions per mòbil, introduir plafons amb informació de l'element patrimonial, codis QR, etc. A trets generals es pretenia *musealitzar* la ciutat.

Així doncs, em vaig adreçar a l'Ajuntament d'Olot amb aquest plantejament i vaig exposar en què consistia el meu treball final de màster. Per sorpresa meua em van respondre afirmant que feia poc acabaven de presentar un projecte molt similar al FEDER a nivell de tota la Garrotxa. Un dels punts d'aquest projecte era desenvolupar una ruta sobre l'aigua i el patrimoni industrial a la Garrotxa i em van oferir la possibilitat de realitzar-lo jo.

Aquesta proposta m'oferia desenvolupar elements del meu treball inicial i seguir treballant sobre el territori d'Olot (ampliant a nivell de tota la comarca). A més, personalment s'hi sumava un aspecte positiu que era el fet de treballar amb patrimoni industrial; un patrimoni que estableix una interdisciplinarietat entre ciències i humanitats. Així doncs, vaig acceptar i l'he convertit en el projecte de fi de màster, que consisteix en desenvolupar un itinerari turístic sobre el patrimoni industrial de la Garrotxa.

Un dels motius principals d'aquesta ruta és enfortir un dels elements interessants que té la comarca i que s'ha vist rellevat a un darrer terme: el llegat d'un patrimoni industrial fins a dia d'avui poc reconegut. La Garrotxa és un territori amb un potencial paisatgístic molt fort que es situa en un indiscutible primer lloc en quant a atracció turística. Així doncs, des d'un principi i com ja es parlarà al llarg del treball, s'ha volgut aprofitar aquesta atracció per vincular-la amb el paisatge industrial que habita en el territori, ampliant així el públic.

En aquest sentit es busca seguir captant un públic estranger que practica senderisme (habitualment nord-europeu) i oferir-li al mateix temps un altre visió de la comarca.

D'altra banda, ens trobem en un moment en què encara és possible actuar sobre aquest patrimoni, tot i que molts dels elements que el configuren han desaparegut o es troben en un estat molt deteriorat. Per tant és interessant desenvolupar una proposta que permeti reutilitzar i recuperar la identitat d'aquest paisatge industrial evitant així la seva desaparició.

2. Objectius

Els objectius principals del treball són els següents:

1. Establir una Ruta sobre el Patrimoni Industrial de la Garrotxa
2. Potenciar el patrimoni industrial de la comarca
3. Fomentar la protecció, rehabilitació i preservació del patrimoni industrial
4. Fer accessible el patrimoni industrial als visitants i habitants conjugant diferents tipus d'accés a la ruta.

Alguns d'aquest objectius ja s'han descrit a trets generals en el punt 1 (Introducció).

El primer de tots, *establir una ruta sobre el Patrimoni Industrial de la Garrotxa*, és l'objectiu principal del projecte. Es tracta de desenvolupar una ruta que tingui coherència i segueixi mínimament els paràmetres de la resta de rutes realitzades en la comarca per Turisme Garrotxa. Per altre banda, es tracta d'aconseguir que sigui l'eix de referència de tots aquells que vulguin conèixer i descobrir el patrimoni industrial de la comarca, així com també dels que vulguin ampliar la seva visita a la Garrotxa amb una proposta diferent a les actuals.

En aquest aspecte, i en referència també al segon objectiu (*potenciar el patrimoni industrial de la comarca*) com ja es comentava abans es tracta d'oferir una nova oferta turística als visitants així com també als propis habitants. Segurament aquest serà el punt on s'haurà de treballar més ja que el patrimoni industrial de la Garrotxa és per molts, un patrimoni desconegut. Per una banda aquest aspecte pot jugar a favor, ja que permet aportar noves ofertes patrimonials, però requereix d'un bon desenvolupament i sobretot d'una bona difusió de la ruta, estudiant molt bé quin és el públic potencial, usuaris possibles i com fer-ho atractiu.

Pel què fa al tercer objectiu, *fomentar la protecció, rehabilitació i preservació del patrimoni industrial*, serà necessari que les accions que es duguin a terme en referència a aquest punt respectin la identitat original i siguin coherents amb el paisatge on es troben incorporats els elements. Si no fos així, no tindria cap sentit voler recuperar un patrimoni falsejat durant la seva rehabilitació. S'ha de tenir present també, el moment de crisi en què ens trobem, on propostes com aquestes poden ser criticades d'innecessàries o prescindibles. Es busca doncs, desenvolupar un projecte que no s'escapi dels límits actualment assumibles però per altra banda la ruta pretén ser una empenta per a les administracions i particulars que poden i tenen a les seves mans la capacitat de dur a terme accions encarades a la protecció i difusió d'aquesta història.

Finalment, parlo de *fer accessible el patrimoni industrial als visitants i habitants conjugant diferents tipus d'accés a la ruta*. En aquest sentit es tracta de que la ruta pugui ser visitada pel major nombre de persones possible o si més no, que tothom que desitgi gaudir-ne o pugui fer. Per tant, la proposta s'enfoca a desenvolupar diferents tipus d'accés: a peu (adreçat majoritàriament a senderistes), amb BTT i amb cotxe. A més es procurarà aprofitar en la mesura que sigui possible, els actuals senders establerts per la xarxa itinerància en el territori.

3. Metodologia

Pel què fa a la metodologia que s'ha seguit durant el desenvolupament del treball, aquests són els paràmetres que han servit de base:

3.1. Estructura del treball

El projecte s'estructura en tres branques principals: *el patrimoni industrial i el seu ús actual, elaboració i disseny d'una ruta i l'avaluació*.

En el primer punt es desenvolupen els orígens del patrimoni industrial a Europa i més concretament a Catalunya, així com també quin és el seu ús actual. Es citen alguns exemple que més endavant poden servir de referència per treballar la ruta en qüestió.

Aquest apartat serveix per endinsar-nos en el terreny on es forma aquest treball, i sobretot a nivell personal és el punt de partida de molts aspectes poc coneguts.

Un cop vista i analitzada la situació, es comença a traçar el què serà el nucli del projecte: *Ruta sobre el patrimoni industrial de la Garrotxa*. Per arribar aquí, prèviament s'hauran analitzat casos similars que puguin servir de referència i sobretot s'haurà estudiat quina és el context del territori en el qual s'actua. Aquest pas servirà per detectar quins són els interessos de la població a la qual s'adreça la ruta, el públic objectiu, els avantatges i desavantatges que presenta el territori així com molts més elements indispensables per poder desenvolupar una proposta coherent amb l'entorn.

A continuació, un cop obtinguts tots els condicionants necessaris, es podrà començar a treballar amb el disseny de la ruta. Elements patrimonials d'interès, recorreguts, tipus d'accés, etc. són alguns dels paràmetres a tenir en compte en aquest apartat. També serà necessari estudiar conceptes tant o més importants com la identificació de l'usuari amb la ruta, amb l'element a visitar o amb el territori.

Finalment, un cop traçat el recorregut i elaborats tots els aspectes addicionals d'aquest, serà necessari establir uns paràmetres d'avaluació per comprovar que els objectius ordenats en un inici s'han complert. Així com també per saber amb quin grau de satisfacció s'han complert.

Els paràmetres d'avaluació es dividiran en qualitius i quantitius per poder tenir una idea total del resultat.

3.2. Fonts d'informació¹

El procediment que s'ha seguit a l'hora de buscar informació ha sigut a través dels quatre següents punts:

1. En primer lloc, s'ha cercat informació relacionada amb la temàtica del treball, procurant no limitar-me en una única font. És a dir, la informació sobre el patrimoni industrial ha estat obtinguda a través de llibres, articles, webs o parlant directament amb persones especialitzades en el tema.

Les fonts d'informació del treball han sigut diverses. En primer lloc s'ha procedit a l'obtenció d'un llistat de *llibres i articles* referents al patrimoni industrial a Europa (principalment França, Anglaterra i Espanya) i a l'ús que se li dona. També s'han consultat llibres sobre el desenvolupament de rutes o itineraris patrimonials. Pel què fa als articles, són principalment d'opinió sobre quin és l'estat actual del patrimoni industrial i com s'ha arribat fins aquí.

En la recerca en *webs*, el paràmetre de consulta ha sigut principalment el patrimoni industrial. L'observatori del paisatge s'ha convertit en l'eix principal ja que la seva pàgina web conté diversos enllaços sobre patrimoni industrial a nivell d'Europa, Espanya i més concretament Catalunya. Aquests enllaços fan referència a àmbits molt diversos com per exemple: normativa, museus, rutes, història, actualitat sobre el patrimoni industrial, etc.

Finalment, una de les fonts d'informació més utilitzada i eficaç ha sigut els recursos humans. Durant el treball s'han realitzat diverses consultes amb Turisme Garrotxa i s'ha assistit a una Jornada de "Paisatge i Patrimoni Industrial" al Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia. Laura Puigvert i Mireia Tresserras també han sigut dos punts fonamentals per a l'obtenció d'informació sobre l'inventari del patrimoni industrial de la Garrotxa.

Per altra banda també s'han visitat *in situ* diferents rutes com per exemple *La Via verda del Carbó i el Ferro* (Ripollès) o *La Ruta del Ter* en el tram que passa per Manlleu.

2. Un cop obtinguda la informació necessària es tracta a través d'un redactat que no sigui purament descriptiu, sinó intentant valorar el què s'exposa, per tal de que les idees quedin ben determinades. Així doncs primer es fa una aproximació al patrimoni industrial en general, s'investiga la situació en altres països i comparativament a Espanya i finalment es tracta el tema des d'un punt de vista actual.

3. Es procura no exposar el tema des d'un punt de vista únic, sinó que es tracta de contrastar opinions. Es parla doncs de quins són els diferents usos que es poden donar actualment al Patrimoni Industrial i les diferents postures en aquest camp.

4. Les valoracions personals han d'estar fonamentades i ben argumentades.

¹ Consultar Bibliografia.

4. Marc teòric

4.1. El patrimoni industrial i el seu ús

El patrimoni industrial s'ha definit de diverses maneres, però totes elles similars pel què fa a la l'essència del concepte. La definició que es cita a continuació forma part del Pla Nacional del Patrimoni Industrial¹ de 2002; revisat al 2011: "S'entén per patrimoni industrial el conjunt de béns mobles, immobles i sistemes de sociabilitat relacionats amb la cultura del treball que han sigut generats per les activitats d'extracció, de transformació, de transport, de distribució i gestió generades pel sistema econòmic sorgit de la "revolució industrial". Aquests béns s'han d'entendre com un tot integral compost pel paisatge en el que s'inserten, les relacions industrials en les que s'estructuren, les architectures que els caracteritzen, les tècniques utilitzades en els seus procediments, els arxius generats durant la seva activitat i les seves pràctiques de caràcter simbòlic".

A principis del S.XVIII, amb l'inici de la revolució industrial, a Europa es comencen a produir canvis importants en el paisatge existent fins al moment. És durant aquest procés de canvi quan comencem a trobar grans àrees fabrils, noves vies de comunicació i nuclis de població associats al treball obrer. Aquest canvi en el sistema de treball, contribueix també en el creixement de les ciutats i en l'augment de fluxos migratoris cap aquests centres, sorgint així noves zones residencial ocupades per la burgesia industrial o elements estructurals com ports, ferrocarrils o canals, que estableixen noves xarxes de comunicació.

A Catalunya, aquests paisatges industrials arriben més tard, al S.XIX, principalment gràcies als rius Llobregat i Ter que inunden el territori de fàbriques tèxtils. A la resta d'Espanya els principals punts industrials es localitzen a les comunitats d'Astúries i el País Basc on predominen el ferro i el carbó.

Tota aquesta expansió ens arriba avui en forma de paisatges industrials que suposen per a la nostra societat una gran herència històrica i sobretot identitària. La recuperació d'aquest patrimoni i paisatges industrials s'inicia al 1950 a Gran Bretanya, però no és fins al 1970 que es comença a expandir per la resta d'Europa.

Cal comentar però, que es cita el terme *paisatge industrial* perquè és necessari que tots aquests elements que estem tractant siguin interpretats avui dins del seu context territorial, ja que formen part d'ell i sobretot de la seva modificació; de l'ús que la societat n'ha fet.

Molts d'aquests paisatges actualment no disposen de cap ús concret. Però en canvi, trobem una part (cada cop més important i en augment) que ha estat rehabilitada per donar-li un nou ús, vinculat majoritàriament a l'oci i la cultura.

De la mateixa manera que s'ha dut a terme en moltes zones d'Europa, en els darrers anys s'han rehabilitat algunes de les construccions més importants. No obstant, encara queden molts espais on poder actuar i recuperar un llegat històric present avui en una Catalunya que reivindica de nou la seva vocació industrial.

¹ El Plan Nacional del Patrimonio s'aprova l'any 2002 i conté una descripció i selecció de 49 elements, conjunts o paisatges de la industrialització que comporten elaborar estudis previs i plans directores per executar obres de posada en valor d'aquests, en els territoris respectius.

S'ha de dir que, a nivell de tot Espanya la consideració del Patrimoni Industrial ha anat agafant força durant les últimes dècades. Miguel Ángel Álvarez cita en el seu article² alguns dels punts culminants d'aquesta evolució dels quals trobo necessari destacar-ne els següents:

- Reconeixement del Patrimoni Industrial com a bé cultural de caràcter universal.
- Aprovació del Plan Nacional de Patrimonio Industrial a Espanya durant l'any 2002
- La tasca cada vegada més present d'una relació necessària entre Patrimoni Industrial i Paisatges Culturals (a continuació s'exposarà més àmpliament aquest debat)
- Noves lleis i normatives de preservació a Espanya en les quals la conceptualització de Patrimoni Industrial apareix de forma específica i no submissa en altres categories de Patrimoni.
- Ampliació dels elements patrimonials inventariats.

Per altra banda, tot i que la feina realitzada en aquest àmbit és cada cop major, la desprotecció i l'absència de lleis davant les ruïnes de l'actual patrimoni industrial dificulten en molts casos la seva conservació o recuperació per a nous usos, ja que fer-ho comporta una despesa sovint molt costosa i no sempre això ve acompanyat d'un bon projecte.

Fins al moment s'ha estat parlant de patrimoni industrial vinculant-lo directament amb el concepte de paisatge industrial. Això és així, perquè una de les bases del treball consisteix en incloure el patrimoni industrial de la Garrotxa com a un element base del paisatge i la cultura d'aquest territori. Tal com expressa Benito del Pozo: "Es tracta de mostrar els vincles entre el patrimoni industrial i territorial, potenciant les restes materials de la industrialització amb el seu context espacial" (Benito del Pozo, 2002). Per fer-ho serà necessari que aquests vincles mantinguin la seva originalitat, evitant l'absència de referències o pèrdua de la memòria del treball i no falsejant o menystenint els elements originals.

Per altra banda, un altre aspecte interessant és, tal i com es comenta en el Plan Nacional de Patrimonio Industrial que: "l'ús de l'estudi del patrimoni industrial pot conduir a una reconciliació, en la tradicional divisió de la cultura espanyola, entre els camps de les ciències i les humanitats gràcies a la necessària interdisciplinarietat que requereix el seu estudi³".

² Álvarez Areces, M. Patrimonio industrial, paisaje y Desarrollo Territorial. Areas. Revista Internacional de Ciencias Sociales. Nº 29/2010 (pàg 26)

³ Plan Nacional de Patrimonio Industrial. Pàg 4

4.2. Paisatge i patrimoni cultural

El compromís amb el passat és vital per entendre la nostra història i ser capaços de transmetre-la. En aquest aspecte em sembla interessant exposar el concepte de l'aparició de la paraula *patrimoni* que va citar Jusèp Maria Boya i Busquets⁴ a la Jornada de "Paisatge i Patrimoni Industrial"⁵: *el patrimoni com a concepte de dol*. En la majoria d'ocasions un element no es converteix en patrimoni fins que la societat no veu en perill la seva conservació o permanència. Actualment ens trobem davant un passat industrial format per paisatges fabrils i també rurals, que en molts casos està desapareixent. Seria interessant doncs, poder recuperar aquesta història industrial abans no sigui massa tard. I més tenint en compte la vocació industrial que ha tingut al llarg dels anys Catalunya.

Com comentava en l'apartat anterior, cada cop més s'utilitza el terme paisatge industrial per parlar dels efectes que comporta el patrimoni industrial en el paisatge que la indústria genera. Però sovint es parla de paisatge industrial sense una especificació prèvia del terme paisatge en aquest context. Ens estem referint a un paisatge rural, urbà? A on posem els límits d'allò que podem considerar patrimoni industrial? Només aquells elements que formen part del nostre nostàlgic passat industrial? O hem d'evitar aquests termes romàntics?

Totes aquestes preguntes són de difícil resposta. Però una cosa sí hem de tenir clara: l'home forma part de tots aquests paisatges industrials i sense la seva presència no podríem entendre l'evolució que han tingut. No ens podem mirar el paisatge com a un element aliè ja que són història i memòria, entenent aquest últim terme com a una forma subjectiva d'expressar què simbolitza per a cada individu aquell territori concret.

Un altre aspecte important és plantejar-nos si sense patrimoni no hi ha paisatge. És l'element central que el conforma? Si bé és cert que el podem considerar com a un punt de partida per a poder parlar d'escenaris industrials, no s'ha d'oblidar tampoc tot el conjunt d'elements no tan destacats que configuren el paisatge de la societat industrial: publicitat, tipus de comerços, comunicacions presents en la zona (vies, xarxes), etc. i que també formen part del paisatge d'una època industrial.

Finalment, un cop seleccionats tots els elements del panorama industrial, i establerts quins són els seus límits la pregunta següent és si podem permetre que es modifiqui el paisatge industrial en tant en què el considerem una estructura canviant, o si això ens porta a artificialitzar-lo.

És cert que quan un paisatge canvia, llavors té una història a explicar. Per tant, agafant-nos a aquesta premissa hauríem de permetre que aquest es modifiqués. Per altra banda però, la vessant més purista afirmaria que s'estan fent desaparèixer les restes d'un patrimoni notable. Quins són doncs els elements que hem de seleccionar per tal de que representin aquest eco històric? Com els incorporem dins d'aquests paisatges industrials? I, mentre hi hagi una memòria viva (entenent aquesta com a una generació que ha format part d'aquest passat industrial) és necessari seleccionar i preservar tots els elements? O hauríem ja de fer una selecció d'aquells més significatius per a la societat?

⁴ Cap del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles.

⁵ Observatori del Paisatge. Jornada *Patrimoni i Paisatge Industrial*. Igualada: 31 de maig de 2013

Tal com cita Miguel Álvarez⁶: *la intervenció en els paisatges té objectius socials i econòmics principalment i ha de tenir en compte els valors simbòlics que projecta a cada comunitat i que els habitants o ciutadans perceben en ell i ho incorporen en el seu imaginari col·lectiu.*

Tancant aquest punt i per tal de poder fer front a totes aquestes qüestions em semblen d'utilitat els tres punts següents:

- A quina història ens referim
- Quins elements se'n poden fer ressó
- Com duem a terme la composició d'aquests elements

4.3.Itineraris i patrimoni cultural

Com ja comentava en el punt 4.1, en els darrers anys s'ha començat a promoure la reutilització de diversos paisatges o elements industrials. Les restes industrials s'han considerat part de la nostra identitat cultural i com a tals s'han convertit en objecte de demanda i consum.⁷

La dificultat es troba en quin és l'objecte de demanda a oferir i més tenint en compte que la reutilització industrial comporta en la majoria dels casos una gran inversió com a conseqüència de l'estat de deteriorament en què es troben els edificis o instal·lacions. En la majoria de casos s'opta per la musealització d'aquests elements. Però també és important tenir en compte les tendències turístiques de tipus cultural que han anat sorgint recentment. Aquest és el cas, per exemple, del turisme industrial, que en molts casos s'ha conceptualitzat com un complement al patrimoni històric-artístic.

En ambdós casos però, tant pel què fa a la musealització del patrimoni industrial com a la seva reconversió en itineraris i rutes, un dels punts de partida serà decidir si la valorització museística pretén donar identitat als residents de la zona en la que s'ubica o busca la creació d'un producte cultural bolcat en l'atracció de visitants externs⁸. Lògicament, una resposta ideal seria la conciliació de les dues.

Aprofundint més en l'aspecte dels itineraris i rutes industrials, Carlos J. Pardo Abad les classifica en el seu article "*La reutilización del patrimonio industrial como recurso turístico*" en quatre tipologies:

RUTES URBANES

Son aquelles rutes desenvolupades pròpiament en una ciutat concreta, que permeten al visitant o usuari conèixer un dels principals escenaris de la Revolució Industrial, que és precisament la ciutat. Alguns exemples serien el Barri de Sant Martí de Barcelona, l'antiga fàbrica Hispano Olivetti convertida avui en un centre comercial o el barri de Ancoats (Manchester).

⁶ Álvarez Areces, M. Patrimonio industrial, paisaje y Desarrollo Territorial. Areas. Revista Internacional de Ciencias Sociales. Nº 29/2010 (pàg 23)

⁷ Pardo Abad, C. *La reutilización del patrimonio industrial como recurso turístico. Aproximación geográfica al turismo industrial*. Treballs de la Societat Catalana de Geografia, nº 57, 2004 (pàg 10)

⁸ Ítem, pàg 20

RUTES COMARCALS

Aquests itineraris abarquen un territori més ampli que l'anterior agrupant estructures industrials més disperses en el territori que en el cas de les rutes urbanes. Aquestes estructures acostumen a presentar unes característiques bastant uniformes. A Catalunya per exemple, trobem dues rutes d'aquesta tipologia situades al llarg del riu Llobregat i el riu Ter, aglutinant un nombre important de colònies industrials durant el seu curs.

El projecte a realitzar es troba situat dins d'aquest àmbit, amb el riu Fluvià com a element vertebrador.

RUTES REGIONALS

Aquest és el cas d'aquelles regions que conserven en la seva totalitat una cultura industrial molt forta. un exemple és la Ruta del Patrimoni Industrial a la regió alemanya de Renania-Westfalia, una de les zones de major concentració de fàbriques d'Europa.

Aquesta regió ha desenvolupat un conjunt d'itineraris que connecten els diferents projectes de recuperació, així com també s'hi poden trobar diversos museus.

RUTES TEMÀTIQUES

Rutes de caràcter comarcal o regional però que enllacen emplaçaments relacionats exclusivament amb un mateix sector industrial, com per exemple la ruta del Ferro i el Carbó (Ripollès) o la ruta minera del Rhin (Alemanya)

4.4 Turisme industrial

En paraules de Miguel Ángel Álvarez Areces⁹, el "turisme industrial comprèn el conjunt de pràctiques turístiques en les que la motivació del seu desplaçament suposa el descobriment dels "móns de treball" passats, presents o futurs, és a dir, el conjunt de llocs, tècniques, organitzacions i cultures lligades al treball. En aquest sentit pot interessar el patrimoni intangible, com la cultura obrera, o el patrimoni associat a l'activitat empresarial en el curs de la seva història, com les residències obreres, colònies, patrimoni social."

En la taula següent es mostra una classificació sobre les tipologies de turisme industrial realitzada pel mateix autor:

TURISME INDUSTRIAL TECNOTURISME	Activitats Turístiques Organitzades	Activitats turístiques no organitzades
Patrimoni industrial viu o en activitat	Empreses obertes al públic amb visites guiades	Empreses ocasionalment obertes a visites
Patrimoni industrial musealitzat o fora d'ús	Centres d'interpretació, ecomuseus, parcs patrimonials miners, o industrials, museus tècnics i industrials	Excursions i rutes al voltant d'un conjunt industrial sense activitat i d'altres elements del paisatge postindustrial

Cal comentar que aquestes divisions no són inamovibles i que en diversos casos les empreses es situen en la intersecció dels supòsits i activitats

⁹ Álvarez Areces, M. *Tecnoturismo y Turismo Industrial*. ABACO. Revista de Cultura y Ciencias Sociales. Nº 54/2007 (pàg 25)

Tot i que podem situar els primers indicis de turisme industrial a França, on a finals dels anys 40 les empreses obrien les seves portes al públic per tal de que aquest pogués apreciar la seva cara més moderna, és al Regne Unit on a partir dels anys 60 es comencen a produir els primers passos per tal de conservar i revaloritzar el patrimoni industrial. Això es duu a terme a través de l'explotació turística i cultural diferenciant entre¹⁰:

- Turisme del patrimoni industrial
- Museus. Arqueologia industrial i ecomuseus
- Turisme científic. Museus científics. Centres d'investigació.
- Turisme de visites a empreses en activitat
- Rutes i itineraris per paisatges culturals i industrials.

Fent un petit parèntesis podríem situar abans d'aquestes dues dates, els primers símptomes d'exposicions associades a aquest desig de conèixer el món industrial i la seva història: les Exposicions Universals. Si bé la intenció no era mostrar explícitament un patrimoni associat a una història concreta, aquestes exposicions es van convertir en els inicis del turisme industrial de masses.

Més tard, a mitjans del S.XX, el concepte de patrimoni industrial ampliarà el seu sentit amb la incorporació de nous elements com els museus, ecomuseus, les jornades de patrimoni iniciades als anys 80, la creació d'una ruta europea del patrimoni industrial com també del TICCIH (Comité Internacional per la salvaguarda del Patrimoni Industrial) o l'ERIH (Itinerari Europeu de Patrimoni Industrial).

Tots aquests components, acompanyats cada cop més per un conjunt de propostes relacionades amb el turisme industrial, estan impulsant aquest patrimoni que s'afegeix a les ofertes i programacions culturals i de lleure present en el patrimoni cultural i natural.

En els darrers anys a Espanya estan creixent les propostes de museus, rutes, itineraris i activitats enfocades a protegir i sobretot descobrir el nostre patrimoni industrial. A Catalunya per exemple, des del 2006 funciona l'associació Xarxa de Turisme Industrial de Catalunya (XATIC), una xarxa que integra 20 municipis catalans amb l'objectiu de crear una activitat econòmica i cultural al voltant del turisme industrial. Però aquest creixement encara és molt petit comparat amb el d'altres països veïns com França o Alemanya.

Com comenta Miguel Ángel Álvarez en el seu article: Queda encara un camí per recórrer, per considerar que els recursos que ofereix el patrimoni industrial gaudeixen d'una efectiva concreció com a producte turístic i la seva inserció en l'economia de preus¹¹.

¹⁰ Ítem, pàg 26

¹¹ Álvarez Areces, M. *Tecnoturismo y Turismo Industrial*. ABACO. Revista de Cultura y Ciencias Sociales. Nº 54/2007 (pàg 35)

5. El passat industrial de la Garrotxa

5.1. El riu i el passat industrial de la Garrotxa

El pas del Fluvià per la Garrotxa, ha sigut durant anys un pas important i vinculat al creixement social, tècnic i fabril de les poblacions que el creuen, principalment Olot, La Canya i Sant Joan les Fonts; ara nuclis urbans i alguns gràcies a la presència de les aigües fluvials en el territori. Tot i que avui és un riu en certa manera oblidat (no obstant les darreres dècades s'ha buscat donar-hi nous usos i aprofitar i condicionar els seus voltants), el riu Fluvià ha permès durant molts anys als homes que ocupaven les seves terres progressar mitjançant l'aprofitament de la força de l'aigua.

Aquest riu neix a la mateixa Garrotxa, concretament al Grau d'Olot (Falgars). El seu recorregut inicial per la plana de Bas i les Preses és suau, però quan el seu llit s'estreny entre blocs làvics, a la zona de Codella, inicia un recorregut més ràpid. Les erupcions volcàniques van convertir el fons típic de la vall en forma de V en un pla ben anivellat i de considerable amplada. Les emissions de laves ompliren el llit del riu de material basàltic que el pas de l'aigua encara no ha tingut temps d'erosionar. Aquesta alteració, és el que va provocar la creació de majors desnivells i la formació de ràpids i petits saltants d'aigua des de Codella fins a Castellfolit¹.

A aquest fet s'hi suma unes variacions de cabal durant l'any bastant accentuades, amb les estacions de primavera i estiu com a protagonistes de les majors pluges. Per contra, els eixuts més forts són a l'hivern. Són aquestes condicions les que han propiciat que els municipis que formen part de l'actual parc de la Zona Volcànica de la Garrotxa hagin aprofitat durant molts anys la força del Fluvià com a font d'energia pels molins i fàbriques.

La Garrotxa, i especialment l'àrea urbana d'Olot, posseeix un passat industrial sovint no prou valorat. Aquesta ciutat té un període important de creixement demogràfic, social, cultural i industrial durant els finals del S.XVIII i principis del S.XIX. Gran part de la fisonomia urbanística i arquitectònica de la ciutat es transforma per obtenir una imatge similar a la que coneixem avui. És l'època de les manufactures tèxtils, paperers i adoberies, l'època d'una industrialització que permetrà a Olot doblar la seva població i convertir-se en una de les viles més poblades de Catalunya d'aquella època (per darrera de les grans capitals).² A partir d'aquest moment, l'aprofitament de les aigües fluvials passa a ser constant i necessari pel desenvolupament de la població. Així ho descriu Jordi Danés en el volum XIX de la "Història d'Olot":

"Les indústries locals necessitaven molta aigua: la llana s'havia de nocar, i les deixies de vells parracs per fer paper també tenien per indispensable la força hidràulica, capaç de remoure les pesants masses de moldre-ho i convertir-ho tot en pasta. Els vells molins fariners rurals, amb poca aigua en tenien prou. Això no: els nocs i els molins paperers volien aigua abundant, neta, bona i clara. I això explica bé, al mateix temps, una mena de preferència general per la localització de cada indústria: els paraires i teixidors, el motor dels qual és de simple sang humana, abundaven a Olot; les adoberies, que necessiten en general sols aigua abundant, a les ribes del Fluvià, gairebé posades en rengle, a Olot mateix i

¹ Gútiérrez, O; Puigbert, L. *Ciutat i riu: permanències i canvis al fluvià en l'àrea urbana d'Olot*. Volum I. Beca Ciutat d'Olot en Ciències Socials i Humanes 1996. Pàg 13

² Fumanal, M.A. *L'oblit vora el riu. Reflexions sobre el cas de la "farinera" i l'aprofitament cultural del patrimoni industrial*

trobaran cabuda; els nocs i molins paperers necessiten més valer-se de la força hidràulica, i la troben més avall d'Olot, i donen naixença als grups urbans industrials de la Canya i Sant Joan les Fonts" (Danés, J. 1977, pàg. 3574)

Tot i que de ben segur l'època industrial més coneguda avui a la Comarca és la de la revolució industrial amb la indústria tèxtil i paperera com a protagonistes; la manufactura de la pell a Olot va ser, durant segles, una de les activitats puntals de l'economia local, especialment durant el S.XVIII com es pot veure en aquest anterior text de Jordi Danés.

Els orígens d'aquesta activitat a la ciutat d'Olot, es remunten al S.XIV, però com s'ha comentat és en el S.XVIII on es produeix el moment de màxima esplendor. Es calcula que per aquestes dates les adoberies donaven feina a un centenar i mig de treballadors, a més dels col·lectius que se'n beneficiaven (sabaters, corretgers i basters).

La indústria de la pell es trobava situada al voltant del riu, convertint aquest en una font d'energia important tant per aquesta activitat com també pels primers molins fariners que es trobaven instal·lats a les vores del Fluvià. Els edificis es trobaven situats majoritàriament a la riba esquerra del riu, a la zona de la Vila Vella, en el tram comprès entre el pont de Santa Magdalena i la Plaça Palau. És en aquesta zona on avui es troben la major part de les fàbriques que resten en peu, ja que gran part d'aquests edificis havien estat inicialment adoberies o antics molins (primer fariners i després paperers).

Marca de fàbrica d'un blanquer de la família olotina Isamat (S.XIX)

Els productes que s'extreien de les adoberies eren principalment els que s'obtenien del bestiar boví com per exemple la sola i la vaqueta. També es treballaven les pells de bestiar oví o caprí. Al mateix temps, un altre producte important que sortia d'aquesta manufactura era el pergamí.

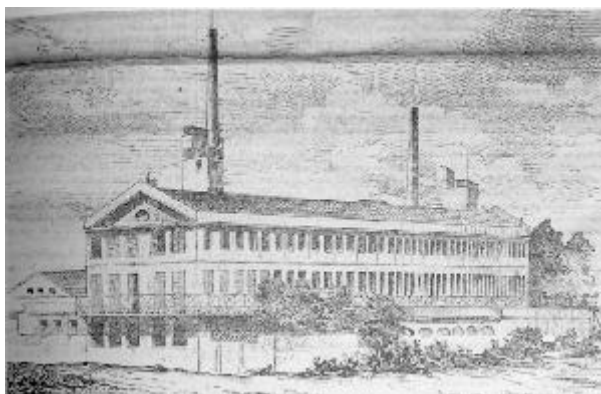
Aquesta competència empresarial i capacitat tècnica de la ciutat d'Olot permet el posterior desenvolupament de la industrialització fabril. Les bases de l'arrelament industrial ja estaven dipositades i el què es produeix és una transformació de la protoindústria en indústria fabril. Les instal·lacions ja establertes sumades a la utilització de l'energia hidràulica seran els motors de la Revolució Industrial de la Garrotxa.

La indústria clau en aquest període fou la tèxtil, especialment la filatura, de cotó o de llana. La prova d'això és que encara avui es conserven gran part d'aquestes instal·lacions i es poden visualitzar els salts d'aigua utilitzats. Cal afegir però, que a la segona meitat del S.XVIII la fabricació de paper es converteix en la tercera activitat manufacturera d'Olot, per darrera de les adoberies i la indústria tèxtil. En aquest sector, la població que predomina és Sant Joan les Fonts que a finals del S.XVIII comptava amb 7 molins paperers. Per la realització del paper era necessària l'obtenció de draps i coles. Olot proporcionava draps, però arribà un punt que la demanda fou tant que es feu necessari un comerç d'importació de draps de refús (parracs). Pel què fa a l'obtenció de coles es duia a terme a través dels gremis de blanquers que reunien els "ingredients" necessaris (provinent dels animals) per elaborar la cola.

El paper que predominava era el paper d'escriure i d'estampa i quan la qualitat no era important s'elaborava també paper d'estrassa. La fabricació de paper era molt intensiva en aigua, aquesta s'utilitzava com a font d'energia i com a matèria primera per a l'elaboració de la

FÀBRICA D'INDIANES

Al S.XVIII els teixits de cotó estampats, les *indianes*, són el punt de partida de la industrialització a Catalunya. Per desenvolupar la seva manufactura (a partir de motius geomètrics) s'utilitzaven petits tallers o treball a domicili. Per als tallers es van adequar edificis que ja existien i que havien servit per a realitzar treballs artesans. Estaven formats per taules per a estampar i calderes per a colors i motlles.

Jaumandreu (Poblenou, Barcelona)

El procés de les *indianes* comprenia quatre fases: filatura, tissatge, blanqueig i estampació. La primera, segona i quarta fase es realitzaven en fàbriques i tallers radicats en poblacions, mentre que el blanqueig s'havia de fer fora -en els anomenats *prats d'indianes*-, ja que exigia aigua abundosa i grans espais. Les teles, abans de ser estampades havien de ser humitejades i esteses al sol durant moltes setmanes, per tal de blanquejar-les.

A la Garrotxa i concretament a Olot, el negoci de les indianes va estar present durant les darreres dècades del S.XVIII i principis del XIX. Al 1797 les fàbriques de pintats eren les de Bastons i companyia, Gou i companyia, Sala, Bianya i companyia, i Salgas, Torruella i companyia. El 1803 es creà la companyia de Jaume Igosa, Joan Mulleras i Josep Tarascó. El 1806 el nombre de fàbriques d'indianes s'havia ampliat fins a sis⁵.

FÀBRICA DE PISOS

Can Porxes (La Canya)
Autor: Rosa Terricabras

A finals del S.XVIII sorgeix la fàbrica de pisos. Té els seus orígens al bari del Raval (Barcelona) i constava d'un edifici amb diverses plantes amb una estructura de parets de maó i formada per forjats de fusta. A l'interior trobem pilars de ferro colat, jàsseres de fusta amb tirants de ferro, forjats de fusta o revoltos i un gran nombre de finestres. Als murs interior es deixaven arcades a les plantes baixes i columnes de maó als altres pisos per comunicar al màxim entre elles les crugies.

Amb l'arribada de la màquina de vapor, els edificis industrials es transformen i es traslladen als nuclis urbans. Al S.XIX les grans protagonistes són la ja esmentada fàbrica de pisos i la nau industrial. L'avantatge d'aquesta tipologia de fàbrica era un major rendiment energètic ja que constava d'un sol eix vertical que transmetia la força a rodes i a embarrats alhora que permetia una bona il·luminació mitjançant la utilització d'un gran nombre de finestres i era una solució més econòmica. A més a més, els pilars de ferro van permetre alliberar la planta i aconseguir així, un major espai de treball.

⁵ Puig, M. La fabricació d'indianes a Olot (1777-1823). Olot: desembre 2011.
<<http://www.miquelpuig.cat>> [17 de juliol de 2013]

A la comarca de la Garrotxa aquest model de fàbrica va ser el més extens. Actualment, gran part dels edificis que encara es conserven segueixen l'estètica de la fàbrica de pisos. Algun exemple és Can Porxes (La Canya) o Can Jombi (Olot)

LA NAU

La nau consistia en una fàbrica d'una única planta amb una coberta feta amb armadures (inicialment de fusta i després metàl·liques). Permetia un major control en la producció, més agilitat en el transport interior però per contra la il·luminació no estava del tot ben resolta així com la climatització i la higiene.

A més de la fàbrica de pisos i la nau es troben solucions mixtes com per exemple la coexistència entre habitatges i obradors. Aquesta estava formada per un conjunt de pisos que donaven al carrer i una sèrie de naus situades al darrere. Un altre exemple són les fàbriques de poca altura similars a la nau pel que fa a l'estètica però amb més d'una planta.

LES COLÒNIES FABRILS

A mitjans del S.XIX a Catalunya les fàbriques comencen a situar-se al voltant dels rius ja que les provisions de carbó no eren tan extenses com al País Basc o a Astúries. Així doncs s'aprofità per aplicar turbines que transformaven l'energia hidràulica en electricitat mentre que el ferrocarril s'estén cap a l'interior del país, per tal de poder transportar les matèries primeres o elaborades. És en aquests moments on a Catalunya sorgeixen les primeres colònies industrials com a contrapartida d'una industrialització desenvolupada pròpiament en un lloc urbà. Per altra banda d'aquesta manera s'aconseguia que la mà d'obra fos menys conflictiva i tingués unes condicions de vida lleugerament més bones.

Les colònies industrials estaven formades per habitatges organitzats al voltant d'una fàbrica hidràulica on hi vivien els obrers amb les seves famílies. Majoritàriament es situaven al voltant de la ribera del riu i es constituïen a través de la fàbrica (construïda amb columnes de ferro colat, grans finestres un al costat de l'altre i un cos en forma de torre amb el muntacàrregues), edificis annexes (tallers, xemeneies, magatzems, etc) i els habitatges dels obrers i l'amo juntament amb l'església, escoles, botigues i la resta de serveis.

Barri de Triana

Postal cedida a Laura Puigbert per J.Vila

A la Garrotxa el concepte de colònia fabril no es troba pròpiament identificat en cap de les fàbriques construïdes al llarg de la història industrial. No obstant, hi havia hagut construccions similars que es fonamentaven en el mateix concepte que el de les colònies com el Barri de Triana, situat davant la fàbrica de Can Sabata (La Canya) o els habitatges de la Sebastiana (Sant Joan les Fonts). Tots dos models eren utilitzats com a habitatges dels obrers de la fàbrica.

EDIFICIS MODERNISTES

Durant la segona meitat del S.XIX, algunes fàbriques buscaren incloure la seva estètica dins el moviment de l'època: el Modernisme. L'obra de maó es combinà amb el ferro. Aquest últim seguia utilitzant-se com a esquelet constructiu però alhora es convertia en una part més de l'edifici i passava a formar part del conjunt estètic de l'edifici, optant formes poètiques pròpies del Modernisme català. Es buscaren sistemes de cobriment de lleugers i de grans llums per tal de recrear aquestes formes.

Les parts de l'edifici que estan destinades a la recepció de visitants prenen una importància major. S'incorporen detalls ornamentals a l'edifici i es busca un espai més lliure i menys homogeni, diferenciat per la variació en els processos industrials.

ELS SHEDS

A principis del S.XX apareix els *sheds*, una tipologia de fàbrica amb coberta en dents de serra. Aquesta solució opta per una sola planta que acull una fàbrica extensa, àmplia i il·luminada i que permet solucionar l'addició de naus. És el pas posterior a la nau que permetia obtenir superfícies més grans i una il·luminació més uniforme. La construcció es duia a terme a través d'una malla de pilars i la repetició sobre aquesta de cavalls metàl·lics asimètrics. Aquesta construcció de ferro donava una major resistència al foc per contra de les anteriors edificacions fetes amb fusta.

Can Brutau (St. Jaume de Llierca)

Autor: Rosa Terricabras

Una mostra d'aquesta tipologia a la Garrotxa, la podem trobar en la fàbrica Brutau situada a Sant Jaume de Llierca. És una de les primeres fàbriques de Catalunya que utilitza aquest tipus de teulat.

EDIFICIS RACIONALISTES

Els edificis d'estètica racionalista, al contrari que els modernistes disposaven de molts pocs elements decoratius. L'essència es basava en una construcció purament funcional. La simetria continua és una de les bases d'aquests edificis, formats a través de plans interseccionats i el joc de rectes. Al ferro no se li aplica cap tractament addicional a part de la seva estricta funció estructural.

LA FÀBRICA DEL SEGLE XXI

La fàbrica de pisos, així com les naus han estat substituïdes actualment per pavellons o noves naus funcionals que combinen la racionalitat i el desenvolupament operatiu amb una estètica més moderna.

6. Context i situació

6.1.Context geogràfic

LA GARROTXA	
Estat	Espanya
Autonomia	Catalunya
Província	Girona
Capital	Olot
Superfície	753.39 km ²
Població	55.855 (IDESCAT 2012)
Coordenades	42° 10' 17" N, 2° 33' 17" E
Municipis	21

La Garrotxa és una comarca gironina situada al nord de Catalunya (la més oriental de les de muntanya). Per l'est, fa frontera amb l'Alt Empordà, el Pla de l'Estany i el Gironès. Per l'oest trobem el Ripollès com a comarca veïna i pel sud les comarques d'Osona i La Selva. Pel què fa al límit septentrional de la comarca, aquest es troba fixat per la frontera francesa.

Segons l'enciclopèdia catalana, Garrotxa significa *terra aspra, trencada, de mala petja*. Aquesta definició correspon a un territori gens homogeni, que presenta dues regions clarament diferenciades: al nord-est l'Alta Garrotxa, i situada al sud-oest la coneguda com a comarca o plana d'Olot, que ocupa la part meridional.

Tot i així, el relleu de la comarca de la Garrotxa s'acostuma a explicar en tres zones:

ALTA GARROTXA

Es troba separada per la plana d'Olot per una falla inversa que ressegueix els cursos del riu Fluvià i Riudaura. Amb muntanyes que superen els 1.550m, l'Alta Garrotxa comprèn els contraforts calcaris de l'extrem oriental de la serralada pirinenca. Aquestes calcàries converteixen el paisatge en un territori àrid, mancat d'aigua superficial, propiciant una vegetació pobre on hi predominen alzines i roures, i a les parts més altes hi abunden les fagedes. Les característiques d'aquesta zona han comportat que la població que hi habiti sigui poc densa, on hi podem trobar un nombre d'habitants reduït.

COMARCA O PLANA D'OLOT

Aquesta zona contrasta amb l'Alta Garrotxa per ser un dels punts de màxima pluviositat i humitat atmosfèrica de Catalunya (si bé en els últims anys ha disminuït l'índex de pluviositat). Aquest canvi de paisatge bé donat en gran part per la desaparició de les calcàries. El nom d'aquesta zona troba els seus orígens en la sèrie de planes que permeten l'establiment de conreus (destaquen en aquest cas les planes de La Vall d'en Bas). Amb la presència d'un relleu més suau, la Comarca d'Olot es caracteritza amb la presència dels assentaments humans i les grans àrees industrials i de conreu.

ZONA VOLCÀNICA

Finalment, la comarca de La Garrotxa és coneguda pels seus més de 40 volcans (amb una alçada inferior als 150m), que conformen un relleu format per cons volcànics estrombolians, taules de lava, grederes i aiguamolls i que fonamenten la presència de fagedes i rouredes. El focus principal es troba situat a la plana d'Olot.

Respecte a la hidrografia, gran part de la comarca de La Garrotxa s'estén per al llarg de la conca del riu Fluvià. La Garrotxa, i principalment la seva capital Olot, han aprofitat al llarg dels anys, l'energia de l'aigua del Fluvià per establir al llarg del seu curs assentaments industrials.

6.2.Context socio-econòmic

POBLACIÓ I TERRITORI

Segons dades de l'Idescat, al 2012 la població de La Garrotxa és de 55.855 habitants. Des dels anys 80, que la població de la Comarca ha anat creixent progressivament, augmentant en un 123.5%. Però al llarg dels darrers anys, aquest increment ha sigut major, com a conseqüència segurament de l'arribada d'immigració extracomunitària, ja que la taxa de creixement natural continua estant per sota de la taxa global de les Comarques Gironines i de Catalunya.

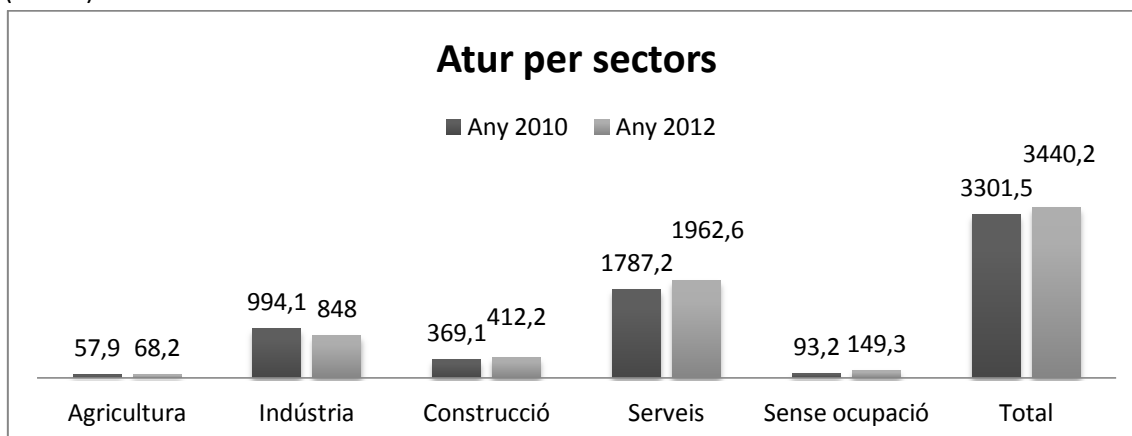
Aquesta població correspon a unes dades de densitat baixa, concentrant la major part de la població a la capital, Olot.

ECONOMIA, ACTIVITAT I TREBALL

La Garrotxa actualment és una comarca d'indústria i serveis. La RBFM (renda bruta familiar disponible) segons dades de l'Idescat 2008 és de 105.9 (amb una disminució del 7% respecte l'any 2000).

Pel què fa a la taxa d'atur registrada a la Garrotxa durant els dos últims anys, l'atur ha augmentat un global de 104.2%. Per sectors, el que més ha augmentat són els Serveis, que continuen registrant la major taxa d'atur a la Comarca, representant el 57% dels aturats. L'únic sector que s'ha revifat ha sigut la indústria.

Pel què fa a l'atur registrat per sexes la diferència és mínima, però continua sent major el nombre d'home aturats, 1768,4 (51.4%) respecte al nombre de dones aturades, 1671,7 dones (48.6%).

Font: Idescat 2012

6.3. Context cultural

La Garrotxa és una comarca amb un patrimoni històric, cultural i sobretot paisatgístic molt present en la totalitat dels seus municipis. La seva capital, Olot, és el nucli amb una activitat cultural i artística més notòria. Municipis com Santa Pau i Besalú destaquen pel seu llegat arquitectònic medieval, de la mateixa manera que és a l'Alta Garrotxa on es concentren el major número d'esglésies romàniques de La Garrotxa. Tot i que el punt més fort de la comarca és el patrimoni natural (7 de cada 10 turistes visiten la comarca per gaudir de la natura¹). Gran part de les iniciatives turístiques estan enfocades en aquest àmbit, tenint com a element central el desenvolupament de rutes turístiques. Tota la comarca està considerada Pla Especial d'Interès Natural i cal destacar-ne el Parc Natural de la Zona Volcànica.

A nivell de gestió del desenvolupament turístic, l'òrgan encarregat és Turisme Garrotxa, amb més de 30 socis i més de 125 empreses adherides de forma directa i una desena de forma indirecta.

Per altra banda, la cultura popular té un paper molt important, amb les Festes del Tura d'Olot com a un dels esdeveniments més destacables a més de les diverses festes i fires que es realitzen al llarg de l'any. La gastronomia és també un dels eixos vertebradors d'aquest àmbit: embotits, farro, fesols de Santa Pau o patates d'Olot són una mostra de la gran varietat culinària que ofereix la Comarca.

Pel què fa a museus i col·leccions, els tres museus públics més destacats de la comarca són el Museu Comarcal, el Museu dels Volcans i el Museu dels Sants. I pel què fa a les col·leccions, la Casa Museu Can Trincheria (pública) i el Museu de Miniatures i Microminiatures de Besalú (privat).

RECURSOS CULTURALS

Actualment a la Garrotxa, la ràtio de museus i biblioteques (la Garrotxa disposa de 10 biblioteques) està en un dels punts més destacats de les comarques Gironines i de Catalunya, mentre que la ràtio de cinemes per cada 100.000 habitants es troba per sota d'altres àmbits territorials i la de teatres es manté en una posició similar a la d'altres territoris.

TERRITORI	Cinemes/ 100.000hab(2003)	Teatre/ 100.000hab(2002)	Museus/ 100.000hab(2003)	Biblioteques/ 10.000hab(2002)
Garrotxa	2	2	18	2.3
Comarques Gironines	4	2	12	1.6
Catalunya	3	2	7	1.3

Font: La realitat juvenil a la Garrotxa. Observatori Català de la Joventut.

¹ Dades extretes de la diagnosi del sector turístic d'Olot i la Garrotxa (2009)

7. Factors previs

Abans d'entrar pròpiament en el disseny i desenvolupament de l'itinerari cal fer un anàlisi sobre l'estat actual en relació al patrimoni cultural de la comarca (per poder detectar quins són els reptes i estratègies a desenvolupar en el projecte) així com sobre la tipologia i la dimensió del projecte (a qui s'adreça i com s'enfoca la ruta).

7.1. Reptes i estratègies d'intervenció: patrimoni i desenvolupament. DAFO

A continuació es desenvolupa una anàlisi DAFO sobre l'estat actual en relació al patrimoni cultural de la comarca per poder detectar quins són els reptes i estratègies a desenvolupar en el projecte.

DAFO

DEBILITATS

- Falta un major dinamisme per activar el patrimoni cultural
- La difusió dels projectes que es duen a terme a nivell patrimonial és millorable
- Estat bastant deteriorat del patrimoni industrial a valorar
- Millora de la valoració social i administrativa envers el patrimoni industrial de la comarca

FORTALESES

- Millora en els últims anys de les vies de comunicació
- Compromís personal de les autoritats municipals i comarcals de la Garrotxa
- Recursos en augment: en els últims anys s'han consolidat diverses entitats i organitzacions relacionades amb el patrimoni i el turisme de la comarca
- Consolidació de Turisme Garrotxa com a principal eix de referència del turisme de la Garrotxa

AMENACES

- La crisi econòmica
- Comparativament, el percentatge de turistes interessats en el patrimoni industrial de la comarca és baix
- La possible ruta sobre el patrimoni industrial competeix amb rutes molt més establertes i conegudes, pròximes al seu entorn, com la *Via verda del Ferro i del Carbó* (Ripollès) o *Viatge per la Pell* (Igualada)

OPORTUNITATS

- El patrimoni natural i cultural de la comarca és un gran atractiu turístic
- El sector turístic representa entre un 7 i un 9% del PIB de la Garrotxa
- Públic senderista interessat en la Garrotxa
- Posició estratègica
- Relacionar el patrimoni natural amb el patrimoni industrial i viceversa
- Interès creixent per les pràctiques de senderisme

REPTES I ESTRATÈGIES

- El projecte pretén recuperar els elements del patrimoni industrial que estan en un estat deteriorat implantant noves maneres de desenvolupar el territori. En aquest cas un exemple seria reconvertir antigues fàbriques i edificis industrials en elements turístics patrimonials.
- Apostar per la cultura com un dels pilars del desenvolupament sostenible ha de ser vist com un component econòmic positiu que aporti la capacitat de crear i/o conservar llocs de treballs.
- L'estratègia que es segueix amb el disseny d'una ruta industrial és una estratègia centrada en l'àmbit local. Això no significa però, que no tingui també una projecció internacional, adreçada sobretot a un públic nord europeu que practica el senderisme amb freqüència i al qual se li pot presentar una nova proposta d'oci.
- Apostar per una bona difusió del projecte per tal de reforçar-lo i donar-li sortida, ja que sovint molts projectes no tenen l'acceptació que els hi pertoca per manca d'una bona difusió.
- Treballar de forma dinàmica les actuacions culturals que sovint es duen a terme amb excessiva rigidesa.
- Conèixer i adaptar-se a les noves tendències de comunicació tecnològica, oferint als visitants tota la informació necessària de forma fàcil i intuïtiva. En aquest punt la creació d'aplicacions mòbils, unificació d'informació i posterior digitalització són alguns dels paràmetres principals a tenir en compte.
- Treballar de forma transversal amb tots els departament necessaris per tal d'optimitzar recursos i unificar l'estructura del projecte
- Assegurar la sostenibilitat econòmica del projecte
- Desenvolupament de productes que resultin d'utilitat per a qualsevol actor local implicat o interessat en el projecte i que proporcionin un valor afegit a la proposta.

7.2. Públic objectiu

La ruta sobre **l'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa** va dirigida a diversos segments de públic. En cada un d'ells s'han de tenir en compte diversos paràmetres a complir o si més no a tenir presents de cara el futur. Es desenvolupen les següents tipologies en funció de la **motivació de la visita** o **segons la procedència**:

TIPUS DE PÚBLIC PER MOTIVACIÓ DE LA VISITA

Públic familiar

La Garrotxa és una destinació per excel·lència del turisme familiar. Segons l'Estudi de l'Impacte Socioeconòmic del Turisme a la Garrotxa 2001-2010, l'any 2010 el 44% de les persones que visitaven per primer cop la Garrotxa ho feien amb la família, percentatge que pujava fins al 52% en el cas dels repetidors.

La major part prové de l'àrea metropolitana de Barcelona, i té uns interessos molt concrets quan visita la Garrotxa. El 70% dels turistes trien la Garrotxa per gaudir de la natura. Un 40% d'aquests ho fa per descansar, i un 29% per gaudir del seu patrimoni cultural. Per tant, un percentatge important de visitants de la Garrotxa escull aquesta comarca per l'interès que té en el seu patrimoni.

Dins d'aquest sector serà important tenir en compte pel bon desenvolupament de la ruta, l'existència de parcs, espais de lleure i equipaments i allotjaments adaptats a famílies i sobretot a nens.

Públic senderista

En moltes ocasions usuaris de la xarxa de senders Itinerànnia han manifestat la necessitat de disposar d'una eina que, a través del mòbil o la tablet, un cop ja a la muntanya, permeti orientar-se millor a través de la xarxa de senders, i enriquir la seva experiència aconseguint informació sobre els recursos d'interès propers als camins. Per això s'ha plantejat desenvolupar accions encaminades a cobrir aquestes necessitats d'aquest perfil de visitants tant estratègic per al territori, pel seu comportament i perfil, com són els senderistes.

El públic senderista busca zones habilitades per la seva pràctica, senders accessibles i amb punts d'allotjament. Serà necessària doncs l'adequació d'infraestructures complementàries a la destinació per satisfer les necessitats del turista.

Turisme cultural

Agrupa a un públic interessat per la cultura, la història, el coneixement del territori a través de les seves tradicions, la seva gent i qualsevol aspecte a descobrir que enriqueixi la seva experiència i el seu coneixement. Aquest segment, acostuma a ser un 5% del total i busca trobar una informació més especialitzada sobre el tema en concret. S'haurà de tenir present de quina forma interpretem i com exposem aquesta interpretació (quin material de suport utilitzem).

TIPUS DE PÚBLIC SEGONS LA PROCEDÈNCIA

Públic internacional o estranger

La pràctica totalitat dels turistes estrangers que ens visiten tenen desactivat el servei de roaming a causa de les elevades tarifes d'aquest servei. Això comporta que la seva possibilitat de connexió a internet mitjançant els seus smartphones o tablets sigui més que limitada, reduint-se a uns escassos punts d'accés Wifi gratuïts situats en un reduïdíssim nombre d'equipaments de caire cultural, però no turístic, com són les biblioteques. El fet de poder disposar d'una xarxa de punts d'accés WIFI, gratuïts, i situats en indrets estratègics per als turistes vol cobrir aquesta necessitat, i tancar el cercle dels projectes tecnològics que es volen impulsar, ja que si es desenvolupen aplicacions mòbils -algunes de les quals especialment pensades pels senderistes, que majoritàriament són estrangers- no té cap sentit fer-ho sense pensar en com les podran utilitzar o com se les podran descarregar un cop siguin al territori.

Públic local

Segment de públic que coneix i viu en el territori i que per tant acostuma a ser respectuós amb el patrimoni que en forma part. Té també un interès per conèixer la seva zona i presentar-li noves ofertes i aspectes de la seva història fins ara no difosos pot motivar-lo a participar.

7.3. Tipologia de ruta

L'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa és una ruta comarcal, que com s'ha definit en el punt 4.3¹ del treball, avarca un territori ampli agrupant estructures amb unes característiques bastant uniformes, en aquest cas industrials, més disperses en la demarcació que en el cas de les rutes urbanes.

Seguint la classificació de Miguel Ángel Álvarez Areces, la ruta respon a una activitat turística no organitzada sobre un patrimoni industrial en la major part fora d'ús.

DURADA

La ruta no té una durada predeterminada, ja que el visitant pot escollir visitar tots els elements de l'itinerari o centrar-se només en una de les poblacions. Les poblacions que en formen part són Olot, La Canya, Sant Joan les Fonts, Montagut i Sant Jaume de Llierca.

Tot i que la ruta està pensada per fer a peu, a casi bé tots els edificis s'hi pot accedir tant en cotxe com en bicicleta²

A continuació es mostra el temps aproximat que s'estima a fer cada tram individualment i en les tres modalitats: a peu, btt i cotxe. S'agafa com a punt de partida de cada municipi el punt d'informació turística de la població i es calcula també el temps de visita a cada edifici. Els trams que no es poden fer completament amb cotxe no s'han calculat.

	PEU	BTT	COTXE
OLOT	20'	15'	-
LA CANYA	30'	20'	15'
SANT JOAN LES FONTS	50'	35'	15'
MONTAGUT	20'	15'	10'
SANT JAUME DE LLIERCA	15'	10'	5'

SERVEIS*

Al costat dels punts de visita es troben els següents espais i serveis que aporten un producte afegit a la ruta.

	ESPAIS	SERVEIS
OLOT	Parc infantil Passeig basàltic	Allotjaments Restaurant/Bars Botigues
LA CANYA		
SANT JOAN LES FONTS	Enllaç amb la ruta de les 3 colades Espai del Boscarró Enllaç amb la ruta de les fonts i verlets Enllaç amb la ruta medieval	Restaurant/Bar Botigues
MONTAGUT	Enllaç amb l'itinerari nº13 del PNZVG	
SANT JAUME DE LLIERCA		

*En l'apartat 9 del treball (Disseny de la ruta) s'amplia aquesta informació

¹ Itineraris i patrimoni cultural

² Veure apartat 8.3. Adaptació turística de la visita i apartat 9. Disseny de la ruta

7.4. Temàtica: *l'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa*

L'objectiu d'aquest itinerari és donar valor als edificis industrials de la Garrotxa que mereixen una especial atenció pel seu interès històric i social i sobretot per la seva vinculació amb el riu, que es converteix en el fil conductor de la ruta. Alguns elements són coneguts per bona part de la població fins al punt que actualment ja estan catalogats com a BCIL o s'han rehabilitat per donar-li's un nou ús. D'altres, són edificis menys coneguts o restes d'antigues construccions que passen inadvertides en el territori.

Tots ells però, formen part d'un passat i d'una memòria presents encara. Una herència provinent d'altres generacions que cal conservar i donar a conèixer.

L'inventari dels elements patrimonials comprèn un total de 39 construccions de les quals s'han seleccionat les fàbriques i molins més representatives de cada zona, així com també els que actualment es troben en més bon estat. El projecte suggereix diferents recorreguts en el territori, oferint aquest llistat d'elements vinculats amb el patrimoni industrial. La ruta ve acompanyada de plànols i informació detallada de cada edifici per tal que el visitant pugui obtenir i ampliar els seus coneixements, alhora que es converteix en una eina útil per a la conservació i l'estudi d'aquest patrimoni.

D'altra banda, l'itinerari vol ser un impuls per a les administracions i particulars per tal de que, en un futur proper o immediat es duguin a terme accions encarades a la protecció i difusió d'aquesta memòria.

Una de les accions emmarcades en aquesta intenció és convertir el Molí Fondo³ en l'element central de la ruta. Això és degut a que aquesta fàbrica és actualment la única que ha sigut rehabilitada per una entitat pública⁴ amb la voluntat d'obrir les seves portes al públic i difondre part d'una història vinculada amb la industrialització, en aquest cas sant joanenca. Per fer-ho, es vol reconvertir l'element patrimonial avui utilitzat per fer visites guiades, en el centre d'interpretació del patrimoni industrial de la Garrotxa. S'ha de tenir present també, que algunes de les fàbriques incloses en l'itinerari actualment es troben en un estat bastant precari i que si no es duu a terme cap actuació poden acabar perdent-se. Convertir el Molí Fondo en la base de la industrialització pot permetre també exposar la informació i les imatges recopilades d'aquestes fàbriques, evitant així que el deteriorament del pas del temps acabi completament amb elles.

³ Veure fitxa inventari

⁴ A Olot diverses fàbriques han estat rehabilitades per privats. El nou ús que se'ls hi ha donat ha sigut principalment oficines (RCR arquitectes). Per altra banda l'administració pública també ha recuperat elements fabrils, reconvertint-los en seu d'algun departament o sector de l'Ajuntament.

8. Inventari

Durant la recerca del patrimoni industrial de la Garrotxa s'han inventariat un total de 38 elements patrimonials, dels quals se n'han seleccionat 18 per incorporar a la ruta. L'inventari realitzat a tingut com a punt de partida el treball de recerca realitzat per Laura Puigbert i Obdúlia Gutiérrez¹. A partir d'aquest treball s'han actualitzat les dades, s'han incorporat alguns elements i s'ha fet una selecció d'aquells edificis pròpiament industrials.

8.1. Elements Patrimonials

Els elements patrimonials que formen part de l'itinerari són:

MUNICIPI	ELEMENTS PATRIMONIALS
OLOT	Xemenia Ca l'Artigas Cooperació Arts Decoratives Can Jombi Ca l'Hostench Can Ralita Can Castellanes Can Xicu de Blanes Can Casacuberta i Can Durán
LA CANYA	Can Pixola Noc d'en Cols Can Sabata Can Porxes
SANT JOAN LES FONTS	Can Bo Molí Fondo La Sebastiana
MONTAGUT	Can Mulleras Can Xaudiera
SANT JAUME DE LLIERCA	Can Brutau

A continuació es mostren les fitxes detallades de cada element, que formen part de l'inventari realitzat durant el treball².

¹ Beca Ciutat d'Olot en ciències socials i humanitàries: *Ciutat i Riu: permanències i canvis al Fluvià en l'àrea urbana d'Olot*.

² Veure inventari complet en l'annex

Denominació	Xemeneia Ca l'Artigas		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Ronda Paraires

Any construcció S.XIX

Titularitat Pública

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Molt bona

Ús actual –

Font d'energia Hidràulica

Descripció Xemeneia de rajola vermella situada al costat de ca l'Artigas. Encara es pot veure la sortida d'aigua de la turbina. Per la resclosa hi passa un col·lector d'aigües residuals.

Visitable Sí

Senyalització No

Descripció històrica

La xemeneia pertany a l'antiga fàbrica de Ca l'Artigas, construïda l'any 1865. L'edifici era una fàbrica de xocolata reconvertida en fàbrica de gènere de punt, primer de mitjons i més tard de jerseis. S'hi havia fet tot el procés: filatura, tint i elaboració del jersei. La raó social era "Hijos de Artigas". Havia treballat molt per l'exèrcit. El 1865 es van posar els primers tints.

En aquest edifici es va instal·lar l'Exposició Regional Olotina de Belles Arts i Indústries Artístiques el 1900.

Segons J. Danés, a la planta baixa de la casa dels Artigas, al costat de la fàbrica, hi havia hagut tintoreria.

La resclosa de Ca l'Artigas forma un embassament que era aprofitat pels pescadors. Aquesta desviava l'aigua a un canal soterrat fins a la fàbrica. Segons l'informe de M. Faura de 1933, la concessió era de 1880, el salt de 1,40 metres i tenia una turbina Francis que produïa 3HP. Amb la força es movien les màquines i es feia llum.

L'edifici tenia un marcat to eclèctic de juxtaposició d'estils: medieval, àrab, barroc.

L'aiguat de l'any 40 va indundar l'edifici el qual va quedar cobert d'aigua però no va fer grans destrosses. Als anys 70 la fàbrica va patir dos incendis (un a la filatura i l'altre al magatzem) que junt amb la crisi del sector tèxtil van fer decidir als propietaris de tancar el negoci. Es va tancar als anys 70 i va estar molts anys abandonada fins que fa uns 15 anys es va tirar a terra per construir-hi habitatges i una plaça.

Denominació	Cooperació Arts Decoratives	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Onze de Setembre

Any construcció —

Titularitat —

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Molt bona

Ús actual —

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de planta

rectangular d'uns 600m2 de superfície, murs estocats i teulat a dues aigües. Té grans finestrals coronats per arcs de rajols purament decoratius. A la façana hi ha escrit el nom de l'antiga fàbrica:

"Cooperación Fabril S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Alsoterrani hi ha el forat de la turbina, el canal i el canal que torna l'aigua al riu.

L'edifici té un marcat to eclèctic de juxtaposició d'estils: medieval, àrab, barroc...Era destacable una façana en la qual hi havia una porta d'entrada rodejada de columnes amb decoració trenada.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Antigament aquest edifici l'ocupava la fàbrica Dusol, que es dedicava a la producció de gavardines. A finals del segle passat el propietari era Pere Dusol i era anomenada "Ca'n Pere-Udet".

La Cooperación Fabril té els seus orígens l'any 1900 com a conseqüència d'una vaga d'obrer de l'art tèxtil que van proposar fundar la Cooperación Fabril, S.A. legalitzada al 1916.

Al 1925 la fàbrica s'instal·là al costat del Pont de Santa Magdalena en el lloc de l'edifici Dusol. Als anys 30 tornà a canviar de local. Al 1931 es construï una Cooperativa per dedicar-se a la fabricació de sants i objectes decoratius sent, segons A.Cuéllar, el primer cop que un negoci de sants s'explotà per sistema cooperatiu.

L'any 1940 l'edifici es va veure afectat per les inundacions tot però l'estuctura es va mantenir.

Denominació	Can Jombi		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació	Sant Cristòfal, 6
Any construcció	1713
Titularitat	Pública (Ajuntament)
Protecció	BCIL
Fotografia	

Estat de conservació	Molt bona
Accessibilitat	Molt bona
Ús actual	Brigada Municipal
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de tres plantes, soterrani i terrat amb teulat a dues aigües. A la façana podem observar una marca del nivell que va assolir l'aigua durant l'aiguat del 1940.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable	No
Senyalització	No
Descripció històrica	

Coneguda popularment com Can Jombi (un dels primers Aubert, volent ampliar la fàbrica va comprar una botiga anomenada Can Joan Vi), els orígens de la fàbrica Aubert es remonten al 1713. Francesc Aubert, feu prosperar la fàbrica que en aquell temps es dedicava al gènere de punt. Més tard, s'incorporà també una tintoreria.

A la dècada dels anys 40 la fàbrica s'havia ampliat i es dedicava a la venda de camisetes, mitjons, jerseis, etc.

A l'any 1999 l'ajuntament compra Can Jombi i hi situa la brigada municipal, part de l'arxiu i un petit dipòsit de peces del Museu Comarcal de la Garrotxa.

Denominació	Ca l'Hostench		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Plaça Palau

Any construcció —

Titularitat Pública (Generalitat)

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Roda hidràulica

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Cap

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiga fàbrica de tres plantes, la primera de mamposteria de pedra volcànica i les altres dues arrebossades i pintades. Actualment només es conserva una roda hidràulica de ferro i fusta.

Visitable La roda

Senyalització No

Descripció històrica

Ca l'Hostench havia sigut inicialment una pelleteria i més tard es convertí en una fàbrica de botons. A partir de la dècada dels anys 40 la fàbrica es tanca i actualment només se'n conserva una roda hidràulica.

Denominació	Can Ralita		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Onze de Setembre

Any construcció 1766

Titularitat Privada

Protecció BCIL

Fotografia

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Industrial

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de dues

Autor: Rosa Terricabras

plantes, soterrani i terrat de mamposteria de pedra volcànica, arrebossat. En el terrat encara hi ha els ganxos per penjar les pells i es poden observar un forats per deixar escórrer l'aigua de les pells cap al riu. Hi ha també una comporta de fusta que s'usava per pujar i baixar les pells.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Edifici construït al 1766 . Inicialment havia sigut una pelleria. Ara fa uns 30 anys s'hi instal·là Mobles Vives que va comprar l'edifici per fer-hi mobles.

Segons la primera versió del Pla Especial Vila Vella aquest edifici havia d'anar a terra però posteriors modificacions han permès la seva conservació.

Denominació	Can Castellanes	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Plaça Palau
Any construcció Segona meitat S.XIX
Titularitat Pública (Generalitat)
Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bona
Accessibilitat Molt bona
Ús actual Seu del CASG
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici d'una superfície

aproximada de 1284m². Consta de tres pisos i planta baixa amb dues façanes ben diferenciades. La façana vora riu té una tribuna amb teulat a tres aigües, mentre que la que dona a Plaça Palau té finestres quadrades dins arcs de mig punt, recolzats sobre pilastres cecs amb capitell decorat.

Visitable Sí
Senyalització No
Descripció històrica

L'edifici data de després de la segona meitat del segle XIX (aprovació dels plànols 1864) però es creu que abans hi havien hagut adoberies.

En aquest edifici hi havia hagut el taller de sants de "Castellanes, Serra i Casadevall, S.L" i més tard fou quarter de la Guàrdia Civil. Posteriorment UDTSA comprà la fàbrica per ubicar-hi cadenes de muntatge però a finals de la dècada dels 80 pararen l'activitat i passà a utilitzar-se com a magatzem de productes de volum.

Actualment és propietat de la Generalitat i hi ha instal·lada la seu del CASG.

Denominació	Can Xicu de Blanes		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Plaça Palau
Any construcció S.XIX
Titularitat Privada (Iropol, S.A)
Protecció
Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular
Accessibilitat Molt bona
Ús actual Habitatge
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici arrebossat i pintat, format per dos cossos, un de quatre plantes i l'altre de tres, amb una superfície de 956 m2.

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Edifici de construcció relativament recent (anys 50-60), però antigament havia hagut una adoberia de la que no en queden restes. Anys enrera havia estat magatzem del taller de sants de can Castellanes. Després fou comprat per Iropol. Actualment són habitatges.

Denominació	Can Casacuberta i Can Durán	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Passeig Basàltic

Any construcció S.XII

Titularitat Privada (Anna Pujol)

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Habitatge

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiques fàbriques de planta rectangular construïdes amb mamposteria de pedra volcànica i teulats a dues aigües, la primera de quatre plantes i la segona de tres.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Segons X. Puigvert, és el Molí de la Roca o de Capsarroca d'època medieval. L'abat de Sant Pere de Besalú tenia drets sobre aquest molí gràcies a una donació comtal d'abans del 1117.

Posteriorment es transformà en pelleria i en els últims anys d'activitat feia soles de sabata utilitzant la força hidràulica per moure màquines i fer llum (amb l'ajuda d'un alternador).

L'aiguat de l'any 40 va malmetre la resclosa i part de l'edifici i a partir d'aquell moment, el propietari (Pere PUJOL Hostench) va deixar el negoci i va llogar el local a Can Casacuberta fins a finals de la dècada dels 40. Aquests eren fabricant de sants que també tenia una pelleria.

Denominació	Can Pixola o Molí d'en Compte		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	Vall de Bianya	Estat de conservació	Regular
Any construcció	S.XIX	Accessibilitat	Bona
Titularitat	Privada (Toti Toronell)	Ús actual	Taller d'artista
Protecció	Espai hidrològic de protecció	Font d'energia	Hidràulica
Fotografia		Descripció	Edifici de pedra i rajola

Autor: Rosa Terricabras

vermella de dues plantes i teulat a dues aigües. Hi ha una part afegida força nova d'una sola planta feta de totxanes sense pintar i teulat a una aigua. Gran part de les obertures estan tapiades i es conserva una placa dedicada a "Lliberada Ferrarons".

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

A principis del segle passat l'edifici era una filatura d'Antoni Roura, Esteve Fontcoberta i Pere Batlló. Fou en aquesta època (1810 o 1811-1820) que hi treballà Lliberada Ferrarons.

Segons J.Vila, el Molí d'en Compte o Can Pixola va ser durant anys fàbrica de regenerats del senyor Artigas.

A la dècada dels anys 30, en propietat de Josep Espona, s'hi produïren embotits, treballant-hi unes 5 persones. Ha estat llogada durant curts períodes de temps. Actualment el pallasso Toti Toronell hi té el seu estudi.

Denominació	Noc d'en Cols		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	A prop de Can Gabarró
Any construcció	—
Titularitat	Pública
Protecció	Espai hidrològic de protecció
Fotografia	

Autor:
Rosa Terricabras

Estat de conservació	Rehabilitat
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Espai públic
Font d'energia	Natural
Descripció	Font formada per dos manantials que surten entre roques basàltiques. Un d'ells, situat a 5 metres del nivell del riu emergeix d'una galeria excavada derivant la seva aigua cap a un petit canal. L'altre manantial, a nivell de riu, va a parar directament al Fluvià.

Visitable	Sí
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

El nom de Noc prové de l'ús que se li donava al manantial situat a més alçada. Aquest era aprofitat per moure les rodes d'un batan i més tard per moure una turbina d'un molí on es feia cànem per fil. L'any 1940 l'aiguat es va emportar el molí i aquest no fou mai més reconstruït.

Després d'aquesta data, l'aigua del manantial era utilitzada per bombar aigua i portar-la a casa dels propietaris i a la zona d'Aiguanegra (en aquest últim punt es subministrà fins al 1997).

També va canviar completament l'entorn de la font que fins llavors havia sigut un espai molt freqüentat (hi havia hagut un rentador) i poc a poc es va anar abandonant. En els darrers anys s'ha recuperat la font amb la voluntat d'obrir-la a tothom i recuperar aquesta zona i encara avui es poden veure les restes de l'antic rentador.

Denominació	Can Sabata		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Estudi de pintor i fotògraf

Font d'energia Hidràulica

Descripció Fàbrica de planta

rectangular, amb cossos afegits i teulats a dues aigües. L'edifici disposa de dues parts: la casa dels propietaris i la fàbrica. La primera és de planta rectangular amb planta baixa i pis. Es poden veure unes obertures emmarcades per estuc i amb decoracions de motius. La fàbrica és de planta quadrada, teulada a quatre aigües i finestres emmarcades per estuc blanc. Sota la cornisa hi ha una sanefa amb motius geomètrics. Cal destacar la torre que corona l'edifici.

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Antic molí paperer convertit al segle XIX en filatura (a partir del 1833 ja consta com a filatura). Fins fa uns anys la indústria encara funcionava sota la raó social "Hijos de Francisco Aubert y Coromina", coneguda popularment com can Sabata.

La fàbrica passà del gènere de punt per a jerseis i mitges al fil per llençols.

Després de l'aiguat del 1940 Can Sabata quedà molt malmès. La pèrdua més gran fou el Barri de Triana, uns habitatges pels treballadors de la fàbrica que estaven situats a l'altre banda del riu.

Al 1970 Can Sabata tancà i durant diversos anys passà per diferents mans. Actualment l'edifici està partit en petits locals que es lloguen per separat.

Denominació	Can Porxes		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	Vall de Bianya
Any construcció	1754
Titularitat	Privada
Protecció	Espai hidrològic de protecció
Fotografia	

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació	Regular
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Habitatge
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de planta

rectangular construït amb rajola vermella i estructurat en dos pisos i soterrani. Disposades de forma simètrica hi ha nombroses obertures. Queden restes d'antics usos: passadissos per on passaven les corretges i assecadors de paper a la planta baixa i una mola de molí a fora. Una mica apartada de la fàbrica hi ha una xemeneia de grans dimensions de rajola vermella.

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

Segons F.Caula aquesta fàbrica fou un antic molí paperer construït segurament l'any 1754. El seu propietari, Joaquim Porxes, tenia una tintoreria a Olot. El molí treballava inicialment amb dues tines i amb masses de fusta i més tard amb quatre tines. El 1904 s'hi instal·là una màquina rodona per millorar la producció. L'empresa es dedicava especialment al paper de barba.

Al 1935 el molí és comprat per Torras Juvinyà. Fins al moment havia tingut diferents noms com per exemple el Molí d'en Baloy, can Patge i la Paperera Olotina.

Poc temps després, durant la Guerra Civil fou reconvertit pel Departament d'Indústries de la Guerra de la Generalitat en una fàbrica d'alfa cel·lulosa, producte necessari per la fabricació d'explosius. La generalitat construí un local adjunt a la fàbrica anomenat "les tres torres" on hi havia una central de bombeig que portava l'aigua a uns dipòsits situats més amunt i permetien tenir una reserva d'aigua i força en moments de restriccions. També construí la xemeneia.

Un cop acabada la guerra, l'empresa Torras va llogar la fàbrica i durant un temps s'hi feren nines de cartró. Més endavant, al 1956 s'hi dugué a terme un negoci de triturats tèxtils i al 1972 la fàbrica fou comprada a l'empresa Torras.

Denominació	Can Bo		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Al costat del pont de la carretera
Any construcció 1823
Titularitat Privada (MASIAS INVEST, S.L)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bona
Ús actual Magatzem/Habitatge
Font d'energia Hidràulica
Descripció Antiga fàbrica d'una

Autor: Rosa Terricabras

sola planta formada per diferents cossos amb una superfície total aproximada de 3000m2.
 Al costat de la fàbrica s'hi troba un habitatge amb planta baixa, pis i golfes arrebossat i pintat amb teulat a quatre aigües i un mirador (fotografia)

Visitable No
Senyalització Inexistent
Descripció històrica

Antic molí paperer, fundat el 1823 per Salvador Torras. Inicialment tenia una sola tina fins que el 1864 s'hi instal·là una màquina plana feta de fusta. Del 1873 fins a finals del segle XX, que és quan Torras converteix la fàbrica en farinera, Can Bo fabricava paper amb abundància gràcies als millors avenços tecnològics del moment.

Als volts del 1930 l'edifici es dividia entre la fàbrica de filats de l'empresa Marguí y Lamarca, S.A. on hi treballaven unes trenta persones i la fàbrica de farines de Josep Fajeda on hi treballaven tres persones.

L'any 1946 la farinera consta com a "Fàbrica y Molino de doña Lucía Torras Planas". Més tard, fou dels propietaris de can Vila i posteriorment de "Hilados Fluvial". Durant aquest temps es feren reformes i es van construir noves naus.

La fàbrica funcionava amb dues turbines Francis que feien anar embarrats i, a més es feia llum amb un alternador. Posteriorment es va instal·lar un motor que funcionava amb energia subministrada per la companyia elèctrica però, a més, era ajudat per la turbina.

Els propietaris actuals van comprar els edificis a finals de la dècada dels 80 i, es de llavors, no s'han tornat a usar les instal·lacions hidràuliques. L'empresa Masias va tenir els seus orígens en un dels locals de la farinera de Lucia Torras Planas l'any 1942.

La casa de can Bo, construïda el 1802, havia servit d'habitatge a treballadors de l'empresa: l'encarregat, l'ajudant... Actualment hi viuen quatre famílies no vinculades a l'empresa Masias.

Denominació	Molí Fondo		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Avda. Rafael Torras Juvinyà, s/n
Any construcció 1723
Titularitat Pública (Ajuntament)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Rehabilitat
Accessibilitat Bona
Ús actual Visites al públic
Font d'energia Hidràulica
Descripció Fàbrica de diferents

Autor: Rosa Terricabras

cossos construïts amb mamposteria i rajola i amb una superfície total aproximada de 2539m². Actualment la major part de les instal·lacions es troben rehabilitades. En el seu interior encara hi ha una part de la turbina Frits Neumeyer de ferro fabricada a Múnic el 1925. La resclosa fa caure l'aigua directament al salt de 12m a pressió sense passar abans per un canal.

Visitable Sí
Senyalització Sí
Descripció històrica

L'any 1723 Jacint Germà construeix en l'emplaçament actual del Molí Fondo la seva pròpia fàbrica. Aquest mestre argenter d'Olot construí el molí paperer al lloc on hi havia el salt d'aigua. L'any 1771 el molí estava en plena activitat de fabricació i en aquell moment passà a mans del nét, Esteve Bassols que renuncià a favor de la seva germana Teresa Bassols la qual el vengué al negociant olotí Esteve Curós Serra l'any 1783. La propietat comprenia una nau amb el molí i altres dependències i una casa contigua.

A principis del S. XIX consta com a propietari Josep Curós que l'arrendà a la família Antiga, antics paperers de Sant Joan les Fonts que explotaren el molí fins el 1841. Aquest any, Pere Capdevila compra la propietat i hi duu a terme importants obres d'ampliació. Construeix l'edifici que actualment es troba al costat de l'antiga fàbrica i la propietat passa a ser coneguda com LA REFORMADA.

Al 1855 la família Torras comença a construir la fàbrica Obra Nova aigües avall de la Reformada. A finals del S. XIX hi havia quatre turbines que aprofitaven la força de la roda hidràulica d'un salt de 12 metres.

L'any 1921 diversos problemes econòmics van fer vendre l'empresa de Capdevila i Cia a la família Torras, que passa a tenir un total de 7000m² d'extensió, amb el salt d'aigua inclòs.

A partir d'aquest moment la història del Molí fondo passa a estar vinculada a la família Torras.

L'any 1963 s'inicia la construcció de la nova fàbrica Torras i s'abandonen les instal·lacions del Molí Fondo. L'any 2004, l'empresa Torras Papel cedeix l'edifici a l'Ajuntament de Sant Joan les Fonts.

Denominació	La Sebastiana		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Molt a prop de la Sebastianeta
Any construcció 1890
Titularitat Privada (Pedro Serra Vila)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bona
Ús actual Cap
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici de planta

Autor: Rosa Terricabras

rectangular i teulat a quatre aigües. Disposa de soterrani on hi ha les turbines, planta baixa, dos pisos superiors i golfes. Les finestres estan emmarcades amb rajola vermella.

Al costat de la fàbrica hi ha els edificis on residien els treballadors, vivendes de petites dimensions unes al costat de les altres. Un edifici és d'una sola planta i l'altre de dues. Hi ha un darrer edifici que possiblement havia estat la botiga de la colònia i més tard les oficines.

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Segons M. Sacrest data de l'any 1890 i en els seus orígens era una fàbrica de pasta de fusta per a la realització de cartró.

La fàbrica la Sebastiana va ser una de les indústries més pròsperes del moment, donant feina a 230 treballadors. Al 1920 la seva raó social era Societat Ballvé i més tard passà a ser propietat de la família Esquena.

La Sebastiana, que deu el seu nom a la campana que durant anys tocava en aquesta colònia, té una resclosa que desviava l'aigua a través d'un canal de 900 metres a la fàbrica, fent anar les màquines i donant llum als habitatges dels treballadors.

A l'any 1975 la nau i els pisos del voltant de la Sebastiana van quedar tancats com a conseqüència de la competència d'altres filatures

Denominació	Can Mulleras		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Montagut

Ubicació Dins el terme de Montagut

Any construcció S.XX

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Ocupada

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de planta

rectangular i teulat a quatre aigües construït amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella. A banda i banda de l'edifici hi ha dues torres de petita alçada formant una U. S'estructura amb planta soterrani, planta baixa i dos pisos superiors més una planta sota coberta. Hi ha uns cossos annexes de nova construcció. La superfície total és d'uns 600,000m².

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Datada probablement del 1900, inicialment la raó social era Juan Franch Sociedad en Comandita. A partir de 1901 i fins el 1910 fou Mulleras Sociedad en Comandita. Després va canviar diverses vegades de nom i finalment l'any 1940 la raó social era Hijos de Camila Mulleras S.L.

Durant la Guerra Civil es va cooperativitzar i els treballadors tenien les accions. Una vegada acabada aquesta tornà a ser de Hijos de Camila Mulleras. Fins a mitjans dels anys 70 es compaginà la producció de filats de cotó i la de teixits, però a partir d'aquest moment es deixaren els teixits i fou només filatura.

A mitjans de la dècada dels 60 i principis dels 70 es construïren pisos pels treballadors molt pròxims a la fàbrica per solventar la manca d'habitatge del municipi.

El 1982 l'edifici fou comprat pel grup SANS, el qual passà a produir-hi fil per la producció de roba interior (Avanderado i Princesa) d'aquest grup. Els propietaris van ampliar l'edifici construint annexes sense pilars (1500m² aproximadament) més adequats per les noves maquinàries.

El 1990 la multinacional americana SARALEE va comprar l'edifici però fou per poc temps ja que el dia 1 de juliol de 1997 passà a mans del grup Vilarrassa, actuals propietaris. Aquest grup tenia altres filatures a la comarca. A dia d'avui, la concessió del salt d'aigua és de 700 litres per segon amb una data de caducitat del 2061.

Denominació	Can Xaudiera, Fàbrica Vella		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Montagut

Ubicació Dins el terme de Montagut

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Ocupes

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiga fàbrica formada per edificis amb diversos cossos i planta rectangular construïts amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella. A l'interior encara hi ha restes dels embarrats, maquinària antiga, turbines del segle passat, forns de vapor...

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Tot i que probablement anteriorment havia estat un molí, l'origen de la fàbrica Xaudiera prové de la germans Solé. Primerament es dedicà a filats i teixits amb el nom de "Solé e Hijos". però passats uns anys els teixits foren suprimits i es treballà només amb filats de cotó. Al morir el pare i tots els fills que formaven la societat, es va constituir una nova societat "Jerónimo Solé y Badía, sucesor de Solé e Hijos". A partir d'aquí va tenir diferents noms fins arribar a formar la societat "Hilador M. Xaudiera, S.A.". Els productes que es produïen en aquesta empresa eren molt apreciats a altres ciutats de la Península.

La fàbrica tenia un edifici annex on es feien caps de fusta amb l'ajuda d'una turbina petita que també era utilitzada per fer llum quan la turbina gran no funcionava. Aquesta última turbina feia moure les màquines i a més feia llum.

L'aiguat de l'any 40 es va emportar la resclosa, el canal i feu destrosses a la fàbrica.

Fins a principis dels anys 70 la fàbrica produï filats de cotó. Poseriorment, entre 1974-1987 estigué llogada a una empresa de regenerat de fil. L'any 1994 es produeix oficialment energia elèctrica, utilitzant la mateixa turbina Francis però amb un generador i un sistema de control automàtic de mecanisme.

A partir del 1992 es restaura l'edifici, es recupera l'entorn i es destina el segon pis de la fàbrica com a sala de festes. Actualment l'edifici no té cap ús concret.

Denominació	Can Brutau		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Jaume de Llierca

Ubicació Nucli de Sant Jaume de Llierca

Any construcció S.XIX

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Bona

Ús actual Obtenció d'energia elèctrica

Font d'energia Hidràulica

Descripció Fàbrica amb coberta en dents de serra. D'una sola planta l'edifici permetia addicionar naus i aconseguir un espai ben il·luminat. El conjunt de l'antiga fàbrica tèxtil Brutau està format per la fàbrica, la xemeneia i el canal.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

A principis de la dècada de 1880, Bartomeu Terradas i Mont, fill de Figueres, casat amb Àngels Brutau Manert, va adquirir la fàbrica tèxtil als germans Rafel i Francesc Funosas. La descripció de la propietat és la d'una fàbrica amb el seu salt d'aigua, motor, transmissions i terrenys adjacents i altres dependències i annexions, d'una superfície conjunta de quinze mil seixanta-un metres i vuitanta-nou decímetres quadrats. El terreny procedeix de l'heretat anomenada mas Riera. Aquest edifici-fàbrica estava situat al terme de Sant Jaume de Llierca i era format per una planta baixa i dos pisos o quadres. La finca llindava pels quatre punts cardinals amb terres d'aquest mas, per aquesta heretat passava un camí veïnal que de la carretera d'Olot a Girona condueix al riu Fluvià.

Una Reial Cèdula d'Isabel II dona la perpetuïtat de l'explotació del salt d'aigua del riu Fluvià de sota can Custica a Bartomeu Terrades.

Uns anys després Terradas va aportar aquesta fàbrica a la societat Successors de Bonaventura Brutau, SC, que ja tenia una important fàbrica de fil a SABadell, que està documentada al 1823. La fàbrica de Sant Jaume va ser important en la història tèxtil catalana ja que va ser la primera fàbrica de producció de fil prim de la millor qualitat, destinat a la textura, el gènere de punt i també a fil de cosir. L'aiguat del 40 va causar greus desperfectes a la filatura Brutau, d'on va emportar-se bales de cotó. L'any 1973 es produeix la crisi del petroli i a partir del 1975 aquesta crisi es comença a notar fort a Catalunya. Al 1978 el Consell d'Empresa de Brutau, S.A. va decidir tancar la fàbrica, fet que el poble va considerar una desgràcia.

Actualment el propietari és l'empresa Argi Energia Elèctrica S,A que continua produïnt electricitat.

8.2. Recursos

La ruta “*l’aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa*” passa per 5 municipis de la Garrotxa: Olot, La Canya, Sant Joan les Fonts, Montagut i Sant Jaume de Llierca. Al pas per aquestes poblacions el visitant pot accedir a diferents recursos turístics, entenent aquests com el conjunt d’elements que aporten un plus a l’activitat turística que s’està realitzant.

En el cas concret d’estudi, els principals recursos turístics són els elements patrimonials citats en el punt anterior.

A nivell general de la comarca de la Garrotxa, un recurs important, que atrau a gran part dels visitants, és el seu patrimoni cultural. Aquests elements s’han d’aprofitar i saber gestionar perquè es converteixen en un atractiu per l’usuari i per a la seva pràctica.

La següent graella mostra diferents recursos turístics presents en el territori.

OLOT*	
Fonts	Font Moixina, Font La Deu, Font de Sant Roc, Font de les Tries, Fonts de la Vil·la Vella i Font Castanys**
Museus	Museu Comarcal de la Garrotxa , Museu dels Sants i Museu dels Volcans
Esglésies/Ermites	Església de Sant Esteve, el Carme, la Mare de Déu del Tura , Sant Ferriol, els Desamparats, Sant Pere Màrtir, Sant Francesc, Capella de Sant Roc, Santa Magdalena, Hospital Sant Jaume.
Miradors	Volcà Montsacopa
Edificis Singulars	Teatre Principal, Eixample Malagrida, Casa Solà-Morales, Casa Gaietà Vila, Casa Pujador , Ajuntament, Casa Gassiot, Casa Escubós
Parcs naturals	Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
Espais d’interès	Parc Nou, la Moixina, els Tussols
Rutes	Ruta del Modernista, Els Volcans d’Olot,
Monuments i espais per visitar	Escultures al carrer
Festes i fires	Festes del Tura, Fira de Sant Lluc, Fires Gastronòmiques (es realitzen al llarg de l’any)

* Per a més informació sobre algun d’aquests elements visitar www.turismeolot.com

** Els elements subratllats són els que es troben més propers en els punts per on passa la ruta.

LA CANYA

Fonts	La Font del Noc d'en Cols
Museus	-
Esglésies/Ermites	A prop de la Canya, en el terme municipal de la Vall de Bianya es troben una quinzena d'esglésies romàniques repartides per les valls.
Miradors	-
Edificis Singulars	-
Parcs naturals	Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
Espais d'interès	Zona vora el riu, des de Can Pixola fins a Can Porxes
Rutes	-
Monuments i espais per visitar	-
Festes i Fires	Fira del Farro (Vall de Bianya), Festa Major de la Canya (30 d'abril-5 de maig)

SANT JOAN LES FONTS*

Fonts	Font de Can Xervanda, Font de Fontfreda, Font de les Mulleres, Font Bona, Font de la Rompuda
Museus	Estada Juvinyà, Centre d'Interpretació del Territori de Sant Joan les Fonts
Esglésies/Ermites	Església Nova, Monestir Romànic, Església de Santa Eulàlia de Begudà
Miradors	Mirador del Molí Fondo
Edificis Singulars	Castell de Juvinyà, Pont Medieval, Pont de Cossei, Mont-Ros, Torre de Canadell
Parcs naturals	Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
Espais d'interès	Espai del Boscarró
Rutes	Ruta de les tres colades, Ruta Medieval, Ruta de les Fonts i Verlets, Ruta del Boscarró, enllaç amb xarxa de senders itinerància
Monuments i espais per visitar	Avinguda Rafel Torra, Rotonda Pere Caula
Festes i Fires	Fira Internacional de Bruixeria, Sant Joan en Flor, Fira Reina de Fires, Festa Major (24 de juny)

* Per a més informació sobre algun d'aquests elements visitar www.turismesantjoanlesfonts.com

MONTAGUT*

Fonts	-
Museus	Museu de l'embotit
Esglésies/Ermites	Santuari del Cos (Montagut), Església Vella (o de St. Salvador)
Miradors	Cinglera basàltica
Edificis Singulars	Casa del Notari, Torre del rellotge, Ca la Paula, construcció rural del camí de la rossolada
Parcs naturals	Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
Espais d'interès	Cingleres basàltiques de Castellfolit, la pedrera, horts vora riu
Rutes	Itinerari nº13 del PNZVG
Monuments i espais per visitar	Horts vora riu, Barri Vell
Festes i Fires	Festa de Sant Roc (16 d'agost), Festa Major (3er diumenge de setembre)

* Els recursos que es detallen a continuació formen part, la gran majoria, de Castellfolit de la Roca. Això és degut a que els edificis que integren la ruta estan més a prop del centre urbà d'aquest municipi que no de Montagut.

SANT JAUME DE LLIERCA

Fonts	Font Puda
Museus	-
Esglésies/Ermites	Església de Sant Jaume de Llierca, Ermita de Santa Magdalena
Miradors	-
Edificis Singulars	-
Parcs naturals	-
Espais d'interès	-
Rutes	Itinerari saludable, Xarxa Itinnerària
Monuments i espais per visitar	Ruïnes del castell de Mont Palau
Festes i Fires	Festa Major (25 de juliol)

Per tal de senyalitzar tots aquests elements en un mapa, s'utilitzaran els símbols següents, que corresponen a la simbologia usada actualment pels ens que formen part de Turisme Garrotxa:

Mirador

Edifici singular

Edifici singular

Museus

Esglésies/ermites

8.3. Adaptació turística

A banda dels recursos turístics que ofereix el territori, un punt important és fer accessible aquests recursos al visitant, per tal de facilitar-li la visita i donar una millor qualitat a l'oferta.

En aquest sentit es tindran en compte aquests paràmetres:

- **Accessibilitat amb cadira de rodes:** Trams accessibles per a persones amb problemes d'accés a peu, cadires de rodes, cotxes, etc.
- **Aparcament:** El municipi disposa de zona d'aparcament a prop dels punts per on passa la ruta.
- **Punts d'informació turística:** Punts on s'informa al visitant sobre les característiques i opcions de la ruta
- **Àrees de descans:** zones de pícnic o àrees de descans situades al voltant de l'itinerari
- **Adaptació a persones amb alguna discapacitat:** Adaptació dels recursos que formen part de l'itinerari a persones que presenten alguna discapacitat o minusvalia. Aquesta adaptació pot fer referència a traducció de textos al braille, audioguia, etc.
- **Allotjament:** hotels, albergs, cases rurals, càmpings o apartaments situats en els municipis que formen part de la ruta.
- **Servei de BTT:** Servei de lloguer i trasllat de bicicletes per realitzar l'itinerari
- **Transport:** oferta de trens o autobusos en els municipis.

OLOT	
Accessibilitat amb cadira de rodes	Sí, algun tram
Aparcament	Sí
Punts d'informació turística	Sí; Carrer de l'hospici, nº8
Àrees de descans	Sí.
Adaptació a persones amb alguna discapacitat	Textos en braille
Allotjament	Sí
Servei de BTT	Sí; Centre Logístic de Bicicletes
Transport	Estació d'autocars Teisa Servei de taxis
LA CANYA	
Accessibilitat amb cadira de rodes	Sí, algun tram
Aparcament	Sí
Punts d'informació turística	Sí; Carrer de l'hospici, nº8
Àrees de descans	Sí
Adaptació a persones amb alguna discapacitat	Textos en braille
Allotjament	Sí (a Olot, municipi més proper)
Servei de BTT	Sí; Centre Logístic de Bicicletes (Olot)
Transport	Autocars TEISA

SANT JOAN LES FONTS

Accessibilitat amb cadira de rodes	Sí, algun tram
Aparcament	Sí
Punts d'informació turística	Sí; Carrer Juvinyà, s/n
Àrees de descans	Sí
Adaptació a persones amb alguna discapacitat	Textos en braille
Allotjament	No
Servei de BTT	-
Transport	Autocars TEISA Servei de Taxis

MONTAGUT

Accessibilitat amb cadira de rodes	Sí
Aparcament	Sí
Punts d'informació turística	Sí; l'Ajuntament
Àrees de descans	Sí
Adaptació a persones amb alguna discapacitat	Textos en braille
Allotjament	Ca la Paula (Castellfollit de la Roca) Càmping Montagut Pensió Mont-Roc (Montagut)
Servei de BTT	-
Transport	Autocars TEISA Autocars Montagut Servei de taxis

SANT JAUME DE LLIERCA

Accessibilitat amb cadira de rodes	Sí
Aparcament	Sí
Punts d'informació turística	Sí; l'Ajuntament
Àrees de descans	Sí
Adaptació a persones amb alguna discapacitat	Textos en braille
Allotjament	-
Servei de BTT	-
Transport	Autocars TEISA Servei de Taxis (Taxi Tour Garrotxa)

La simbologia utilitzada en aquest cas també segueix la línia dels pictogrames establerts en la senyalització turística de la Garrotxa:

Àrea de descans

Aparcament

Oficines de turisme

Accessibilitat amb cadira de rodes

Semi-accessibilitat amb cadira de rodes

9. Disseny de la ruta

Com ja s'ha anat comentant al llarg del treball, la ruta “**l'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa**” és un itinerari que busca posar en valor els edificis industrials de la Garrotxa vinculats al riu. Els diferents trams que es desenvolupen estan pensats per realitzar preferiblement de forma individual, ja que la senyalització estarà situada dins les poblacions i no de forma intercomarcal. Tot i així l'usuari pot trobar camins o senders que enllacin els diversos trams.

El punt d'informació de cada municipi està situat a prop del punt de sortida de cada zona, exceptuant la Canya que en aquest sector pertany a la població d'Olot.

9.1. Itinerari

A continuació es mostra l'itinerari a seguir en cada municipi. Es descriu amb quin tipus de modalitat es pot realitzar (a peu, bicicleta o cotxe) i s'inclou una fitxa tècnica i un mapa del recorregut. S'especifiquen també quins serveis, singularitats i punts d'interès es troben al llarg del camí així com una breu descripció del recorregut a realitzar.

La fitxa tècnica inclou els següents paràmetres:

	PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Es determina si el punt inicial i el punt final és el mateix (circular) o és diferent (lineal)		
Dificultat tècnica	Es pren com a referència el desnivell realitzat		
Distància	Distància entre el primer i l'últim element del tram en concret		
Temps	Suma de la distància recorreguda i el temps d'observació de l'element patrimonial.		
Fulletó editat			
Senyalitzat	Es determina si l'itinerari serà senyalitzat o no		
Fonts			
Accés a altres itineraris			
Accessible per a discapacitats	Camins accessibles per cadires de rodes i cotxets		
Inici/Final	Punt inicial i punt final del tram		

Itinerari apte per fer a peu

Itinerari apte per fer amb bicicleta

Itinerari apte per fer amb cotxe

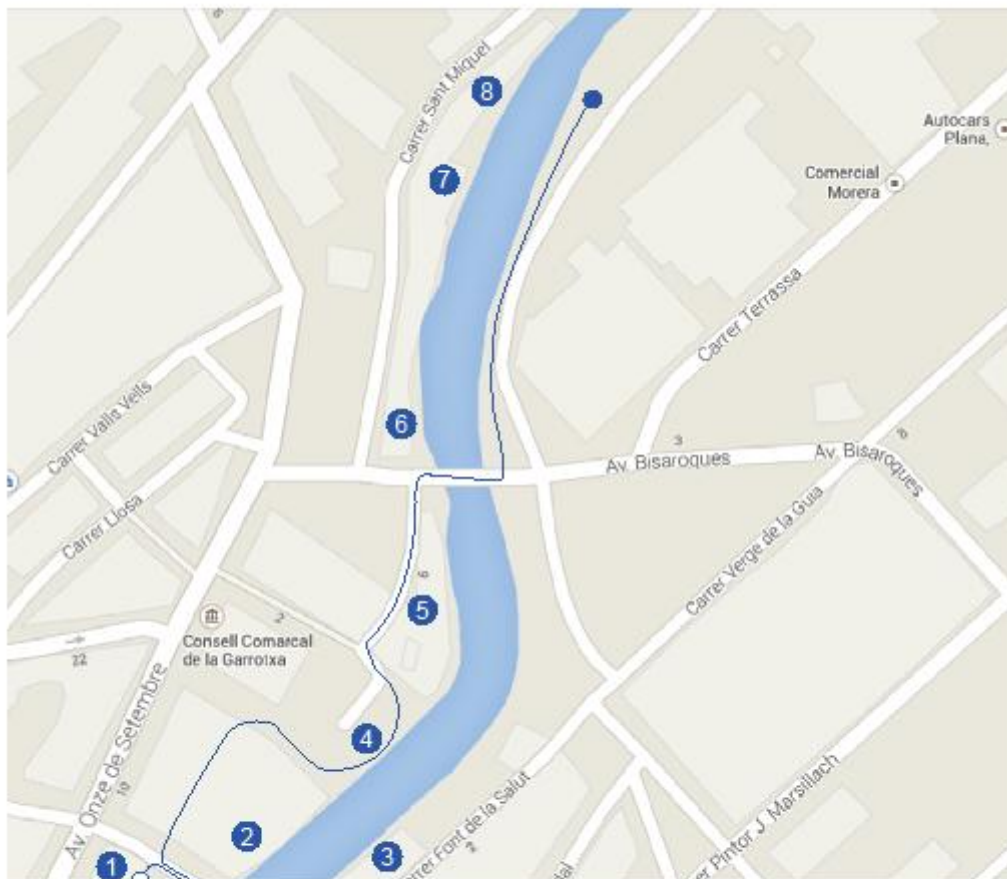
PRIMER TRAM: OLOT

○ Punt inicial

● Punt final

— itinerari recomanat a peu o amb bicicleta

Font: elaboració pròpia

OLOT

1 Xemenieia Ca l'Artigas

2 Cooperació Arts Decoratives

3 Can Jombi

4 Ca l'Hostençh

5 Can Ralita

6 Can Castellanes

7 Can Xicu de Blanes

8

		PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Lineal			
Dificultat tècnica	Baixa			
Distància	900m			
Temps		20'	15'	-
Fulletó editat	Sí			
Senyalitzat	Sí			
Fonts	Sí			
Accés a altres itineraris	No			
Accessible per a discapacitats	Sí, alguns trams			
Inici/Final	Punt d'informació Olot/Passeig Basàltic			

Serveis:

- Olot: Estació d'autobusos
- Aparcament
- Restaurants més propers: Can Guix, Centre Catòlic, El Mig, Font de l'Àngel, L'entrepà, Europa.
- Àrea de descans
- Servei de lloguer i trasllat de BTT

Singularitats i punts d'interès:

- Xemeneia Ca l'Artigas
- Cooperació Arts Decoratives
- Can Jombi
- Roda Hidràulica Ca l'Hostench
- Can Ralita
- Can Castellanes
- Can Xicu de Blanes
- Can Casacuberta i Can Durán
- Canals i rescloses
- Pont de Santa Magdalena
- Marca nivell riu durant l'aiguat del 1940
- Passeig Basàltic
- Museu Comarcal (a l'Hospici, on es situa al Punt d'Informació)

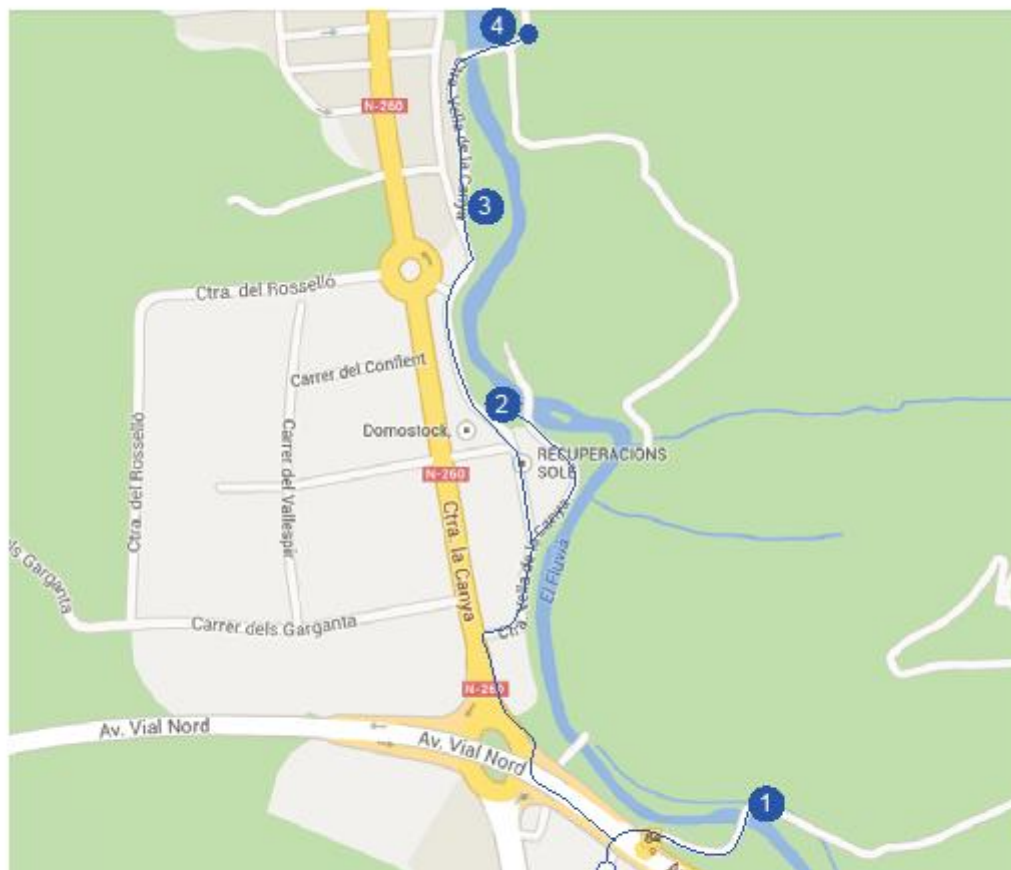
Descripció:

Sortim d'Olot, a l'Oficina de Turisme situada al Carrer de l'Hospici nº8 i ens dirigim al final de la Ronda Paraires, on trobarem la **Xemeneia de la Fàbrica Ca l'Artigas** (avui inexistent). Seguim en direcció al Pont de Santa Magdalena i un cop arribem al pont, a la riba dreta del riu podem veure la **Cooperació d'Arts Decoratives**. Al davant de l'antiga Ca l'Artigas hi trobem **Can Jombi**, (es visualitza també des del Pont de Santa Magdalena) avui seu de la Brigada Municipal de l'Ajuntament d'Olot. Seguim en direcció al curs del riu i arribem als Jardins de la Vila Vella on es troba situada la roda hidràulica de **Ca l'Hostench**. Continuem caminant en la mateixa direcció, cap al Pont Nou, al costat de la Plaça Palau. Abans de creuar-lo podrem veure a la riba esquerra **Can Ralita**. Travessem el pont hi ens dirigim al Passeig Basàltic a través d'unes escales que salven el desnivell. El passeig voreja el riu i ens permet veure les façanes de les fàbriques que donen a aquesta banda. En primer lloc trobem **Can Castellanes**, on actualment hi ha les oficines del CASG, seguida de **Can Xicu de Blanes**, **Ca l'Hostench** i finalment **Can Casacuberta i Can Durán**.

SEGON TRAM: LA CANYA

- Punt inicial — itinerari recomanat a peu o amb bicicleta
● Punt final

Font: elaboració pròpia

LA CANYA

- 1 Can Pixola
2 Noc d'en Cols
3 Can Sabata
4 Can Porxes

		PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Lineal			
Dificultat tècnica	Baixa			
Distància	1,5km			
Temps		30'	20'	15'
Fulletó editat	Sí			
Senyalitzat	Sí			
Fonts	Sí			
Accés a altres itineraris	No			
Accessible per a discapacitats	No			
Inici/Final	Restaurant Pavelló Les Cols/Fàbrica Can Porxes			

Serveis:

- Restaurant Pavellons Les Cols
- Aparcament
- Transport (autocars TEISA)
- Àrea de descans

Singularitats i punts d'interès:

- Can Pixola
- Noc d'en Cols
- Can Sabata
- Can Porxes
- Espai vora riu
- Fonts
- Molins
- Canals i rescloses

Descripció:

Sortint d'Olot anem direcció el restaurant Pavellons Les Cols. Al darrera del pàrquing trobarem un camí asfaltat que es dirigeix al riu. Prenem aquesta direcció i després de creuar el primer pont a la riba dreta trobem **Can Pixola**. Retornem al punt de sortida i agafem la Carretera Vella de la Canya (des d'Olot en direcció La Canya), situada al darrera de les fàbriques actuals. Si anem amb cotxe podem aparcar allà i dirigir-nos a peu o amb bicicleta fins al riu, ja que el tram de pista que baixa fins a les lleres sovint es troba cobert per l'aigua. Darrera la fundició trobarem un trencant que es dirigeix cap al **Noc d'en Cols**. Quan trobem la bifurcació seguim a mà esquerra i ens dirigirà fins a la font.

Per arribar a **Can Sabata** i **Can Porxes** hem de rependre la Carretera Vella de la Canya que ens conduirà directament a les dues fàbriques, situades a la riba esquerra del Fluvià.

TERCER TRAM: SANT JOAN LES FONTS

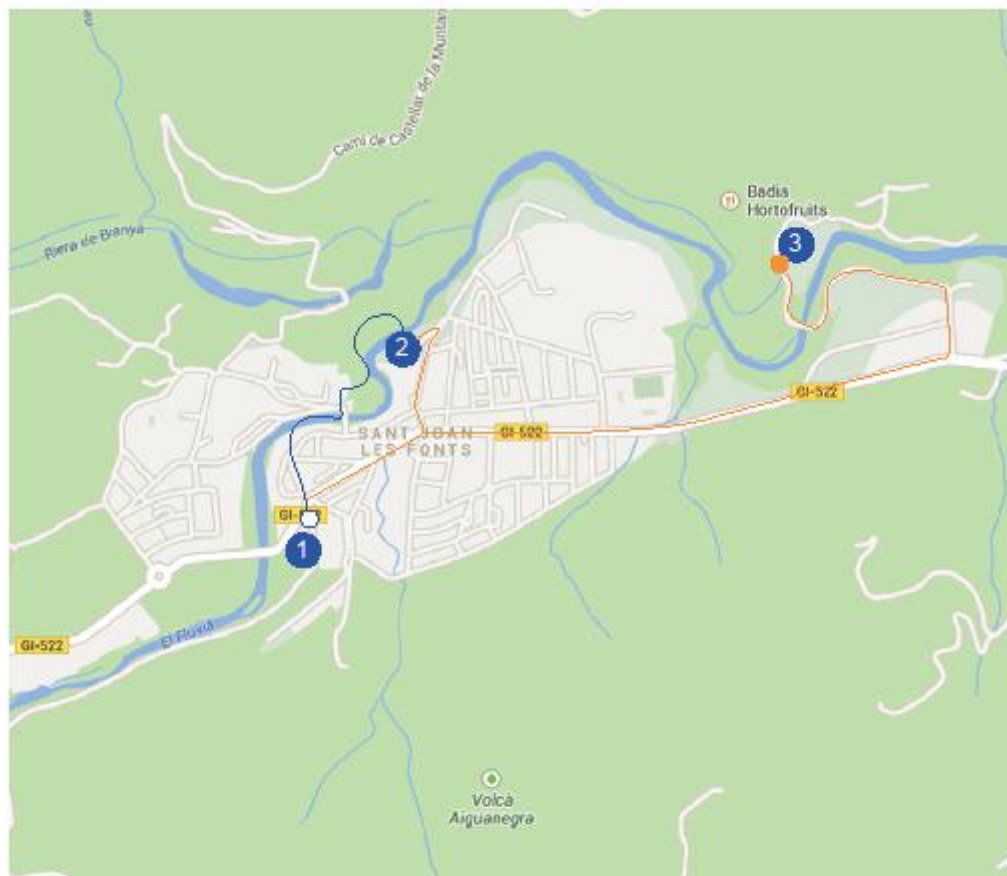

○ Punt inicial

● Punt final

— itinerari recomanat a peu o amb bicicleta

— itinerari recomanat amb cotxe o bicicleta

Font: elaboració pròpia

SANT JOAN LES FONTS

1 Can Bo

2 Molí Fondo

3 La Sebastiana

		PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Lineal			
Dificultat tècnica	Baixa			
Distància	3.8km aproximadament			
Temps		50'	35'	15'
Fulletó editat	Sí			
Senyalitzat	Sí			
Fonts	Sí			
Accés a altres itineraris	Ruta les 3 colades, Ruta de les Fonts i verlets i Ruta medieval			
Accessible per a discapacitats	Sí, alguns trams			
Inici/Final	Punt d'informació turística/Fàbrica La Sebastiana			

Serveis:

- Bar can Falguera
- Aparcament
- Àrea de descans (àrea de picnic Castanyer)
- Transport

Singularitats i punts d'interès:

- Can Bo
- Molí Fondo
- La Sebastiana
- Espai el Boscarró
- Fonts
- Salts d'aigua, canals i rescloses
- Colades basàltiques
- Església nova de Sant Joan
- Pont medieval

Descripció:

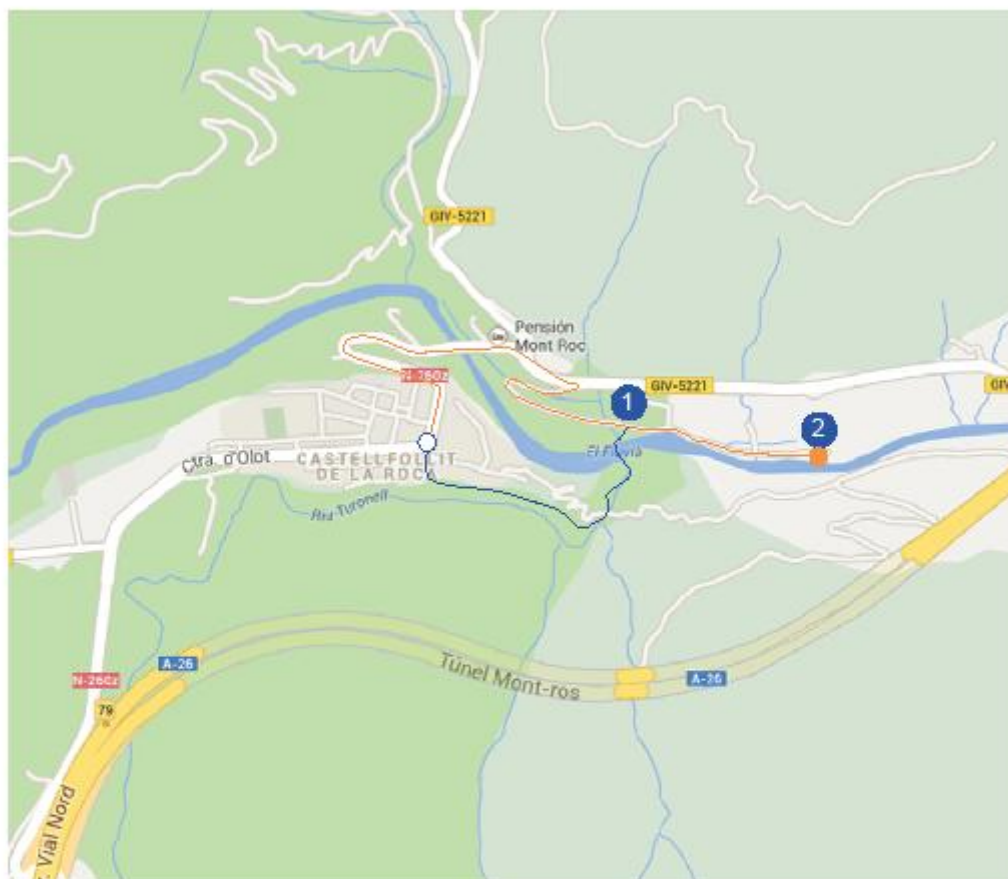
Un cop passat el municipi de la Canya seguim en direcció Sant Joan les Fonts. Quan creuem el pont que ens porta a l'entrada del poble agafem el primer trencant a mà dreta i trobarem **Can Bo**, situat al davant dels magatzems de l'actual fàbrica Massias (antiga Masllorens). Podem observar que encara es conserva la fàbrica en forma de nau i l'edifici que havia servit d'habitatge. Reculem i entrem al poble en direcció la Ruta de les 3 colades i seguim les indicacions de **Molí Fondo** que ens portaran davant la fàbrica, al mirador. Des d'aquí podrem observar la façana vora el riu i el salt d'aigua. Actualment es pot preguntar a l'Oficina d'Informació Turística per visitar les instal·lacions. Si realitzem l'itinerari en cotxe no podrem accedir al mirador del Molí Fondo. Ens haurem de dirigir directament a l'entrada de la fàbrica, seguint en aquest cas les indicacions per arribar al Cementiri Municipal. (itinerari taronja)

Sortim de Sant Joan les Fonts, direcció Castellfollit de la Roca i agafem el trencant que du al Polígon Industrial Les Coromines. Seguim aquest camí i a mà dreta ens quedarà un edifici que és l'antiga Sebastianeta (fàbrica dependent de la Sebastiana) avui reconvertida en habitatge. Al cap d'uns 5 minuts, seguint la mateixa pista, arribarem a la fàbrica **la Sebastiana**.

QUART TRAM: MONTAGUT

- Punt inicial — itinerari recomanat a peu o bicicleta
- Punt final — itinerari recomanat amb cotxe o bicicleta

Font: elaboració pròpia

MONTAGUT

- 1 Can Mulleras
- 2 Can Xaudieras

		PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Lineal			
Dificultat tècnica	Baixa			
Distància	1.5Km aproximadament			
Temps		20'	15'	10'
Fulletó editat	Sí			
Senyalitzat	Sí			
Fonts	Sí			
Accés a altres itineraris	Itinerari nº13 PNZVG			
Accessible per a discapacitats	Sí, per la carretera GIV-5221			
Inici/Final	Plaça Sant Roc (Castellfollit de la Roca)/Fàbrica Can Xaudiera			

Serveis:

- Aparcament
- Transport (autocars TEISA, autocars MONTAGUT)
- Restaurant/Fonda Ca la Paula
- Càmping Montagut
- Pensió Mont-Roc (Montagut)

Singularitats i punts d'interès:

- Can Mulleras
- Can Xaudiera
- Cinglera Basàltica
- Església de Castellfollit
- Vistes de la Cinglera
- Horts vora riu

Descripció:

Si volem fer el recorregut a peu (itinerari blau), un cop arribem a Castellfollit de la Roca, haurem de seguir les indicacions de Vies Verdes que ens porten a l'itinerari nº13 del PNZVG. Sortim del barri vell i baixem en direcció al riu. Passarem unes escales que salven el desnivell de la cinglera, travessem el pont sobre el Fluvià i arribem a l'altre riba del riu on es troba situada **Can Mulleras**. A mà dreta seguim el carrer asfaltat i arribem fins a **Can Xaudieras**. Totes dues pertanyen al terme municipal de Montagut.

Si realitzem l'itinerari en cotxe o bicicleta (itinerari taronja) seguim la carretera N-260z que enllaça Castellfollit amb Montagut. Un cop entrem al Terme Municipal de Montagut agafarem la carretera GIV-5221 hi al primer trencant a mà dreta baixarem en direcció al riu. Aquest camí ens portarà a les dues fàbriques.

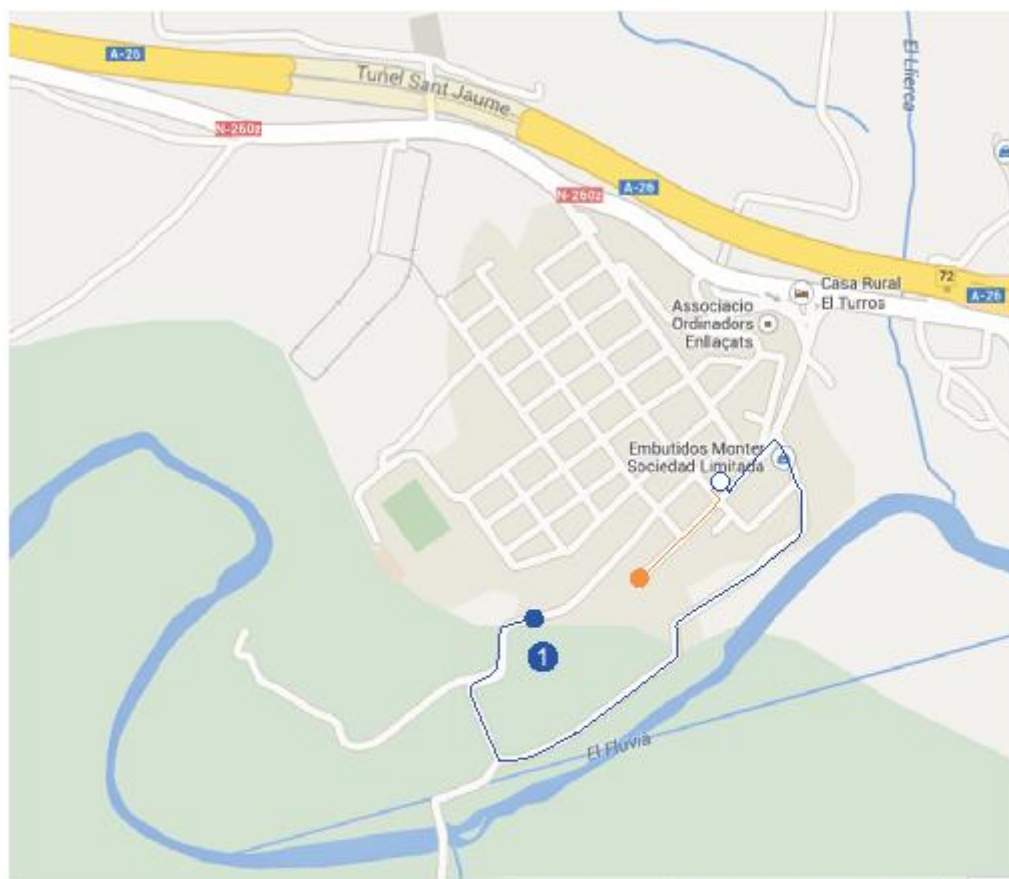
CINQUÈ TRAM: SANT JAUME DE LLIERCA

○ Punt inicial

— itinerari recomanat a peu o amb bicicleta

● Punt final

SANT JAUME DE LLIERCA

Font: elaboració pròpia

1 Can Brutau

		PEU	BTT	COTXE
Tipus d'itinerari	Lineal			
Dificultat tècnica	Baixa			
Distància	600m			
Temps		15'	10'	5'
Fulletó editat	Sí			
Senyalitzat	Sí			
Fonts	Sí			
Accés a altres itineraris	Sí, itineraris saludables i enllaç amb camins d'itinerànnia			
Accessible per a discapacitats	Sí, a l'entrada principal de la fàbrica			
Inici/Final	Plaça Sant Jaume de Llierca/Fàbrica Can Brutau			

Serveis:

Aparcament

Transport (autocars TEISA)

Singularitats i punts d'interès:

Fàbrica Can Brutau

Xemeneia Can Brutau

Canal i resclosa

Església Sant Jaume de Llierca

Font Puda

Descripció:

Seguim direcció Sant Jaume de Llierca i entrem a dins el municipi. Un cop situats a la Plaça del municipi agafem el carrer del Molí que baixa fins al riu i ens portarà a la **Fàbrica Can Brutau**, situada a la riba esquerra del Fluvià. Aquí podrem observar el conjunt format per l'edifici, la xemeneia i el canal així com també els horts vora riu. Si volem fer el recorregut en cotxe, partint del mateix punt agafarem el Carrer de la Indústria que ens portarà a l'entrada principal i des de la qual podrem observar el molí, però no tindrem vistes generals de la fàbrica.

9.2. Descripció dels elements de la ruta

La següent informació correspon als textos que s'incorporen al plafó ¹de cada element patrimonial que forma part de la ruta.

XEMENEIA CA L'ARTIGAS

Xemeneia de rajola vermella que pertany a l'antiga fàbrica de Ca l'Artigas, construïda l'any 1865.

Autor: Rosa Terricabras

Ca l'Artigas era una fàbrica de xocolata reconvertida en fàbrica de gènere de punt on s'hi duia a terme tot el procés. L'any 1865 es van posar els primers tints i es creu que a la planta baixa de la casa dels Artigas, situada al costat de la fàbrica, hi havia hagut una tintoreria. La raó social era "Hijos de Artigas" i havia treballat molt per l'exèrcit. En aquest edifici l'any 1900 s'hi instal·là l'Exposició Regional Olotina de Belles Arts i Indústries Artístiques.

L'aiguat del 1940 va inundar la fàbrica però no va produir grans destrosses. Als anys 70 l'edifici va patir dos incendis que juntament amb la crisi del sector tèxtil van propiciar el tancament de la filatura per part dels propietaris. Durant molts anys la fàbrica restà abandonada fins que al 1994 s'enderrocà per construir-hi habitatges.

¹ A l'apartat 10. Definició final del producte es mostra la informació completa del disseny dels plafons.

COOPERACIÓ ARTS DECORATIVES

Edifici de planta rectangular d'uns 600m² de superfície, murs estucats i teulat a dues aigües. A la façana podem observar el nom de l'antiga fàbrica "Cooperación Fabril, S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Uns arcs de rajol decoren els grans finestrals.

Antigament l'edifici havia estat ocupat per la fàbrica Dusol. La Cooperación Fabril, que té els seus orígens al 1900 i el 2 de febrer de 1916 es legalitza, es trasllada l'any 1925 en aquest edifici, ja que els propietaris de Dusol havien tancat per canvi de domicili. Feien gèneres de punt, tenien filatura i tintoreria. Era de les poques i conegudes cooperatives catalanes que hi havia en el moment fins que als anys 30 canvià de local.

Al 1931 es construí una Cooperativa Integrada per vuit operaris de la casa "Castellanas, Serra y Casadevall, S.A." per dedicar-se a la fabricació de sants i objectes decoratius, sent així la primera vegada que un negoci de sants s'explotava pel sistema cooperatiu.

L'any 1940 l'edifici es va veure afectat per les inundacions però mantingué l'estructura de la fàbrica. Fins fa poc, encara s'utilitzava l'edifici com a taller de sants "El Santo Cristo".

Autor: Rosa Terricabras

CAN JOMBI

Edifici de tres plantes, soterrani i terrat amb teulat a dues aigües. A la façana podem observar una marca del nivell que va assolir l'aigua durant l'aiguat del 1940.

Autor: Rosa Terricabras

Coneguda actualment com a can Jombi, sobrenom degut a que un dels primers Aubert (propietaris de l'edifici) volent engrandir la fàbrica va comprar una botiga anomenada "Can Joan Vi" que acabà convertint-se en Can Jombi. Els orígens d'aquesta fàbrica es remunten al 1713 però fou Francesc Aubert qui feu prosperar la fàbrica que en aquell temps es dedicava al gènere de punt i més tard incorporà una tintoreria.

A la dècada dels anys 40 la fàbrica s'havia ampliat i es dedicava a la venda de camisetes, mitjons, jerseis, etc.

L'any 1999 l'ajuntament compra Can Jombi i hi situa la brigada municipal, part de l'arxiu i un petit dipòsit de peces del Museu Comarcal de la Garrotxa.

CA L'HOSTENCH

Antiga fàbrica de tres plantes, la primera de mamposteria de pedra volcànica i les altres dues arrebossades i pintades. A l'interior encara hi ha una roda hidràulica de fusta mig colgada entre runes.

Antiga pelleteria on més tard s'hi havia fet botons. La pelleteria, situada a la zona de les adoberies d'Olot, va quedar molt malmesa per l'aiguat de l'any 1940. Va reduir la seva producció, també com a conseqüència de la crisi del sector, i pocs anys després tancà les seves portes. Al 1970 es va derruir. Se'n conserva la roda hidràulica que s'ha restaurat i actualment es manté com a peça arqueològica en el seu emplaçament original.

Autor: Rosa Terricabras

CAN RALITA

Edifici de dues plantes, soterrani i terrat de mamposteria de pedra volcànica arrebossat. En el terrat encara es poden veure els ganxos per penjar les pells.

Autor: Rosa Terricabras

Fàbrica construïda als volts del 1766, data obtinguda a través de la inscripció que podem veure en una de les portes. Havia sigut una pelleteria fins al 1968 aproximadament. Més tard s'hi traslladà de lloguer el que fou el darrer propietari per produir-hi mobles (MOBLES VIVES). És en aquesta època quan es desmunta el molí. Fa uns 30 anys General Vives comprà l'edifici per continuar-hi fent mobles.

Actualment la propietat està en desús. El

Pla Especial Vila Vella contemplava tirar al terra l'edifici, però posteriors modificacions han permès conservar-lo.

CAN CASTELLANES

Edifici de tres pisos i planta baixa amb dues façanes molt diferenciades. La de la Plaça Palau presenta finestres quadrades dins arcs de mig punt, recolzats sobre pilastres cecs amb capitell decorat. La façana vora riu té una tribuna amb teulat a tres aigües.

Fàbrica de la segona meitat del S.XIX que antigament havia format part d'unes adoberies. Està format per la suma

Autor: Rosa Terricabras

d'edificacions més petites i abans de convertir-se en l'actual seu del CASG havia estat ocupat per el taller de sants "Castellanes, Serra i Casadevall, S.L." on feien imatges de pasta i de fusta artificial irrompible amb la marca "El Renacimiento". Durant un temps també havia sigut el quarter de la Guàrdia Civil.

Després de l'aiguat del 1940, a la dècada dels 70, UDTSA comprà al fàbrica per ubicar-hi cadenes de muntatge, però van deixar de produir-hi a finals dels anys 80 principis dels 90 i passà a funcionar com a magatzem de productes de volum.

CAN XICU DE BLANES

Autor: Rosa Terricabras

Edifici arrebossat i pintat, format per dos cossos, un de quatre plantes i l'altre de tres, amb una superfície de 956m².

Fàbrica de construcció relativament recent, però que antigament havia sigut una adoberia que aprofitava l'aigua del riu. En aquesta zona d'Olot trobem les primeres adoberies durant l'època medieval. Al cap d'uns anys s'estengueren al llarg de la riba esquerra del riu, aprofitant l'aigua per al procés de producció de les pells.

Més tard es convertí en magatzem del taller de sants de Can Castellanes i després fou comprat per Irpol. Actualment l'edifici està ocupat per habitatges.

CAN CASACUBERTA I CAN DURÁN

Antiga fàbrica de planta rectangular construïda amb mamposteria de pedra volcànica i teulat a dues aigües, la primera de quatre plantes (planta baixa, dues plantes i semisoterrani) i la segona de tres.

Antic molí anomenat de la Roca o Capsarroca d'època medieval. Posteriorment es transformà en pelleria. Usava la força de l'aigua per moure alguna màquina i fer llum amb l'ajuda d'un alternador. El dret d'ús de les aigües del seu canal també era aprofitat per altres fàbriques on passava el recorregut. L'aiguat del 1940 va malmetre la resclosa i part de l'edifici. A partir d'aquell moment el propietari va deixar el negoci i va llogar el local a Can Casacuberta, fàbrica veïna que produïa sants i també tenia pelleria. Aquests últims usaven l'edifici com a assecador de pells i magatzem i produïen llum per a la seva fàbrica. L'edifici va estar llogat fins a finals de la dècada dels anys 40 i actualment no s'hi fa res.

Autor: Rosa Terricabras

CAN PIXOLA

Edifici de pedra i rajola vermella de dues plantes i teulat a dues aigües. Podem observar una part més nova, afegida posteriorment, d'una sola planta feta amb totxanes i teulat a una aigua. Gran part de les obertures estan tapiades.

Autor: Rosa Terricabras

molts anys que està tancada i ha cessat la seva activitat industrial, però als darrers anys l'edifici s'ha anat llogant i ha servit com a habitatge.

També conegut com el Molí d'en Compte, a principis del S.XIX l'edifici era una filatura (1810-1820). Fou durant aquesta dècada quan hi treballà la Lliberada Ferrarons, i avui encara podem observar una placa dedicada a la seva persona.

El Molí d'en Compte havia servit durant molts anys com a fàbrica de regenerats del senyor Artigas i més tard, durant els anys 30, passà a produir-s'hi embotits. La fàbrica fa

NOC D'EN COLS

Font formada per dos manants que surten entre roques basàltiques. Un d'ells, situat a 5 metres del nivell del riu emergeix d'una galeria excavada derivant la seva aigua cap a un petit canal. L'altre manantial, a nivell de riu, va a parar directament al Fluvià.

El nom de Noc prové de l'ús que se li donava al manantial situat a més alçada. Aquest era aprofitat per moure les rodes d'un batan i més tard per moure una turbina d'un molí on es feia cànem per fil. L'any 1940 l'aiguat es va emportar el molí i aquest no fou mai més reconstruït. També va canviar completament l'entorn de la font que fins llavors havia sigut un espai molt freqüentat (hi havia hagut un rentador) i poc a poc es va anar abandonant. En els darrers anys s'ha recuperat la font amb la voluntat d'obrir-la a tothom i recuperar aquesta zona i encara avui es poden veure les restes de l'antic rentador.

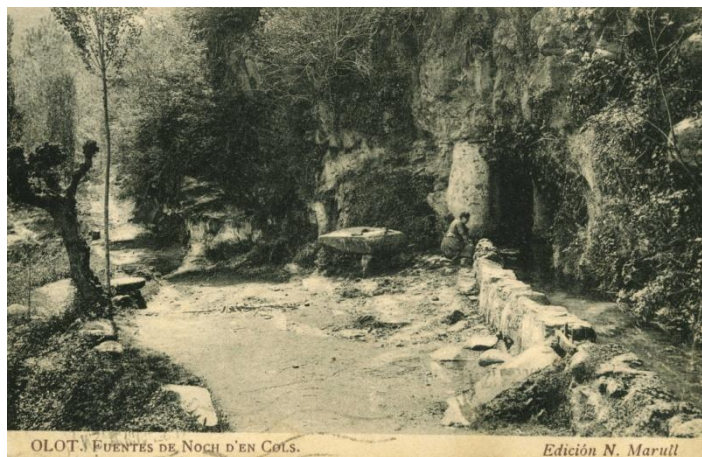

Foto cedida per David Santaulària

CAN SABATA

Fàbrica de planta rectangular, amb diversos cossos afegits, teulat a dues aigües i una torre que corona l'edifici. L'edifici consta de dues parts diferenciades: l'antiga casa dels propietaris (planta rectangular amb planta baixa i pis) i la fàbrica (planta quadrada, teulat a quatre aigües i finestres emmarcades per estuc blanc.

Autor: Rosa Terricabras

Es creu que l'edifici havia estat un antic molí paperer anomenat Cal Masell. Al 1833 ja era una fàbrica de filatura sota la raó social de "Hijos de Francisco Aubert y Coromina" i coneguda més popularment com Can Sabata (antic ofici del fundador). Primerament la fàbrica feia gènere de punt, però amb la crisi del tèxtil de regenerat passà a fabricar fil per llençols. L'aiguat del 1940 deixà molt malmesa la zona, fent destrosses a l'edifici i emportant-se l'antic Barri de Triana, nucli

d'habitatges de treballadors situat a l'altre riba del riu. Fins als anys 50 s'utilitzà també l'energia elèctrica perquè la força hidràulica era insuficient i a principi dels anys 60 s'incorpora un alternador que permetia fer llum a la fàbrica.

Can Sabata abandona la seva producció a la dècada del 1970 i actualment l'edifici està dividit en diferents parts que es lloguen individualment.

CAN PORXES

Edifici de planta rectangular construït amb rajola vermella i estructurat en dos pisos i soterrani. La façana presenta nombroses obertures disposades en forma simètrica i una mica apartada de la fàbrica podem observar la xemeneia, de rajola vermella.

Antic molí paperer construït al 1754, propietat de Joaquim Porxes que també tenia una tintoreria a Olot, a la zona del Pont de Sta. Magdalena. L'empresa es dedicava especialment al paper de barba. Fins al 1935 la fàbrica rebé diferents molins, però és aquest any quan Torras Juvinyà compra el molí paperer de Can Porxes. Durant la Guerra Civil el Departament d'Indústries de la Guerra de la Generalitat converteix l'edifici en una fàbrica d'alfa cel·lulosa, material per a l'elaboració d'explosius. Acabada la guerra l'empresa Torras va deixar la fàbrica i la va llogar. Després la fàbrica s'utilitzà primer per fer-hi nines de cartró i més tard s'instal·là un negoci de triturats de tèxtil. Al 1972 la fàbrica fou comprada a la família Torras.

Autor: Rosa Terricabras

CAN BO

Antiga fàbrica d'una sola planta formada per diferents cossos resultat d'ampliacions al llarg del temps. Al costat de la fàbrica hi ha un habitatge amb planta baixa, pis i golfes arrebossat i pintat amb teulat a quatre aigües i un mirador.

Autor: Rosa Terricabras

Antic molí paperer fundat l'any 1823 per Salvador Torras. Al 1873 la fàbrica estava dotada dels millors avenços i es fabricava en abundància el paper d'impremta. L'activitat paperera acabà a finals del S.XIX i la fàbrica es convertí en farinera. Al 1930 l'edifici es dividia entre la fàbrica de filats de l'empresa Margí y Lamarca, S.A. i la fàbrica de farines de Josep Fajeda. A partir del 1946 la fàbrica passà per diverses mans i es dugueren a terme reformes i construcció de noves naus.

L'edifici va ser comprat pels propietaris actuals l'any 1980 i des de llavors no s'han tornat a utilitzar les instal·lacions hidràuliques.

Al costat de la nau podem observar la casa de can Bo, construïda l'any 1802. Havia sigut l'habitatge de treballadors de l'empresa.

MOLÍ FONDO

Fàbrica de diferents cossos construïts amb mamposteria i rajola i amb una superfície total de 2539m². Actualment s'ha rehabilitat l'antic molí Fondo. La resclosa fa caure l'aigua directament al salt de 12m a pressió sense passar abans per un canal.

L'any 1723 Jacint Germà construeix en l'emplaçament actual del Molí Fondo la seva pròpia fàbrica. L'any 1771 el molí estava en plena activitat de fabricació i en aquell moment passà a mans del nét, Esteve Bassols que renuncià a favor de la seva germana Teresa Bassols la qual el vengué al negociant olotí Esteve Curós Serra l'any 1783. A principis del S. XIX consta com a propietari Josep Curós que l'arrendà a la família Antiga, antics paperers de Sant Joan les Fonts que explotaren el molí fins el 1841. Aquest any, Pere Capdevila compra la propietat i hi duu a terme importants obres d'ampliació. Construeix l'edifici que actualment es troba al costat de l'antiga fàbrica i la propietat passa a ser coneguda com LA REFORMADA.

Autor: Rosa Terricabras

L'any 1921 diversos problemes econòmics van fer vendre l'empresa de Capdevila i Cia a la família Torras, que juntament amb la fàbrica "L'obra" (construïda una mica més aigües avall) passa a tenir un total de 7000m² d'extensió, amb el salt d'aigua inclòs.

A partir d'aquest moment la història del Molí fondo passa a estar vinculada a la família Torras. L'aiguat del 1940 es va emportar les parets del Molí Fondo que donaven al riu i va malmetre la resclosa.

L'any 1963 s'inicia la construcció de l'actual fàbrica Torras i s'abandonen les instal·lacions del Molí Fondo. L'any 2004, l'empresa Torras Papel cedeix l'edifici a l'Ajuntament de Sant Joan les Fonts.

LA SEBASTIANA

Edifici de planta rectangular i teulat a quatre aigües. Disposa de soterrani on hi ha les turbines, planta baixa, dos pisos superiors i golfes. Al costat de la fàbrica es poden veure els habitatges on vivien els treballadors

Autor: Rosa Terricabras

Datada de l'any 1890 originàriament era una fàbrica de pasta de fusta per a la realització de cartró que deu el seu nom a la campana que durant anys tocava en aquesta colònia. Al 1920 s'hi instal·len telers i es passa a produir també teixit. Entre 1922-24 l'edifici estava llogat a la societat Ballvé, S.A. i esdevingué una de les indústries de filats més pròsperes del moment. L'aiguat del 1940 es va endur la resclosa, una part del canal i el pont del costat de la fàbrica.

Els anys 1960-70 foren els de màxima producció, però al 1975 la nau i els pisos del voltant de la Sebastiana van quedar tancats com a conseqüència de la competència d'altres filatures. Als volts del 1986 els actuals propietaris van comprar la fàbrica.

CAN MULLERAS

Edifici de planta rectangular amb planta soterrani, planta baixa i dos pisos superiors més una plata sota coberta i teulat a quatre aigües construït amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella. A cada banda de l'edifici trobem dues torres de petita alçada formant una U.

Datada dels volts del 1900 canvià diverses vegades de nom fins que al 1940 la raó social era Hijos de Camila Mulleras S.L. Durant la guerra civil es va cooperativitzar i els treballadors tenien accions. Un cop acabada la guerra tornà a ser dels antics propietari. Fins a mitjans dels 1970 es treballava la producció de filats de cotó i la de teixits, però acabà només produint filatura. Durant la dècada dels 60 es construïren molt a prop de la fàbrica pisos pels treballadors que actualment ja no formen part de la propietat.

Autor: Rosa Terricabras

Els anys següents la fàbrica tornà a passar per diverses mans però sempre com a filatura, fins que finalment el 1997 el grup Vilarrassa comprà l'edifici.

CAN XAUDIERA

Antiga fàbrica formada per edificis amb diversos cossos i planta rectangular construïts amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella.

Autor: Rosa Terricabras

Antic molí que a finals del S.XIX es convertí en fàbrica tèxtil i de tints. Després de tenir diversos noms el que li donà l'actual fou la societat "Hilados M.Xaudiera, S.A." Els productes provinents d'aquesta empresa eren molt apreciats a la resta de la Península. La fàbrica tenia un edifici annex on es feien caixes de fusta amb l'ajuda d'una turbina petita.

El fort aiguat que es produí al 1940 es va emportar la resclosa, el canal i feu destrosses a la fàbrica. Fins aproximadament al 1971-72 fou una fàbrica de filats de cotó. Més tard, entre 1974-87 va estar llogat a una empresa de regenerat de fil. Al 1990 es comencen a posar en marxa les obres per produir energia elèctrica i finalment al 1994 es produeix oficialment energia.

En les darreres dècades l'edifici es va restaurar i es va recuperar l'entorn. La sala del segon pis era utilitzada per fer-hi festes però actualment la central està tancada i es diferencia en dues part: un habitatge i la resta de la fàbrica que conserva una turbina que és s'utilitza per generar llum i vendre electricitat.

CAN BRUTAU

Fàbrica amb coberta en dents de serra. D'una sola planta l'edifici permetia addicionar naus i aconseguir un espai ben il·luminat. El conjunt de l'antiga fàbrica tèxtil Brutau està format per la fàbrica, la xemeneia i el canal.

Autor: Rosa Terricabras

A principis de la dècada de 1880, Bartomeu Terradas i Mont, casat amb Àngels Brutau Manert, va adquirir la fàbrica tèxtil als germans Rafel i Francesc Funosas.

La descripció de la propietat és la d'una fàbrica amb el seu salt d'aigua, motor, transmissions i terrenys adjacents i altres dependències i annexions, d'una superfície conjunta de 15.061m². El terreny procedeix de l'heretat anomenada mas Riera. Aquest edifici estava situat al terme de Sant Jaume de Llierca i era format per una planta baixa i dos pisos o quadres.

Uns anys després Terradas va aportar aquesta fàbrica a la societat Successors de Bonaventura Brutau, SC, que ja tenia una important fàbrica de fil a Sabadell, documentada al 1823. La fàbrica de Sant Jaume va ser important en la història tèxtil catalana ja que va ser la primera fàbrica de producció de fil prim de la millor qualitat, destinat a la textura, el gènere de punt i també a fil de cosir. L'aiguat del 40 va causar greus desperfectes a la filatura Brutau. Al 1978 el Consell d'Empresa de Brutau, S.A. com a conseqüència de la crisi.

9.3 Centre d'interpretació: Molí Fondo

El projecte “**L'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa**” té com a punt de partida la configuració d'una ruta a través dels 18 elements seleccionats. D'altra banda però, es proposa també la possibilitat de plantejar en un futur un centre d'interpretació del patrimoni industrial de la Garrotxa. Aquesta idea sorgeix de la necessitat de preservar la història i la memòria que ens transmeten actualment els edificis que resten en peu. Si en els propers anys no es duen a terme accions de millora i recuperació d'algunes fàbriques i molins, és molt probable que aquestes acabin desapareixent ja que l'estat en què es troben és bastant deteriorat.

Així doncs, un centre d'interpretació permetria continuar difonent el llegat industrial de la Comarca i actualitzar de forma permanent la informació, les ofertes i les activitats relacionades amb la ruta. Tot i que en el treball final de màster no es desenvolupa la proposta, sí s'exposa els paràmetres per situar el centre en un punt determinat.

La seva ubicació seria el Molí Fondo. Aquesta fàbrica, com ja s'ha comentat ha estat rehabilitada fa poc per l'Ajuntament de Sant Joan les Fonts. Actualment s'hi duen a terme visites guiades amb reserva prèvia però es busca donar-li nous usos per evitar que l'edifici quedi obsolet. Situar el centre d'interpretació en el Molí Fondo permet en primer lloc aprofitar les reformes dutes a terme, reduint així el nombre d'inversions a realitzar. Per altra banda, és una de les fàbriques més emblemàtiques de la Garrotxa, amb més història i amb més interès per la població de Sant Joan les Fonts. A més, aquest municipi ha sigut des dels seus inicis un municipi industrial que neix a partir de la instal·lació de fàbriques com el Molí Fondo en aquest territori.

Aquesta antiga fàbrica de paper va esdevenir un dels motors de la industrialització de Sant Joan les Fonts i de la comarca de la Garrotxa. Durant l'època medieval va esdevenir clau pel desenvolupament humà, ja que l'economia agrícola del moment es basava en l'alimentació de cereals que calia moldre. Actualment la visita en aquest edifici permet veure la zona d'entrada d'aigua, l'espai on es preparava i es manipulava la pasta de paper abans d'entrar a la màquina i el lloc destinat a l'assecatge del paper. Tots aquest elements configuren el Molí Fondo com un perfecte candidat per convertir-se en centre d'interpretació ja que les bases per difondre el patrimoni industrial en tots els seus àmbits, hi són presents.

Per altra banda, la zona en la que es troba situada la fàbrica és una zona privilegiada. Per accedir a la fàbrica ho hem de fer des del nucli de Sant Joan les Fonts. Però si volem tenir una panoràmica de l'edifici podem dirigir-nos al mirador. Des d'aquest punt es pot veure la resclosa, el riu Fluvià i un espai volcànic de gran interès: el Boscarró. Al davant es visualitzen tres colades de lava solidificada que es van sobreposar en èpoques històriques diferents, i el camí per accedir al Mirador permet al visitant enllaçar amb altres itineraris de la Comarca.

9.4. Un viatge per la història

El riu és l'element de la ruta que funciona com a vincle d'unió entre els diferents espais, però és necessària una narració que acompanyi al visitant durant l'itinerari. A través d'un guió, una història, s'enllacen els elements i la ruta adopta un major sentit per a l'usuari.

A continuació s'exposen les bases d'aquest guió i s'acompanya d'un audiovisual ² amb imatges i vídeos referents al tema³. En un futur, aquest document podria convertir-se en un element més del projecte Garrotxa Cultour i ampliar-se a la resta de rutes, donant més consistència a l'oferta.

² Veure vídeo adjuntat

³ Imatges cedides per l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa i l'Ajuntament de Sant Jaume de Llierca

10. Definició final del producte

Un cop dissenyada la ruta queda una de les parts més importants del treball: la seva difusió. Com es dona a conèixer el producte que s'ha creat i quins elements formen part d'aquesta promoció.

10.1. Quin paper juguen els Ajuntament i prestataris de serveis

Garrotxa Cultour és un projecte impulsat pel Consell Comarcal, membre fundador de Turisme Garrotxa. Per tal de posar en funcionament aquesta proposta, els socis de Turisme Garrotxa i els Serveis Turístics Adherits juguen un paper molt important dins l'associació i en el desenvolupament del projecte.

Els Ajuntaments i les associacions que en formen part són socis de Turisme Garrotxa, i com a tals tenen representació a l'Assemblea. Les empreses d'allotjament, restauració i els comerços, en canvi, són serveis Turístics Adherits.

En el cas de propostes com *Garrotxa Cultour*, els socis tenen la responsabilitat d'aprovar el projecte, els plans d'actuació, la memòria i els balanços, ja que es tracta de projectes d'envergadura comarcal. Que això es dugui a terme amb una certa fluïdesa és fonamental per un correcte funcionament de la dinàmica de l'associació.

Aquest projecte ajuda als Ajuntaments a visualitzar la utilitat de la seva pertinença a l'associació Turisme Garrotxa, ja que es busca la materialització clara sobre el territori: camins ben mantinguts, recursos posats en valor, etc.

Els socis públics tenen un paper molt destacat en *Garrotxa Cultour* i per tant en la ruta objecte d'estudi, ja que són els propietaris de camins i d'alguns equipaments que es posaran en valor. Per això cal conèixer les necessitats exactes, veure com encaixen dins el projecte i si s'hi adequen, tirar-ho endavant. De la mateixa manera cal parlar amb els Ajuntaments per veure si estan d'acord amb la proposta tècnica ja que seran els encarregats d'atorgar els permisos per efectuar les intervencions que es requereixen.

Per altra banda, és imprescindible també que els Serveis Turístics Adherits tinguin un bon coneixement mutu, ja que són la peça fonamental en, per exemple, la creació de paquets. A banda dels serveis que presta l'associació (promoció, assessorament...), el fet de poder-los involucrar en projectes de noves rutes, itineraris, etc. permet que tinguin més projecció i donar-los noves oportunitats de negoci.

10.2. Promoció i difusió

Dur a terme una bona difusió és clau per tal de que un projecte tingui èxit, ja que sinó molts d'ells es perden dins la gran varietat d'ofertes que hi ha en el mercat del turisme cultural. A continuació s'exposen els principals elements de difusió.

PLAFONS

Els elements que s'incorporen a la ruta caldrà senyalitzar-los per tal de facilitar la interpretació del patrimoni i alhora difondre aquesta informació als usuaris.

La senyalització física és el primer pas d'accés a la informació de cada recurs *in situ* per a tots els visitants.

Per realitzar el disseny dels plafons es tenen en compte els següents paràmetres:

- Mantenir i respectar l'estil cromàtic, iconogràfic, tipogràfic i compositiu que es troba en la senyalització turística per a vianants d'alguns municipis. Es treballarà amb colors bàsics com el gris/blau que són molt compatibles en municipis tant rurals com urbans i que en aquest cas responen al color base de la ruta: el blau.
- Seguir amb la línia dels plafons utilitzats per les rutes del projecte *Garrotxa cultour*
- No incorporar elements massa intrusius en l'espai anunciat.
- Estudiar quins ítems han esdevingut BCIN o BCIL per tal de saber quin tipus de suport és el més idoni (placa, faristol o tòtem).

Format i material dels elements a senyalitzar

Com s'apunta en l'últim paràmetre, el tipus de suport es presenta en tres modalitats: senyal de paret, faristol i tòtem, utilitzant en la majoria dels casos el format horitzontal (faristol). La senyal de paret en aquesta ruta serà el dispositiu menys utilitzat ja que la majoria d'elements s'observen des de l'altre banda del riu i per tant no es té un accés directe a l'edifici. El tòtem serà el suport utilitzat pels elements molt grans o de major importància dins la ruta.

El material que s'utilitzarà per elaborar els senyals serà l'alumini, u material fàcil de netejar, poc porós i resistent als grafit i als impactes. Es disposarà una impressió de vinil per sobre el suport per tal de facilitar els recanvis en cas de deteriorament o vandalisme.

La proposta que es mostra a continuació és una adaptació del disseny presentat per l'empresa Culturània dins el marc del projecte *Garrotxa Cultour*. Es respecten les mides i la disposició dels elements proposats. S'han modificat els colors base i algunes icones.

Edifici de planta rectangular d'uns 600m2 de superfície, murs estucats i teulat a dues aigües. A la façana podem observar el nom de l'antiga fàbrica "Cooperación Fabril, S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Uns arcs de rajol decoran els grans finestrals.

Numeració i nom de l'element patrimonial

2.COOPERACIÓ ARTS DECORATIVES

L'AIGUA I EL PATRIMONI INDUSTRIAL DE LA GARROTXA

1. Xemenieia Cal l'Artigas

2. Cooperació Arts Decoratives

3. Can Lombi

4. Ca l'Hostench

5. Can Raita

6. Can Castellanes

7. Can Xicu de Blanes

8. Can Casacuberta i Can Durán

Codi QR per accedir a informació complementària

Ajuntament d'Olot

Edifici de planta rectangular de uns 600m2 de superfície, murs estucats i teulat a dues aigües. En la façana podem observar el nom de l'antiga fàbrica "Cooperación Fabril, S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Uns arcs de rajol decoran els grans finestrals.

Antiguament l'edifici havia estat ocupat per la fàbrica Dusol. La Cooperación Fabril, que té els seus orígens al 1900 i el 2 de febrer de 1916 es legalitza, es trasllada l'any 1925 en aquest edifici, ja que els propietaris de Dusol havien tancat per canvi de domicili. Feien gèneres de punt, tenien filatura i tintoreria. Era de les poques i conegudes cooperatives catalanes que hi havia en el moment fins que als anys 30 canvià de local.

Al 1931, es construí una Cooperativa integrada per vuit operaris de la casa "Castellanas, Serra y Casadevall, S.A." per dedicar-se a la fabricació de sants i objectes decoratius, sent així la primera vegada que un negoci de sants s'exploitava pel sistema cooperatiu.

L'any 1940 l'edifici es va veure afectat per les inundacions però mantingué l'estructura de la fàbrica.

Fins fa poc, encara s'utilitzava l'edifici com a taller de sants- "El Santo Cristo".

Edifici de planta rectangular de uns 600m2 de superfície, murs estucats i teulat a dues aigües. En la façana podem observar el nom de l'antiga fàbrica "Cooperación Fabril, S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Uns arcs de rajol decoran els grans finestrals.

Antiguament el edifici havia sido ocupado por la fábrica Dusol. La Cooperación Fabril, que tiene sus orígenes en 1900 y el 2 de febrero de 1916 se legaliza, se trasladó en el año 1925 en este edificio, ya que los propietarios de Dusol habían cerrado por cambio de domicilio. Hacían género de punto, tenían hilaturas y tintorerías. Era de las pocas y conocidas cooperativas catalanas que habían en el momento hasta que en los años 30 cambió de local.

En el 1931 se construyó una Cooperativa integrada por ocho operarios de la casa "Castellanas, Serra y Casadevall, S.A." para dedicarse a la fabricación de santos y objetos decorativos, siendo así la primera vez que un negocio de santos se explotaba por el sistema cooperativo.

En el año 1940 el edificio se vio afectado por unas grandes inundaciones pero mantuvo la estructura de la fábrica.

Hasta hace poco, aún se utilizaba el edificio como taller de santos- "El Santo Cristo".

Edifici de planta rectangular de uns 600m2 de superfície, murs estucats i teulat a dues aigües. En la façana podem observar el nom de l'antiga fàbrica "Cooperación Fabril, S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Uns arcs de rajol decoran els grans finestrals.

Antiguamente el edificio había sido ocupado por la fábrica Dusol. La Cooperación Fabril, que tiene sus orígenes en 1900 y el 2 de febrero de 1916 se legaliza, se trasladó en el año 1925 en este edificio, ya que los propietarios de Dusol habían cerrado por cambio de domicilio. Hacían género de punto, tenían hilaturas y tintorerías. Era de las pocas y conocidas cooperativas catalanas que habían en el momento hasta que en los años 30 cambió de local.

En el 1931 se construyó una Cooperativa integrada por ocho operarios de la casa "Castellanas, Serra y Casadevall, S.A." para dedicarse a la fabricación de santos y objetos decorativos, siendo así la primera vez que un negocio de santos se explotaba por el sistema cooperativo.

En el año 1940 el edificio se vio afectado por unas grandes inundaciones pero mantuvo la estructura de la fábrica.

Hasta hace poco, aún se utilizaba el edificio como taller de santos- "El Santo Cristo".

Braille

Olot

Text principal

Antigament l'edifici havia estat ocupat per la fàbrica Dusol. La Cooperación Fabril, que té els seus orígens al 1900 i el 2 de febrer de 1916 es legalitza, es trasllada l'any 1925 en aquest edifici, ja que els propietaris de Dusol havien tancat per canvi de domicili. Feien gèneres de punt, tenien filatura i tintoreria. Era de les poques i conegudes cooperatives catalanes que hi havia en el moment fins que als anys 30 canvià de local.

Al 1931 es construí una Cooperativa integrada per vuit operaris de la casa "Castellanas, Serra y Casadevall, S.A." per dedicar-se a la fabricació de sants i objectes decoratius, sent així la primera vegada que un negoci de sants s'exploitava pel sistema cooperatiu.

L'any 1940 l'edifici es va veure afectat per les inundacions però mantingué l'estructura de la fàbrica.

Fins fa poc, encara s'utilitzava l'edifici com a taller de sants "El Santo Cristo".

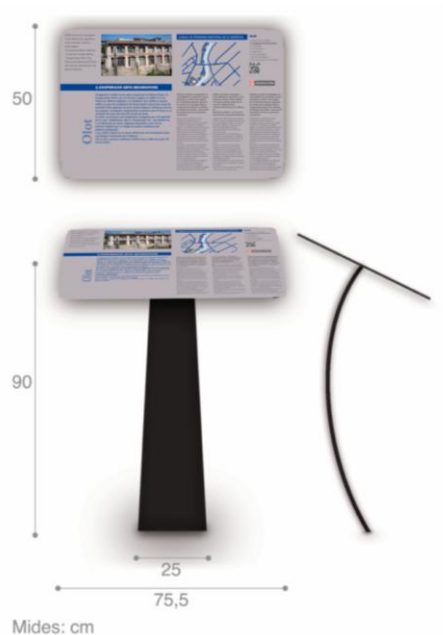
Text Braille

Imatge corporativa de l'Ajuntament

El plafó mostrat incorpora:

- Numeració, nom de l'element patrimonial i informació detallada d'aquest.
- Imatge de l'edifici senyalitzat
- Mapa amb l'ubicació de l'element i els punts de la resta d'edificis que en formen part
- Traducció al castellà, anglès i francès
- Codi QR, enllaçant a la Viquipèdia i amb informació addicional així com enllaç a pàgina web que conté les aplicacions mòbils i altres recursos (aquest últim ítem es desenvoluparà més endavant per part del projecte Garrotxa Cultour).
- Codi braille integrat segons la codificació romànica
- Imatge corporativa de l'ajuntament on es situï el senyal.

Les mides del format horitzontal són 50x70cm per tal de que la lectura sigui còmode.

Proporció del plafó respecte la mida d'una persona

Implementació del producte davant la fàbrica Can Jombi

XARXA DE PUNTS DIGITALS D'INFORMACIÓ TURÍSTICA DE LA GARROTXA

Aquesta iniciativa, impulsada ja fa uns anys pel Consell Comarcal de la Garrotxa consta de deu pantalles tàctils repartides en 9 municipis de la Garrotxa que inclouen informació de l'oferta turística i cultural a realitzar en el territori. Serà important doncs, incloure l'itinerari en aquesta xarxa.

APP

En el meu treball final de màster no s'ha desenvolupat cap aplicació específica per incorporar a la ruta. No obstant, el projecte impulsat pel Consell Comarcal sí que contempla una proposta d'aplicació per promoure el patrimoni de la Garrotxa. És per això, que en aquest apartat exposo de forma breu en què consisteixen aquestes aplicacions, tenint en compte que si en un futur es realitza la ruta de "*l'aigua i el patrimoni industrial*", l'itinerari inclourà també aquesta oferta. L'objectiu principal de les aplicacions mòbils pensades per dur a terme en aquest projecte és que el visitant pugui ampliar informació i pugui interactuar de forma directa (in situ) amb els elements i el territori on es troba. Amb la possibilitat que posteriorment comparteixi aquesta descoberta en les xarxes socials i faci així una major difusió. Per tal de facilitar la descàrrega i l'ús d'aquestes aplicacions es preveu implantar emissors wifi en els punts digitals esmentats anteriorment.

- APP RUTES INTERACTIVES¹

Conèixer, recórrer, provar, interpretar, cercar...es tracta de definir una aplicació útil amena, que permeti visitar la comarca de la Garrotxa des d'un altre punt de vista, conèixer a través de la interpretació, l'auto-descoberta i la comprensió d'allò que es visita a partir de l'orientació educativa per part de professionals intèrprets, educadors i guies de la comarca que en dissenyaran els continguts.

La principal característica d'aquesta aplicació és que requereix de la participació directa del visitant, de manera que la seva interactivitat tindrà sentit en la mesura que estigui in situ en interacció amb el medi. Una proposta integradora que aglutina municipis, patrimoni i territori físic així com també sectors turístics de la comarca vinculant proves i activitats al sector de la restauració, de les activitats o allotjaments.

- APP GARROTXA

Aplicació per promoure el patrimoni històric de la Garrotxa: els camins històrics de la Xarxa de Senders Itinerània, que també posarà a l'abast la relació d'allotjaments turístics, restaurants i empreses d'activitats, tant en format llistat com a través de realitat augmentada. Es pretén posar en valor els camins "per se", però també el patrimoni natural i cultural proper a la xarxa de senders utilitzant eines com la realitat augmentada, per facilitar l'orientació dels usuaris de la xarxa de senders i millorar la seva experiència global.

¹ Text extret de la Memòria del Projecte Garrotxa Cultour: innovació en rutes per a la interpretació del patrimoni

XARXES SOCIALS

Com es comentava, les aplicacions es poden convertir en un mitjà de difusió quan l'usuari comparteixi la seva experiència a les xarxes socials. És important doncs, que els canals actualment existent de Turisme Garrotxa (facebook, twitter, instagram, etc) estiguin al cas d'aquestes comparticions i puguin fer així més ressó a banda del ja realitzat per la pròpia entitat.

WEB DE PROMOCIÓ TURÍSTICA COMARCAL

El web de promoció turística de la comarca de la Garrotxa (www.turismegarrotxa.com) inclourà en la seva nova versió (actualment està en fase de remodelació) informació més detallada sobre la ruta i les formes i vies per treure'n tot el potencial. L'objectiu és que el visitant pugui aprofundir fins on desitgi, tenint com a punt de partida els plafons mostrats. La web es convertirà en un mitjà de descàrrega de les aplicacions dissenyades pel projecte Garrotxa Cultour que permetrant a l'usuari obtenir més informació. Alhora podrà accedir, també des de la web, als articles publicats a la Viquipèdia referents als elements patrimonials que estigui visitant.

XARXA D'OFICINES DE TURISME DE LA GARROTXA

Un dels punts de difusió més important i habitual són les oficines de turisme dels diferents municipis. És en aquests centres on s'informarà de forma més personal als visitants sobre la ruta. A més, des de les oficines de Turisme es publica la revista Tot Garrotxa que inclou informació d'interès sobre la comarca, per als visitants: agenda d'actes, guia de serveis, rutes per descobrir la zona, etc. En aquesta publicació s'haurà d'incloure la ruta "*l'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa*" actualitzant l'edició incorporant codis QR i enllaços que permetin l'accés a la informació pertinent.

Alhora, s'entrega també als visitants interessats en realitzar l'itinerari un tríptic ² amb una breu informació de tots els elements patrimonials de la ruta i mapes d'orientació, així com també l'enllaç QR a la Viquipèdia per tal d'accedir a la informació dipositada (en un futur) en el portal web.

DIGITALITZACIÓ DE LA RUTA (SIG)

Els SIG (Sistemes d'Informació Geogràfica) poden utilitzar-se com a una gran eina de gestió territorial que integra informació de les bases de dades tradicional amb la cartografia digital d'avui dia. Això permet traslladar la informació que ens interessa i difondre-la sobre un mapa. En els darrers anys aquest sistema ha anat agafant rellevància en la majoria d'administracions, tant per a la gestió de la informació municipal com per la difusió a la població. Alguns dels serveis que es pot oferir a través del SIG i que poden ser útils per a la promoció de la ruta són:

- Digitalització d'informació geogràfica com per exemple xarxes de serveis
- Georeferenciació de dades municipals (punts d'interès, rutes turístiques, etc).
- Elaboració d'inventaris de camins, elements patrimonials, etc.

² Veure tríptic en l'Annex . Actualment no porta incorporat els logotips de les entitats impulsores del projecte.

Per altra banda, actualment he dut a terme la creació d'una pàgina web de Google Site on s'ha adjuntat tota la informació referent a la ruta: plànols digitalitzats per municipis i informació dels elements patrimonials. A través d'un codi QR l'usuari pot accedir a aquesta informació.

Direcció web <https://sites.google.com/site/patrimoniindustrialgarrotxa/>

Codi QR

El codi QR s'implementa en el tríptic que es dóna als usuaris per tal de que puguin accedir a la descripció del recorregut dels trams.

10.3. Relació amb intermediaris per la comercialització

Actualment Turisme Garrotxa té relació amb tres agències de viatges, adherides a l'associació: *La Bombolla*, *Nit i Vol* i *Enjoy Pyreneés* (bicicarril.com). D'aquestes agències, les que estan interessades en participar en la promoció de la proposta creen productes turístics amb una col·laboració molt estreta amb Turisme Garrotxa; per exemple a través de l'organització conjunta de reunions amb els empresaris o amb taules de treball.

Aquestes agències de viatges són petites empreses i per tant cap d'elles té central de reserves. A dia d'avui tampoc existeix cap agència de viatge a nivell comarcal que ofereixi aquest servei, de manera que els productes es comercialitzen a través de les seves pàgines web, de la fitxa que es mostra en la web de Turisme Garrotxa, etc. i en el cas de productes creats amb la col·laboració de l'associació, també es difonen a través d'un apartat especial a la seva pàgina.

En el cas concret de *Garrotxa Cultour*, un dels objectius finals es comercialitzar els productes turístics a través de productes *Experiències Garrotxa* (com ja s'ha fet en altres casos), orientades a diferents tipus de públic.

Experiències Garrotxa és un paquet de propostes que permeten *viure una experiència especial a la comarca*. A partir d'ofertes realitzades per les empreses adherides a Turisme Garrotxa i mitjançant l'assistència tècnica i comercial de l'agència de viatges garrotxina La bombolla, neix aquest paquet turístic que inclou activitats puntuals per visitar durant un dia la comarca o estades més llargues especialitzades en temàtiques diferents. Les propostes inclouen ofertes enfocades al senderisme, cicloturisme, turisme cultural, de natura i gastronòmic. En total són nou maneres diferents de descobrir la Garrotxa a partir d'una estada mitjana de tres nits, visites guiades amb acompanyant i modalitat d'allotjament i àpats en funció del preu i la temàtica escollida. La difusió d'aquesta proposta es fa a través dels canals a la pàgina web www.turismegarrotxa.com i www.itinerannia.net, així com en les xarxes socials, la guia Tot Garrotxa i els punts digitals d'informació turística de la comarca.

En el cas de *Garrotxa Cultour* les agències de viatges adherides a Turisme Garrotxa han pogut crear productes amb totes les empreses adherides a l'associació que hi han volgut participar.

11. PRESSUPOST DEL PROJECTE

Un cop desenvolupat el projecte tècnic de la ruta “l’aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa”, el següent pas i un dels més importants és comprovar la viabilitat de la proposta. Un projecte d’aquestes característiques comporta una despesa mínima necessària. Tenint en compte però que l’itinerari s’incorpora dins el projecte Garrotxa Cultour, en el pressupost que es presenta a continuació s’inclouen paràmetres que a dia d’avui no estan desenvolupats però que en un futur formaran part de la ruta com per exemple les aplicacions o el treball tècnic d’incorporar els textos a la Viquipèdia. Aquests paràmetres es troben en cursiva i es calculen en una segona fase.

Pel què fa al preu total de la senyalització, aquests inclouen:

- Senyals de placa i peu de faristol, impressió a color directa sobre alumini i protecció antigraffiti.
- Traducció textos al castellà, anglès i francès.
- Traducció textos braille
- Fabricació industrial i impressió
- Transport i muntatge

PRIMERA FASE: Pressupost actual

Projecte tècnica i coordinació **Import**

Projecte tècnic	3.000€
Coordinació	1.000€
TOTAL	4.000€

Implantació de la senyalització¹ **Import**

Senyalització horitzontal de 500x700mm amb peu de 900x25mm. Material ALUMINI. Impressió de vinil. 1 Unitat	639,00€
+ IVA 21%	134,19€
TOTAL (18 unitats + IVA)	13.917,42€

Difusió² **Import**

Disseny i elaboració del tríptic	2.000€
2000 còpies en català, castellà, anglès i francès	500€
Publicitat i comunicació	500€
Codis QR	144€
Activació de les xarxes socials	200€
TOTAL	3.344€

¹ Preus cedits per l’empresa Culturània

² Preus orientatius cedits per Turisme Garrotxa

SEGONA FASE³

Difusió	Import
App 15 rutes	83.640,68€
App Garrotxa	3.180€
Millora de la pàgina web	2.000€
Treball tècnic: Viquipèdia	31.963,18€
TOTAL	120.783.86€

Els pressupostos presentats són una aproximació de les despeses necessàries per dur a terme el projecte. S'ha de tenir present que un 50% de la suma total es finança a través de la subvenció atorgada pel FEDER i l'altre 50% va a càrrec del Consell Comarcal i els socis adherits a Turisme Garrotxa.

³ Els preus de la segona fase contemplen les 15 rutes

12. Avaluació

Per determinar l'èxit del projecte és necessari establir indicadors que avaluin quin ha sigut l'impacte de la ruta en el territori. Tenint en compte les característiques del projecte, els resultats que s'obtindran seran fiables a partir de 3 anys vista, ja que durant els primers anys la ruta s'estableix i els efectes de la proposta són menys notoris.

Els objectius marcats inicialment en el treball són el punt de partida per elaborar els indicadors. A partir d'aquests objectius es determinen mesures que puguin avaluar s'hi s'han complert o no i amb quin grau de satisfacció.

Els objectius principals del treball són els següents:

1. Establir una Ruta sobre el Patrimoni Industrial de la Garrotxa
2. Potenciar el patrimoni industrial de la comarca
3. Fomentar la protecció, rehabilitació i preservació del patrimoni industrial
4. Fer accessible el patrimoni industrial als visitants i habitants conjugant diferents tipus d'accés a la ruta.

OBJECTIUS	SISTEMA D'AVAUACIÓ	
	Quantitatius	Qualitatius
Objectiu 1	<ul style="list-style-type: none">-Augment del nombre de persones informades a les oficines de turisme (consultes específiques).-Quantitat de descàrregues de les aplicacions desenvolupades per la ruta.	<ul style="list-style-type: none">-Grau d'implicació en la ruta per part dels ens privats i públics de la comarca.
Objectiu 2	<ul style="list-style-type: none">-Nombre de visites guiades realitzades.-Augment del nombre de visites als recursos patrimonials de la Garrotxa-Augment d'un 10% del nombre de visites del web de promoció turística comarcal.-Increment d'un 5% de les pernoctacions a la comarca.	<ul style="list-style-type: none">-Enquestes als ciutadans per saber el grau de coneixement que tenen envers el patrimoni industrial de la Comarca.-Reunió bianual per valorar les accions dutes a termes.

Objectiu 3	<p>-Nombre d'activitats relacionades amb la rehabilitació i preservació del patrimoni.</p> <p>-Inversions realitzades en el patrimoni industrial de la Garrotxa per part d'Ajuntament o administracions públiques.</p>	-Augment del grau de consciència que tenen els ajuntament envers el seu patrimoni industrial.
Objectiu 4	<p>-Nombre d'accions enfocades a la millora de l'accessibilitat en els trams.</p> <p>-Augment d'un 5% de les reserves del servei de lloguer i trasllat de bicicletes (per la ruta en concret).</p>	-Enquestes de satisfacció als usuaris a través de les xarxes socials.

13. CONCLUSIONS

En primer lloc m'agradaria destacar els coneixements obtinguts al llarg del treball, tant pel què fa al tema en concret (patrimoni industrial) com pels aspectes a tenir presents en el desenvolupament d'un itinerari d'aquestes característiques. Però sobretot l'oportunitat que se m'ha presentat al poder conèixer la història de la industrialització de la comarca de la Garrotxa, i la importància que ha tingut per a aquesta.

Endinsar-me en un món fins ara personalment bastant desconegut i alhora motivar-me en aquest endinsament m'ha permès plantejar-me que segurament el meu testimoni pot traspasar i ser una realitat per a moltes altres persones, sobretot garrotxins.

El patrimoni industrial a la Garrotxa és un patrimoni que com bé he comentat en diferents punts del projecte no ha estat prou valorat en el territori, tant pel què fa a institucions públiques com pels propis habitants. Actualment, les fàbriques que resten en peu han estat rehabilitades pel sector privat o bé veuen el pas del temps cada cop més a prop.

És per això, que crec que aquesta ruta pot ser un impuls per la recuperació d'aquests elements o si més no, per la seva posta en valor. El simple fet de senyalitzar els elements ja els trasllada de l'anonimat a la caracterització, apropant la seva història al públic. Una història que considero, és totalment necessària donar a conèixer a la nostra població actual ja que nosaltres en formem part també, és part del nostre passat.

Propostes com reconvertir el Molí Fondo de Sant Joan les Fonts en el centre d'interpretació del Patrimoni Industrial de la Garrotxa també és un aspecte que considero clau en el projecte. La ruta "L'aigua i el patrimoni industrial de la Garrotxa" ha de ser una ruta viva, que no quedi obsoleta amb el deteriorament o desaparició dels seus elements. És per això, que un centre d'aquesta tipologia pot permetre dinamitzar l'itinerari i convertir-se en un centre de referència per la comarca.

Per altra banda, les accions a nivell d'àmbit local són el primer pas i segurament un dels més importants, però no són suficients. És important que la Garrotxa busqui difondre aquest patrimoni. Per fer-ho una de les principals vies pot ser la incorporació a la XATIC, observant i compartint els diferents models de propostes enfocades a l'activació del patrimoni industrial.

Crec també, que és important un cop realitzat el projecte, fer una bona difusió de la proposta per tal de que aquesta arribi a bon port. El fet de que la ruta dissenyada durant el treball formi part d'un futur projecte impulsat pel Consell Comarcal de la Garrotxa s'ha convertit en una motivació per mi, ja que m'ha permès confiar en que la ruta que estava desenvolupant podia convertir-se en una realitat.

Finalment, és necessari generar elements que creïn debat i ens facin preguntar-nos si les actuacions que s'han dut a terme fins ara són correctes. Què ha passat fins ara amb aquest patrimoni?

El paisatge actual de la Garrotxa, si ve té un predomini important dels espais naturals, és alhora un paisatge industrial. Municipis com Sant Joan les Fonts deuen la seva existència al desenvolupament fabril del S.XVIII i XIX i converteixen el PNZVG en un dels parcs naturals més industrialitzats. Aquest és un motiu més per no donar l'esquena a aquesta història i més tenint en compte la neutralitat dels seus espais. Elements que gràcies a les seves característiques constructives permeten donar nous i diferents usos als edificis.

L'interès de les administracions per aquells patrimonis més tradicionals ha repercutit en el patrimoni més recent i menys reconegut pels ciutadans. És necessari per tant, una sensibilització social en aquest camp. Durant el treball he entès la rellevància dels components socials i identitaris d'aquest patrimoni industrial i la necessitat de posar-los en valor. En aquest sentit, trobo molt adequada la següent frase d'Eusebi Casanelles:

“la preservació del patrimoni industrial no es realitza per ser contemplat, sinó per ser comprès”.

Hem d'entendre per tant, aquest patrimoni a través del seu propi llenguatge, interpretant-lo en el seu context territorial.

Per acabar, m'agradaria transcriure una frase que crec que resumeix molt bé aquesta controvèrsia:

“El patrimoni industrial segurament ha sigut el patrimoni més interessant i controvertit que ha sorgit a partir de la segona meitat del S.XX. Interessant perquè ha significat l'existència d'una gamma molt diversa d'edificis patrimonials i perquè conceptualment el seu valor es mesura per uns nous paràmetres. Controvertit, perquè no correspon exactament als paradigmes que la societat tenia sobre el concepte de patrimoni, cosa que ha significat que la seva acceptació no hagi sigut fàcil¹”.

¹ Casanelles, Eusebi. *Nuevo concepto de Patrimonio Industrial, evolución de su valoración, significado y rentabilidad en el contexto internacional*. Revista del Instituto del Patrimonio Histórico Español. Nº7 (2007) pàg 59

14. BIBLIOGRAFIA

LLIBRES

- Álvarez Areces, Miguel. *Rutas Culturales y Turísticas del Patrimonio Industrial*. Asturias: INCUNA. Asociación de Arqueología Industrial, 2004
- Barnadas, Joan. *Orígens del moviment obrer a Olot*. 1840-1923. Olot: Biblioteca Social d'Olot, 2012
- Caula, F. *Les parròquies i comuns de Santa Eulàlia de Begudà i Sant Joan les Fonts*. Olot: El Bassegoda, 1991. 3ed
- Danés, Joaquim. *Història d'Olot, vol II*. Olot: Ajuntament d'Olot, 1977
- *El Guiatge turístic*. Girona : Servei de Publicacions de la Universitat de Girona : Escola Oficial de Turisme de Catalunya - INSETUR, 1999
- Esteve, J. Conques papereres: conca del Fluvià.
- Esteve, J; Ribas, M. *Els molins paperers a Catalunya: els casals del S.XVIII*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2008
- Giordana, Jean-Luc . *Voies et voyages : itinérance et tourisme*. Paris : Tourisme en Espace Rural, 1996
- Giménez, N. *L'Abans. Olot. Recull gràfic 1888-1965*. Ed: efadós, Octubre 2008
- Grabolosa, Ramon. *L'art i el desvetllament olotí en la societat industrial*. Edició: Amics de la Vall de Bianya. 1986
- Los Itinerarios como patrimonio cultural: reunión de expertos = Routes as part of our cultural heritage: meeting of experts = Les itinéraires comme patrimoine culturel: reunion d'experts : 24 y 25 nov Madrid : [s.n.], 1994
- Moli, D. *Olot. Imatges per la memòria: El treball i els dies*. Fundació Pere Simón, 1995
- Morales Miranda, Jorge . *Guía práctica para la interpretación del patrimonio : el arte de acercar el legado natural y cultural al público visitante*. [Sevilla] : TRAGSA : Junta de Andalucía. Consejería de Cultura, cop. 2001 2ª ed.
- Palomer Jordi. *El desenvolupament de la indústria de punt a Olot*. Olot: Ajuntament d'Olot, 1983
- Peñarol, Barrio. *Patrimonio industrial ferroviario*. Edició: Intendencia Municipal de Montevideo, 2009
- Puig i Reixach, Miquel. *Les primeres companyies per a la fabricació de gènere de punt a Olot. (1774-1780)*. Olot: papers de l'Arxiu Casulà (juliol 1988)
- Sarlanga, Emmanuelle. *Les Routes touristiques : de la conception à l'animation*. Paris : Assemblée des Chambres Françaises de Commerce et d'Industrie. Service du Développement Touristique, 1997
- Solà, X; Donat, L. *Els molins*. Quaderns de la revista de Girona, 2003
- V.V.A.A. *Història de la Garrotxa*. Diputació de Girona, abril 2008
- Valeri, X; Oliveras, J. *Arrels i llavors de Sant Jaume de Llierca*. Sant Joan les Fonts: Ed. Equadors 21, S.L 2001
- Valeri, X. *Sant Joan les Fonts*. Quaderns de la revista de Girona, 2002
- Vidal, Gil. *45 anys de vida olotina a través del centre obrer*. Olot: Ajuntament d'Olot, 1980
- Vilar, P. *Industrialització i ruptura social*. Barcelona: Ariel, DL 1974
- Trappo, Hélène. *Le CE et les voyages : savoir organiser et bien acheter*. Paris : Maine, 1997

ARTICLES

- Barnadas, Joan. *El turisme a la Garrotxa*. A 440 metres sobre el nivell del mar: la revista d'Olot. Núm 71 (abril 2002), p.15-24
- Fumanal, Miguel Ángel. *Patrimoni industrial:què ens queda?* A 440 metres sobre el nivell del mar: la revista d'Olot. Núm 101 (febrer 2005). Pàg 25-32
- Pardo Abad, J. *La reutilización del patrimonio industrial como recurso turístico. Aproximación geográfica al turismo industrial*. Treballs de la Societat Catalana de Geografia, nº 57, 2004 (pàg 7-32)
- Pardo Abad, J. *El patrimonio industrial en España: análisis turístico y significado territorial de algunos proyectos de recuperación*. Boletín de la Asociación de Geógrafos españoles. Nº 53, 2010 (pàg 239-264).
- Álvarez Areces, M. *Patrimonio Industrial, Paisaje y Desarrollo Territorial*. AREAS Revista Internacional de Ciencias Sociales. Nº 29, 2010 (pàg 21-29)
- Martín Guglielmino, M. *La difusión del patrimonio. Actualización y debate*. e-rph decembre 2007 (revista semestral)
- Álvarez Areces, M. *Tecnoturismo y Turismo Industrial*. ABACO. Revista de Cultura y Ciencias Sociales. Nº 54, 2007 (pàg 22-35)

WEBS

- Observatori del Paisatge. *Paisatges industrials*. [en línia] <www.catpaisatge.net>
- Turisme Garrotxa. [en línia] <www.turismegarrotxa.com>
- Turisme Olot. *Cultura* [en línia] <www.turismeolot.com>
- Turisme Sant Joan les Fonts [en línia] <www.turismesantjoanlesfonts.com>
- Ajuntament de Castellfollit de la Roca. *Què podeu fer* [en línia] <www.castellfollitdelaroca.org>
- Ajuntament de Sant Jaume de Llierca. *Guia del poble*. [en línia] <www.webspobles.ddgicat>
- Diputació de Barcelona. *Turisme industrial*. [en línia] <www.barcelonaesmoltmes.cat>
- XTEC. Arquitectura industrial catalana. [en línia] <www.xtec.cat>

RUTES

- Ruta del Carro i el Ferro
- El genuí canal industrial de Manlleu

AUDIOVISUALS

- Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. *Memòries de l'aiguat d'Olot de 1940* (DVD). Olot: Zeba Produccions, 2012
- Consell Comarcal de la Garrotxa. *El pas del Fluvià per la Garrotxa*: Olot: Zeba produccions, 2011

ANNEXES

L'AIGUA I EL PATRIMONI INDUSTRIAL DE LA GARROTXA

1.XEMENEIA CA L'ARTIGAS

Xemeneia de rajola vermella que pertany a l'antiga fàbrica Artigas, actualment inexistent. L'edifici era una fàbrica de xocolata reconvertida en fàbrica de gènere de punt que durant diversos anys treballà per l'exèrcit.

2.COOPERACIÓ ARTS DECORATIVES

Una de les primeres cooperatives catalanes de producció, antigament aquest edifici havia sigut la fàbrica Dusol, on hi feien gavardines. La Cooperación Fabril té el seu origen l'any 1900 en motiu d'una vaga d'obres i durant molts anys es dedicà a la fabricació de gèneres de punt.

3.CAN JOMBI

Fàbrica de gènere de punt de la família Aubert. Coneguda com Can Jombi (Can Joan Vi) és actualment la seu de la Brigada Municipal de l'Ajuntament d'Olot.

4.CA L'HOSTENCH

Aquest edifici havia sigut inicialment una pelletteria i més tard es convertí en fàbrica de botons. Durant els anys 40, després de l'aiguat, es tancà i actualment la roda hidràulica és la única memòria que en queda.

5.CAN RALITA

Inicialment havia sigut una pelletteria i encara podem observar-ne els ganxos on es penjaven les pells al terrat. Un cop el propietari abandonà el negoci, l'edifici s'utilitzà per fer-hi mobles fins que finalment quedà en desús.

6.CAN CASTELLANES

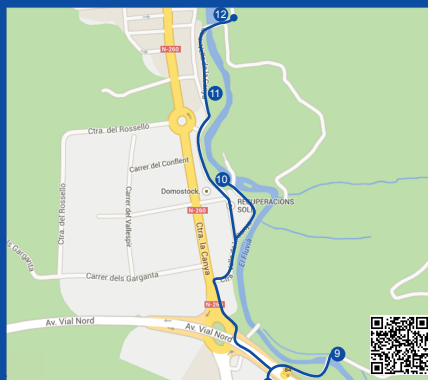
Edifici datat de la segona meitat del S.XIX, es creu que anteriorment hi havia hagut unes antigues adoberies. L'edifici fou utilitzat com a taller de sants "Castellanes, Serra i Casadevall, S.L." i més tard fou quarter de la Guàrdia Civil. Actualment és la seu del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

7.CAN XICU DE BLANES

És una de les fàbriques de la ruta de construcció més recent (anys 50-60) tot i que inicialment hi havia hagut una adoberia de la que ja no en queden restes. Durant diversos anys s'utilitzà com a magatzem del taller de sants de Can Castellanes.

8.CAN CASACUBERTA I CAN DURÁN

Antic molí d'època medieval es transformà posteriorment en pelletteria. Després de l'aiguat del 1940 la fàbrica i la resclosa quedaren malmeses. El seu propietari abandonà el negoci i passà a llogar el local a Can Casacuberta.

LA CANYA

9.CAN PIXOLA

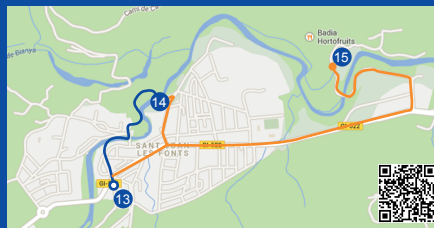
A principis del S.XIX l'edifici era una filatura. Més tard es convertí en fàbrica de regenerats. És coneguda entre altres coses per ser la fàbrica on treballava la Lliberada Ferrarons i avui encara s'hi conserva una placa dedicada a la seva persona.

10.NOC D'EN COLS

Aquest punt de la ruta és l'únic que no està compost per una fàbrica o molí. Antigament en aquest espai s'hi trobava el Molí d'en Noc que va ser destruït per l'aiguat del 1940. Avui hi trobem encara els dos manantials que formen la font i les restes de l'antic rentador.

11.CAN SABATA

Constituint en dos parts; la fàbrica i la casa dels propietaris, Can Sabata és un antic molí paperer convertit al S.XIX en filatura. L'aiguat del 1940 deixà molt malmesa la fàbrica i s'endugué el Barri de Triana, situat just a l'altra banda de la riba del riu.

12.CAN PORXES

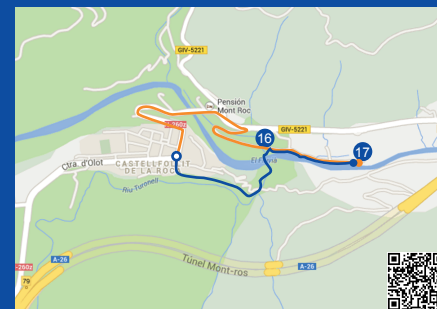
Antic molí paperer construït al S.XVIII dedicat principalment al paper de barba. Durant la Guerra Civil aquest edifici fou reconvertit en una fàbrica d'alfa cel·lulosa, producte per a la fabricació d'explosius.

13.CAN BO

Molí paperer que més tard fou convertit en farinera per la família Torras. L'edifici de Can Bo, situat al costat de la fàbrica havia servit d'habitatge als treballadors de l'empresa.

14.MOLÍ FONDO

Fàbrica actualment rehabilitada. Troba els seus orígens en el molí paperer fundat per Germà Jacint al 1723. Més tard l'edifici fou ampliat i passà a ser conegut com "La Reformada". Una de les característiques d'aquesta fàbrica és el potencial del seu salt d'aigua.

MONTAGUT

15.LA SEBASTIANA

Originàriament era una fàbrica de pasta de fusta per a la realització de cartró. Més tard passà a ser una de les indústries tèxtils més pròsperes de la zona. Avui es manté en molt bones condicions i encara s'hi poden veure els habitatges dels treballadors situats al costat de la fàbrica.

16.CAN MULLERAS

Fins a finals del 1970 aquesta fàbrica compaginà producció de filats de cotó i de teixits, però més tard passà a ser només filatura. Durant aquesta dècada també es construïren habitatges pels treballadors al voltant de la fàbrica, però actualment ja no són de l'empresa.

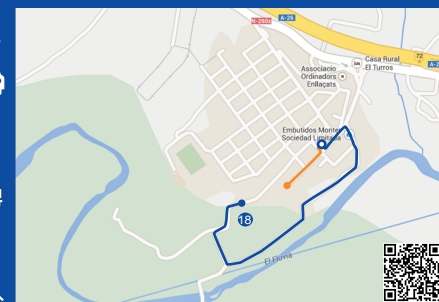
17.CAN XAUDIERA

Antic molí que passà a fàbrica de filats i teixits per acabar finalment produint només filats de cotó. Als darrers anys l'edifici s'havia utilitzat també com a sala de festes.

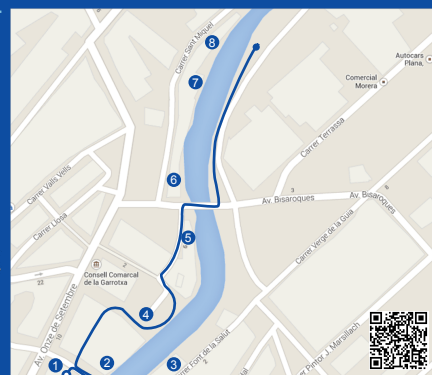
18.CAN BRUTAU

Propietat de la família Brutau, la fàbrica donava feina a bona part de la població de Sant Jaume de Llierca. Important en la història tèxtil catalana, ja que fou la primera fàbrica de producció de fil prim de la millor qualitat, destinat a la textura, el gènere de punt i també a fil de cosir.

SANT JAUME DE LLIERCA

OLOT

SANT JOAN LES FONTS

**XEMENEIA CA L'ARTIGAS
COOPERACIÓ ARTS DECORATIVES
CAN JOMBI
CA L'HOSTENCH
CAN RALITA
CAN CASTELLANES
CAN XICU DE BLANES
CAN CASACUBERTA I CAN DURÁN**

**CAN PIXOLA
NOC D'EN COLS
CAN SABATA
CAN PORXES**

**CAN BO
MOLÍ FONDO
LA SEBASTIANA**

**CAN MULLERAS
CAN XAUDIERA**

CAN BRUTAU

L'AIGUA I EL PATRIMONI INDUSTRIAL DE LA GARROTXA

Aquesta ruta ens permet descobrir el passat industrial de la Garrotxa i la seva vinculació amb el riu. A través de les poblacions d'Olot, La Canya, Sant Joan les Fonts, Montagut i Sant Jaume de Llierca recorrerem els escenaris formats per antigues fàbriques i molins que durant anys foren els protagonistes de l'impuls econòmic, social i paisatgístic de la Comarca.

Denominació	Molí del Collell		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Prop de les gorgues del Collell

Any construcció S.XVIII

Titularitat Privada (Maria Masllopart)

Protecció Cap

Fotografia

*Autor:
Rosa Terricabras*

Estat de conservació Runes

Accessibilitat Molt dolenta

Ús actual Cap

Font d'energia Hidràulica

Descripció Construcció tradicional formada per varis cossos. La façana principal del cos té tres arcades a la planta superior, dintells de pedra amb inscripcions ("Joan Collell Mefcit 1784") i rellotge de sol.

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Segons X. Puigvert, és probable que durant l'Edat Mitjana els pagesos del veïnat de la Pinyola de la parròquia d'Olot, molguessin el gra en aquest molí.

L'aiguat del 40 va causar la mort dels masovers i va malmetre el molí, també va provocar la destrucció total de l'anomenat Molí Petit situat molt a prop.

Les últimes instal·lacions havien constatat de tres moles i un trull. Funcionà com a molí fariner fins a l'entorn de 1960, quan els últims masovers van deixar el negoci. Un cop abandonat va ser objecte de pillatge per la qual cosa avui no queda res de la maquinària del molí.

Denominació	Molí de Sant Roc		
Comarca	Olot	Municipi	Olot

Ubicació Prop de les Fonts de Sant Roc
Any construcció 1601
Titularitat Privada (Família Bosch i Puigmal)
Protecció Cap

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Pel camí dels Tussols
Ús actual Habitatge
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici de tres plantes i baixos amb teulat a dues aigües. Les tres plantes són destinades a habitatge mentre que en els baixos hi ha el molí i el sota molí amb els engranatges. Junt a l'edifici principal hi ha un altre edifici que antigament servia de cort pels animals i actualment s'ha convertit en habitatge. Avui encara queden restes de l'antic molí. Hi ha un trull, dues moles senceres, les restes d'una altre mola desmuntada, un esmolador de les eines per picar les moles i algunes d'aquestes eines (punxons, escoda, buixarda...) La resclosa no ocupa tot l'ample del llit del riu.

Visitable No
Senyalització Inexistent
Descripció històrica

El 21 d'octubre de 1601 es va concedir permís per a construir, al costat mateix del Pont de can Gou. Inicialment destinat a ser paperer, ben aviat es reconvertí en molí fariner.

El molí resultà malmès per l'aiguat de l'any 1940, emportant-se la façana de cara al riu però sense destrossar la maquinària del molí. Quan es reconstruí l'edifici, s'hi afegí una terrassa en el lloc que havia estat antigament un habitatge. Es refé una part de la resclosa i el canal.

En els últims temps el molí havia tingut 4 moles i 1 trull. Dues moles servien per fer farina de blat i dues per fer barreges pel bestiar. Quan a l'entorn dels anys 50-60 es va deixar de fer farina de blat per pa, es van substituir les dues moles de la turbina per un triturador de martells que molia el blat de moro amb l'espiga entera.

Fou molí fariner fins el 1973, quan passà a ser exclusivament habitatge. A partir d'aquest moment la resclosa i el canal també perderen la seva utilitat productiva. Des de llavors la resclosa ha estat exclusivament punt d'arribada de la Travessia Tussols-Basil.

Denominació	Antiga Estació de Tren	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Avinguda Estació, 13
Any construcció 1911
Titularitat Pública (Ajuntament d'Olot)
Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Maria Puigdemont Noguer

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Molt bona
Ús actual Escola d'Adults d'Olot
Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de planta rectangular i teulat a quatre aigües. Façanes d'acabat simètric i quatre portes d'accés (dues per banda). Al costat hi ha un altre edifici del mateix estil de dimensions reduïdes destinat a lavabos públics. Molt a la vora del final del recorregut Girona-Olot hi ha els ponts i túnels del carrilet construïts amb murs de pedra volcànica de gravetat i voltes de totxo massís.

Visitable Sí
Senyalització Via verda del Carrilet

Descripció històrica

Després de molts anys de projectes fallits i negociacions, el 1892 comencen les obres del primer tram del carrilet, el d'Anglès a Amer. Els ponts i túnels de la zona de les Fonts de Sant Roc es construeixen entre 1910 i 1911.

No és fins el 20 de juliol de 1910 que es comença a treballar en la construcció de l'estació d'Olot que s'inaugura el 14 de novembre de 1911 amb el tram Sant Esteve d'en Bas-Olot.

Degut a la seva proximitat al riu es va haver de construir un mur de contenció en el marge dret del Fluvià i reomplir de terra tota la part que esdevindria esplanada de l'Estació. Aquesta actuació canvià la fesonomia de la zona.

El carrilet funcionà fins el 15 de juliol de l'any 1969. Poc després s'iniciaren els treballs de desmantellament de totes les instal·lacions i la de quasi tot el material mòbil. A part de l'edifici destinat a la rebuda de viatgers, hi havia hagut un molí cobert i un de descobert. A l'altra banda hi havia una cotxera mòbil i d'altres petites instal·lacions, magatzems i casetes.

El 1982 l'Ajuntament a comprar l'edifici de l'Estació i l'esplanada en la que es troba i, a partir de 1989, va destinar el local a equipament per a la ciutat. L'esplanada, buida de vies i andanes, s'usa per a la celebració de mostres i fires.

Denominació	Can Barberí	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació	Carrer Fontanella, 2
Any construcció	1700
Titularitat	Privada (Estudi RCR)
Protecció	BCIL
Fotografia	

Autor: Inventari del Patrimoni Històric de la Garrotxa

Estat de conservació	Bo
Accessibilitat	Molt bona
Ús actual	Estudi d'arquitectura
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de planta

rectangular d'uns 600m2 de superfícies, murs estocats i teulat a dues aigües. Té grans finestres coronats per arcs de rajols purament decoratius. A la façana hi ha escrit el nom de l'antiga fàbrica: "Cooperación Fabril S.A. Fábrica de Géneros de PUnto". Als soterrani hi ha el forat de la turbina, el canal i el canal que torna l'aigua al riu.

Visitable	Sí
Senyalització	No
Descripció històrica	

Era una foneria i una de les indústries més antigues d'Olot fundada a l'any 1700. Edifici senzill, però amb els sostres molt alts degut a l'alçada de les peces que fonien. Actualment és el despatx dels arquitectes RCR.

Denominació	Xemeneia Ca l'Artigas		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Ronda Paraires

Any construcció S.XIX

Titularitat Pública

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Molt bona

Ús actual —

Font d'energia Hidràulica

Descripció Xemeneia de rajola vermella situada al costat de ca l'Artigas. Encara es pot veure la sortida d'aigua de la turbina. Per la resclosa hi passa un col·lector d'aigües residuals.

Visitable Sí

Senyalització No

Descripció històrica

La xemeneia pertany a l'antiga fàbrica de Ca l'Artigas, construïda l'any 1865. L'edifici era una fàbrica de xocolata reconvertida en fàbrica de gènere de punt, primer de mitjons i més tard de jerseis. S'hi havia fet tot el procés: filatura, tint i elaboració del jersei. La raó social era "Hijos de Artigas". Havia treballat molt per l'exèrcit. El 1865 es van posar els primers tints.

En aquest edifici es va instal·lar l'Exposició Regional Olotina de Belles Arts i Indústries Artístiques el 1900.

Segons J. Danés, a la planta baixa de la casa dels Artigas, al costat de la fàbrica, hi havia hagut tintoreria.

La resclosa de Ca l'Artigas forma un embassament que era aprofitat pels pescadors. Aquesta desviava l'aigua a un canal soterrat fins a la fàbrica. Segons l'informe de M. Faura de 1933, la concessió era de 1880, el salt de 1,40 metres i tenia una turbina Francis que produïa 3HP. Amb la força es movien les màquines i es feia llum.

L'edifici tenia un marcat to eclèctic de juxtaposició d'estils: medieval, àrab, barroc.

L'aiguat de l'any 40 va indundar l'edifici el qual va quedar cobert d'aigua però no va fer grans destrosses. Als anys 70 la fàbrica va patir dos incendis (un a la filatura i l'altre al magatzem) que junt amb la crisi del sector tèxtil van fer decidir als propietaris de tancar el negoci. Es va tancar als anys 70 i va estar molts anys abandonada fins que fa uns 15 anys es va tirar a terra per construir-hi habitatges i una plaça.

Denominació	Cooperació Arts Decoratives	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Onze de Setembre

Any construcció —

Titularitat —

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Molt bona

Ús actual —

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de planta

rectangular d'uns 600m2 de superfície, murs estocats i teulat a dues aigües. Té grans finestrals coronats per arcs de rajols purament decoratius. A la façana hi ha escrit el nom de l'antiga fàbrica:

"Cooperación Fabril S.A. Fábrica de Géneros de Punto". Alsoterrani hi ha el forat de la turbina, el canal i el canal que torna l'aigua al riu.

L'edifici té un marcat to eclèctic de juxtaposició d'estils: medieval, àrab, barrocc...Era destacable una façana en la qual hi havia una porta d'entrada rodejada de columnes amb decoració trenada.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Antigament aquest edifici l'ocupava la fàbrica Dusol, que es dedicava a la producció de gavardines. A finals del segle passat el propietari era Pere Dusol i era anomenada "Ca'n Pere-Udet".

La Cooperación Fabril té els seus orígens l'any 1900 com a conseqüència d'una vaga d'obrer de l'art tèxtil que van proposar fundar la Cooperación Fabril, S.A. legalitzada al 1916.

Al 1925 la fàbrica s'instal·là al costat del Pont de Santa Magdalena en el lloc de l'edifici Dusol. Als anys 30 tornà a canviar de local. Al 1931 es construí una Cooperativa per dedicar-se a la fabricació de sants i objectes decoratius sent, segons A.Cuéllar, el primer cop que un negoci de sants s'explotà per sistema cooperatiu.

L'any 1940 l'edifici es va veure afectat per les inundacions tot però l'estuctura es va mantenir.

Denominació	Can Jombi		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació	Sant Cristòfal, 6
Any construcció	1713
Titularitat	Pública (Ajuntament)
Protecció	BCIL
Fotografia	

Estat de conservació	Molt bona
Accessibilitat	Molt bona
Ús actual	Brigada Municipal
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de tres plantes, soterrani i terrat amb teulat a dues aigües. A la façana podem observar una marca del nivell que va assolir l'aigua durant l'aiguat del 1940.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable	No
Senyalització	No
Descripció històrica	

Coneguda popularment com Can Jombi (un dels primers Aubert, volent ampliar la fàbrica va comprar una botiga anomenada Can Joan Vi), els orígens de la fàbrica Aubert es remonten al 1713. Francesc Aubert, feu prosperar la fàbrica que en aquell temps es dedicava al gènere de punt. Més tard, s'incorporà també una tintoreria.

A la dècada dels anys 40 la fàbrica s'havia ampliat i es dedicava a la venda de camisetes, mitjons, jerseis, etc.

A l'any 1999 l'ajuntament compra Can Jombi i hi situa la brigada municipal, part de l'arxiu i un petit dipòsit de peces del Museu Comarcal de la Garrotxa.

Denominació	Ca l'Hostench		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Plaça Palau

Any construcció —

Titularitat Pública (Generalitat)

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Roda hidràulica

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Cap

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiga fàbrica de tres plantes, la primera de mamposteria de pedra volcànica i les altres dues arrebossades i pintades. Actualment només es conserva una roda hidràulica de ferro i fusta.

Visitable La roda

Senyalització No

Descripció històrica

Ca l'Hostench havia sigut inicialment una pelleteria i més tard es convertí en una fàbrica de botons. A partir de la dècada dels anys 40 la fàbrica es tanca i actualment només se'n conserva una roda hidràulica.

Denominació	Can Ralita	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Onze de Setembre

Any construcció 1766

Titularitat Privada

Protecció BCIL

Fotografia

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Industrial

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de dues

Autor: Rosa Terricabras

plantes, soterrani i terrat de mamposteria de pedra volcànica, arrebossat. En el terrat encara hi ha els ganxos per penjar les pells i es poden observar un forats per deixar escórrer l'aigua de les pells cap al riu. Hi ha també una comporta de fusta que s'usava per pujar i baixar les pells.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Edifici construït al 1766 . Inicialment havia sigut una pelleria. Ara fa uns 30 anys s'hi instal·là Mobles Vives que va comprar l'edifici per fer-hi mobles.

Segons la primera versió del Pla Especial Vila Vella aquest edifici havia d'anar a terra però posteriors modificacions han permès la seva conservació.

Denominació	Can Castellanes	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Plaça Palau
Any construcció Segona meitat S.XIX
Titularitat Pública (Generalitat)
Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bona
Accessibilitat Molt bona
Ús actual Seu del CASG
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici d'una superfície

aproximada de 1284m². Consta de tres pisos i planta baixa amb dues façanes ben diferenciades. La façana vora riu té una tribuna amb teulat a tres aigües, mentre que la que dona a Plaça Palau té finestres quadrades dins arcs de mig punt, recolzats sobre pilastres cecs amb capitell decorat.

Visitable Sí
Senyalització No
Descripció històrica

L'edifici data de després de la segona meitat del segle XIX (aprovació dels plànols 1864) però es creu que abans hi havien hagut adoberies.

En aquest edifici hi havia hagut el taller de sants de "Castellanes, Serra i Casadevall, S.L" i més tard fou quarter de la Guàrdia Civil. Posteriorment UDTSA comprà la fàbrica per ubicar-hi cadenes de muntatge però a finals de la dècada dels 80 pararen l'activitat i passà a utilitzar-se com a magatzem de productes de volum.

Actualment és propietat de la Generalitat i hi ha instal·lada la seu del CASG.

Denominació	Can Xicu de Blanes		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Plaça Palau
Any construcció S.XIX
Titularitat Privada (Iropol, S.A)
Protecció
Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular
Accessibilitat Molt bona
Ús actual Habitatge
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici arrebossat i pintat, format per dos cossos, un de quatre plantes i l'altre de tres, amb una superfície de 956 m2.

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Edifici de construcció relativament recent (anys 50-60), però antigament havia hagut una adoberia de la que no en queden restes. Anys enrera havia estat magatzem del taller de sants de can Castellanes. Després fou comprat per Iropol. Actualment són habitatges.

Denominació	Can Casacuberta i Can Durán	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Passeig Basàltic

Any construcció S.XII

Titularitat Privada (Anna Pujol)

Protecció BCIL

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Molt bona

Ús actual Habitatge

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiques fàbriques de planta rectangular construïdes amb mamposteria de pedra volcànica i teulats a dues aigües, la primera de quatre plantes i la segona de tres.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Segons X. Puigvert, és el Molí de la Roca o de Capsarroca d'època medieval. L'abat de Sant Pere de Besalú tenia drets sobre aquest molí gràcies a una donació comtal d'abans del 1117.

Posteriorment es transformà en pelleria i en els últims anys d'activitat feia soles de sabata utilitzant la força hidràulica per moure màquines i fer llum (amb l'ajuda d'un alternador).

L'aiguat de l'any 40 va malmetre la resclosa i part de l'edifici i a partir d'aquell moment, el propietari (Pere PUJOL Hostench) va deixar el negoci i va llogar el local a Can Casacuberta fins a finals de la dècada dels 40. Aquests eren fabricant de sants que també tenia una pelleria.

Denominació	Molí de Ca l'Àngel		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació	Passeig Basàltic
Any construcció	S.XII
Titularitat	Privada (Anna Pujol)
Protecció	
Fotografia	

Estat de conservació	Bo
Accessibilitat	Molt bona
Ús actual	Habitatge
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de tres plantes amb teulat a dues aigües, arrebossat i pintat. Té una petita terrassa amb baranes metàl·liques.

Autor: Laura Puigbert

Visitable	No
Senyalització	No
Descripció històrica	

Segons X. Puigvert, es tracta d'un dels molins (fariner i draper) de Xantacler en època medieval (posteriorment anomenat Santiscler). També segons aquest autor, els forats a la roca que hi ha aigües amunt del molí corresponen als forats deixats per una resclosa de fusta d'aquest molí i del de Capsarroca.

La resclosa que encara es pot veure aigües avall del Pont de Palau, també era compartida pel molí de ca l'Àngel i can Casacuberta, seguint tots dos edificis del mateix propietari.

L'aiguat de l'any 1940 es va emportar la resclosa i el canal de ca l'Àngel, reconstruïts més tard, però des d'aquell moment no ha tornat a funcionar com a molí, s'ha usat només com habitatge, els propietaris el tenen llogat.

Al construir-se el Passeig Basàltic, a mitjans dels anys 90, es tapà part del canal del molí.

Denominació	Molí de Can Climent		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació Pont de Sant Bernat
Any construcció S.XII
Titularitat Pública
Protecció
Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Dolent
Accessibilitat Bona
Ús actual Lleure
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici de tres plantes i d'una superfície de 312m2. Construït amb mamposteria arrebossat i pintat. A la planta baixa hi havia l'obrador, al primer habitatge i el segon pis era magatzem de gra i un traster. Al costat del molí hi ha quatre edificis annexes construïts amb pedra volcànica i rajola, que feien de corts pel bestiar. La resclosa ha estat modificada pel pas d'un col·lector d'aigües residuals.

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Segons X. Puigvert correspondria al molí medieval de Riera d'Amunt. La bassa del canal es va usar durant un temps per rentar el blat i s'utilitzava també com a rentador de roba. L'any 1929, com a conseqüència de la sequera d'aquell estiu, s'instal·là una bomba d'aigua de la casa Brunet de Figueres per regar els camps dels voltants, la qual usava el mateix dipòsit d'aigua que el trull. Actualment, del dipòsit en surten dues canonades que van als horts que hi ha al costat del molí. Durant l'aiguat de l'any 40 no va sofrir gaires danys, només fou necessari netejar tota la brutícia acumulada per l'aigua. El molí va funcionar com a tal fins a la dècada dels anys 50-60. A partir d'aquest moment i fins a final dels anys 80, la família Estudis, que tenia llogat l'edifici des de principi de segle, va moldre solament el seu propi gra. L'any 1975-76 l'Ajuntament d'Olot va passar els tubs de la depuradora pel mig de la resclosa i la bassa i es van treure les pedres del rentador que encara es poden veure a prop de la bassa. A principis de la dècada dels 90 passà a mans de l'Ajuntament amb altres terres properes del mateix propietar, el senyor Agustí, en les quals es va construir un supermercat, però es va respectar el molí. Des de l'any 1994 l'Ajuntament d'Olot deixà el molí a l'Agrupació Escolta Nostra Senyora del Tura d'Olot. Des d'aquell moment s'han fet diverses reformes en dos dels teulats i s'han posat bancs per seure a prop de la casa. D'altra banda, durant el temps que no ha estat en funcionament s'han malmès i han desaparegut diferents elements del molí.

Denominació	Molí de la Torre		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació A prop del Molí de Can Xons

Any construcció S.XII

Titularitat Privada (Josep Espiguler)

Protecció

Fotografia

Autor: Laura Puigbert

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Regular

Ús actual Cap

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de

mamposteria de pedra volcànica estucat amb molts cossos afegits. A la façana principal hi ha dues finestres arquejades. Té planta baixa, dos pisos i golfes. Fora l'edifici, al costat de la passera, hi ha tres rodes de molí.

La resclosa, construïda amb pedres i obra, s'està esllavissant en un costat, fet que permet veure l'estructura de la construcció.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Antic molí fariner fins a principi de segle, quan moriren les seves propietàries. Segons X. Puigvert, aquest molí és d'origen medieval. La família Batet posseïa els drets sobre el molí que s'aixecava prop de la seva residència, casa forta anomenada Torres dels Batet.

Després de la mort dels seus propietaris, el molí passà per diverses mans fins que el 1934 la família Espigulé el comprà. Els propietaris llogaven el molí i el mas. Una de les famílies que llogà el molí durant molts anys (1941-finals anys 60) fou la família Manel·la, propietària del Molí de can Xons. En el Molí de la Torre hi trituraven els draps i feien la borra que posteriorment usaven en la fabricació de gènere de punt. A finals dels anys 60 deixaven d'usar les instal·lacions hidràuliques del molí i van fer servir l'edifici per posar-hi una granja de pollasters.

Una vegada la família Manel·la va tancar l'empresa avícola, als anys 70, només quedà el llogater del mas que hi visqué fins a final dels anys 80.

Denominació	Molí de Can Xons	Municipi	Olot
Comarca	Garrotxa		

Ubicació Compositor Serra, 112
Any construcció S.XII
Titularitat Privada (Al-lenam, S.A)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bo
Ús actual Industrial
Font d'energia Hidràulica
Descripció Fàbrica formada per

diferents edificis. El principal és de tres plantes i grans finestrals. Els altres dos edificis són d'una planta. Hi ha una xemeneia de rajola vermella. A l'interior hi ha una turbina Francis de cambra oberta vertical, que fa moure els telers circulars. La resclosa, feta de pedra i obra desvia l'aigua a la riba esquerra a través d'un canal.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Segons X.Puigvert, possiblement l'edifici s'aixeca sobre un molí medieval anomenat de Rieradevall. La prova d'aquest fet radica en les restes que s'hi troben d'una mola de molí, segurament fariner, incrustada al final del canal, a la volta d'entrada de l'aigua de la turbina. L'any 1933 la família Manel·la va adquirir l'antic molí a les germanes Bassols per fer-hi gènere de punt i regenerat de cotó utilitzant l'energia hidràulica per moure les màquines i fer llum. El procés de producció era força complert ja que es teixia, tenyia, tallava i cosia en el mateix edifici. En aquella època l'edifici funcionava com a fàbrica i habitatge alhora. A la planta de baix hi havia els telers i el tint i al primer pis hi havia les talladores. El segon es dividia entre l'habitatge dels propietaris i fàbrica i en el tercer pis hi vivien els porters. L'aiguat de 1940 va destrossar la resclosa, el canal i una part de la fàbrica, s'emportà la façana que dóna al riu. Fou necessari reconstruir-ho tot. A partir de l'any 1941 i, aproximadament fins a final dels anys 60, la família Manel·la llogà el Molí de la Torre. Allà trituraven els draps i feien la borra que posteriorment usaven en la fabricació de gènere de punt. A finals dels anys 60 van deixar d'usar les instal·lacions hidràuliques del Molí de la Torre i van fer servir l'edifici per posar-hi una granja de pollastres. Aproximadament en aquella època es va tancar la fàbrica durant un temps, per posteriorment tornar a obrir. Actualment a la fàbrica s'hi fan fundes per a embotits). La raó social és Facatex, S.L.

Denominació	Can Pixola o Molí d'en Compte		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció S.XIX

Titularitat Privada (Toti Toronell)

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Taller d'artista

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de pedra i rajola

vermella de dues plantes i teulat a dues aigües. Hi ha una part afegida força nova d'una sola planta feta de totxanes sense pintar i teulat a una aigua. Gran part de les obertures estan tapiades i es conserva una placa dedicada a "Lliberada Ferrarons".

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

A principis del segle passat l'edifici era una filatura d'Antoni Roura, Esteve Fontcoberta i Pere Batlló. Fou en aquesta època (1810 o 1811-1820) que hi treballà Lliberada Ferrarons.

Segons J.Vila, el Molí d'en Compte o Can Pixola va ser durant anys fàbrica de regenerats del senyor Artigas.

A la dècada dels anys 30, en propietat de Josep Espona, s'hi produïren embotits, treballant-hi unes 5 persones. Ha estat llogada durant curts períodes de temps. Actualment el pallasso Totti Toronell hi té el seu estudi.

Denominació	Can Plana		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció —

Titularitat Privada

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Estudi Disseny gràfic

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici format per diferents cossos amb tres plantes i teulada a dues aigües pintat de blanc. Hi ha un petit edifici al marge esquerre utilitzat com a magatzem i garatge.

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Antigament havia sigut un molí del qual encara en queden restes (alguna mola) a la planta baixa. Anys enrera la maquinària estava instal·lada en un edifici construït sobre la cambra d'aigua. Quan l'aiguat de l'any 40 va arrasar la instal·lació, es va salvar la turbina gràcies a la solidesa de les parts i del sostre de la cambra on es trobava. Quan es va reconstruir l'edifici de la maquinària es feu en un lloc més arrecerat. De l'edifici anterior només en queda alguna paret.

L'any 1998 la meitat de l'energia que es feia servir encara la produïa l'aigua que venia d'una resclosa cimentada als afloraments basàltics i canalitzada per la riba per la riba dreta del riu, i encara avui té una concessió de 650 litres d'aigua per segon.

Actualment l'edifici està ocupat per un estudi de Disseny gràfic i una altre part reconvertida en habitatge.

Denominació	Noc d'en Cols		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	A prop de Can Gabarró
Any construcció	—
Titularitat	Pública
Protecció	Espai hidrològic de protecció
Fotografia	

Autor:
Rosa Terricabras

Estat de conservació	Rehabilitat
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Espai públic
Font d'energia	Natural
Descripció	Font formada per dos manantials que surten entre roques basàltiques. Un d'ells, situat a 5 metres del nivell del riu emergeix d'una galeria excavada derivant la seva aigua cap a un petit canal. L'altre manantial, a nivell de riu, va a parar directament al Fluvià.

Visitable	Sí
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

El nom de Noc prové de l'ús que se li donava al manantial situat a més alçada. Aquest era aprofitat per moure les rodes d'un batan i més tard per moure una turbina d'un molí on es feia cànem per fil. L'any 1940 l'aiguat es va emportar el molí i aquest no fou mai més reconstruït.

Després d'aquesta data, l'aigua del manantial era utilitzada per bombar aigua i portar-la a casa dels propietaris i a la zona d'Aiguanegra (en aquest últim punt es subministrà fins al 1997).

També va canviar completament l'entorn de la font que fins llavors havia sigut un espai molt freqüentat (hi havia hagut un rentador) i poc a poc es va anar abandonant. En els darrers anys s'ha recuperat la font amb la voluntat d'obrir-la a tothom i recuperar aquesta zona i encara avui es poden veure les restes de l'antic rentador.

Denominació	Cal Xai		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	Vall de Bianya
Any construcció	—
Titularitat	Privada
Protecció	Espai hidrològic de protecció
Fotografia	

Autor:
Rosa Terricabras

Estat de conservació	Regular
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Habitatge
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici que consta de dues parts: habitatge i fàbrica. El primer consta de dues plantes i teulat a dues aigües. La nau de la fàbrica, actualment abandonada, és de rajola vermella.

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

Segons J.Vila, el 1946 era una de les tres úniques fàbriques de l'Estat Espanyol que feien "baietes" per la fabricació de paper i cartró i la seva raó social era "Pedro Juncà, S.A."

El 1949 el propietari Juan Pujol i Vila llogà la fàbrica a Francesc Bassols i Carbó, Josep Maria Capdevila i Masó i Carles Nicolás i Fancón per instal·lar-hi l'empresa "Filtros Industriales, S.L".

L'empresa "Filtros Industriales, S.L." es dedicava a l'elaboració de teixits i filtres industrials, fibrociment i teixits per fàbriques de paper. Durant el temps que funcionà (1949-61) no reconstruïren l'aprofitament hidràulic i, per tant, no usaren mai l'energia hidràulica.

A l'any 1961 l'empresa tanca i s'hi instal·la durant un temps una granja. Actualment una part de l'edifici s'usa com a habitatge però el que havia sigut la fàbrica pròpiament dita està abandonada.

Denominació	Cal Gori		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Olot

Ubicació A prop de Cal Xai

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

*Autor:
Rosa Terricabras*

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bo

Ús actual Habitatge

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici amb planta baixa i dos pisos i teulat a dues aigües. Davant d'aquest, a l'altra banda del camí, hi ha un cobert. Encara es troben les restes del canal i d'antics edificis.

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Antiga filatura que utilitzava la força hidràulica per moure les màquines. Una resclosa desviava l'aigua a la banda dreta a través d'un canal, del qual encara en queden restes. Al costat de la fàbrica hi havia la casa dels masovers. L'aigua del 40 va emportar-se la fàbrica, la resclosa i el canal, deixant només l'antiga casa dels masovers, avui Can Gori.

Denominació	Can Gabarró		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció Segle XVII

Titularitat Privada

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Estudi de pintor i fotògraf

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici format per diferents cossos i teulats a dues aigües amb una superfície total aproximada de 2000m2 repartits en dos soterranis, planta baixa i pis. A l'interior es conserven restes d'una turbina i una pila holandesa. Can Gabarró comparteix resclosa i canal amb la central de can Sabata i té un salt d'aigua de la turbina de 4,5 metres.

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Conegut com a Molí Vell és considerat per diversos autors el molí paperer més antic i amb més història de la zona. Amb les primeres informacions datades del 1561, el paper es feia a mà amb l'ajuda de masses de fusta hidràuliques utilitzades per fer pasta i amb les grans tines per produir fulls de paper. A mitjans del segle XIX s'hi construí una pila holandesa, amb un cilindre i bancades de fusta, probablement la primera que funcionà a la zona de Sant Joan i al cap de poc el molí passà de la fabricació de paper a la de filats de cotó.

Als anys 40 la raó social era "Viuda de Francesc Prat Gabarró" i als anys 70 es tancà primer l'empresa tèxtil i posteriorment (1974-75) els propietaris compren l'edifici per dedicar-se a la indústria càrnica. Actualment Can Gabarró s'ha convertit en habitatge.

Denominació	Can Sabata		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Estudi de pintor i fotògraf

Font d'energia Hidràulica

Descripció Fàbrica de planta

rectangular, amb cossos afegits i teulats a dues aigües. L'edifici disposa de dues parts: la casa dels propietaris i la fàbrica. La primera és de planta rectangular amb planta baixa i pis. Es poden veure unes obertures emmarcades per estuc i amb decoracions de motius. La fàbrica és de planta quadrada, teulada a quatre aigües i finestres emmarcades per estuc blanc. Sota la cornisa hi ha una sanefa amb motius geomètrics. Cal destacar la torre que corona l'edifici.

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Antic molí paperer convertit al segle XIX en filatura (a partir del 1833 ja consta com a filatura). Fins fa uns anys la indústria encara funcionava sota la raó social "Hijos de Francisco Aubert y Coromina", coneguda popularment com can Sabata.

La fàbrica passà del gènere de punt per a jerseis i mitges al fil per llençols.

Després de l'aiguat del 1940 Can Sabata quedà molt malmès. La pèrdua més gran fou el Barri de Triana, uns habitatges pels treballadors de la fàbrica que estaven situats a l'altre banda del riu.

Al 1970 Can Sabata tancà i durant diversos anys passà per diferents mans. Actualment l'edifici està partit en petits locals que es lloguen per separat.

Denominació	Molí d'en Daina		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció S.XIX

Titularitat Privada

Protecció —

Fotografia

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Habitatge

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de dues plantes i soterrani construït amb mamposteria de pedra volcànica. La planta superior és habitatge i les altres són les dependències de l'antic molí. A l'interior hi trobem un trull, mola i altres eines del molí i una turbina Francis de càmera tancada de la casa Pané S.A.

La resclosa deriva l'aigua per la banda esquerra a través d'un canal que transcorre per davant de can Sabata. Al final del canal hi ha una pinta hidràulica.

*Autor:
Rosa Terricabras*

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Segons F.Caula, era l'antic molí fariner també conegut com a Molí d'en Conill, sent l'any 1801 propietat d'en Joan Conill. El Molí havia estat fariner i també produïa farros per animals.

Hi havia hagut una turbina per pujar aigua a l'habitatge situat en el pis superior, que en aquests moments està llogat i continua estant habitat.

A partir dels anys 50 es va reconvertir en central hidroelèctrica amb una concessió de 350 litres/segon. En un primer moment l'energia produïda era pel consum de la fàbrica de xarxa general i l'electricitat (entre 10 i 15 kw/hora) era venuda a l'empresa Hidroelèctrica de l'Empordà juntament amb la produïda per la central de Can Sbata.

Denominació	Can Creu		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació Vall de Bianya

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció Espai hidrològic de protecció

Fotografia

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Estudi de pintor

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de planta rectangular i tres pisos, dividit entre un habitatge i una fàbrica. Al costat de l'edifici hi ha un habitatge de pedra amb planta i pis.

*Autor:
Rosa Terricabras*

Visitable No

Senyalització Inexistent

Descripció històrica

Antiga filatura on segurament també s'havien fet barretines. Aproximadament als anys 1926-27 l'edifici fou comprat per la família dels actuals propietaris per fer cola.

La major part de la producció de la fàbrica era manual però hi havia unes bombes de pistó que funcionaven amb la trubina, la qual s'usava també per fer llum. Es produïen entre 10 i 12 cavalls de potència.

L'aigua del 1940 es va emportar el canal, el marge on aquest es trobava i va malmetre la turbina. El canal no es va refer ja que requeria dur a terme moltes obres. A partir d'aquest moment la fàbrica es connecta a la xarxa elèctrica.

A finals dels anys 40 i fins a finals dels 80 la fàbrica passa a fer gelatina i farina d'ós de pinso ja que les vendes de cola eren molt reduïdes.

Posteriorment una part de la fàbrica va estar llogada a l'empresa de plàstics PLASTECA i actualment el pintor Narcís Coderch hi té el seu taller.

Denominació	Can Porxes		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	Vall de Bianya
Any construcció	1754
Titularitat	Privada
Protecció	Espai hidrològic de protecció
Fotografia	

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació	Regular
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Habitatge
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de planta

rectangular construït amb rajola vermella i estructurat en dos pisos i soterrani. Disposades de forma simètrica hi ha nombroses obertures. Queden restes d'antics usos: passadissos per on passaven les corretges i assecadors de paper a la planta baixa i una mola de molí a fora. Una mica apartada de la fàbrica hi ha una xemeneia de grans dimensions de rajola vermella.

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

Segons F.Caula aquesta fàbrica fou un antic molí paperer construït segurament l'any 1754. El seu propietari, Joaquim Porxes, tenia una tintoreria a Olot. El molí treballava inicialment amb dues tines i amb masses de fusta i més tard amb quatre tines. El 1904 s'hi instal·là una màquina rodona per millorar la producció. L'empresa es dedicava especialment al paper de barba.

Al 1935 el molí és comprat per Torras Juvinyà. Fins al moment havia tingut diferents noms com per exemple el Molí d'en Baloy, can Patge i la Paperera Olotina.

Poc temps després, durant la Guerra Civil fou reconvertit pel Departament d'Indústries de la Guerra de la Generalitat en una fàbrica d'alfa cel·lulosa, producte necessari per la fabricació d'explosius. La generalitat construí un local adjunt a la fàbrica anomenat "les tres torres" on hi havia una central de bombeig que portava l'aigua a uns dipòsits situats més amunt i permetien tenir una reserva d'aigua i força en moments de restriccions. També construí la xemeneia.

Un cop acabada la guerra, l'empresa Torras va llogar la fàbrica i durant un temps s'hi feren nines de cartró. Més endavant, al 1956 s'hi dugué a terme un negoci de triturats tèxtils i al 1972 la fàbrica fou comprada a l'empresa Torras.

Denominació	FLUINSA		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació	A prop de Can Domènech	Estat de conservació	Molt bo
Any construcció	S.XVIII	Accessibilitat	Bona
Titularitat	Pública (Ajuntament)	Ús actual	Espai que l'ajuntament cedeix
Protecció		Font d'energia	Hidràulica
Fotografia		Descripció	Moderna fàbrica de

filats d'uns 15.000m2 de superfície i dues parts clarament diferenciades: una feta d'obra vista que és la fàbrica pròpiament dita i l'altra, actualment un magatzem, és l'antiga fàbrica de can Martí. Aquesta última es troba a tocar el Fluvià.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

Antic molí paperer d'en Sisqués o Xiqués del qual se'n té informació des de 1798. Segons J. Danés, la marca del sol radiant amb la inscripció "Syques-Olot", és de cap a finals del segle XVIII.

El 1883, quan l'edifici fou comprat per Josep Hostench Antiga i Martí Coderch ja feia anys que havia estat reconvertit en una filatura de llana. Durant els anys successius va tenir diferents noms dels quals queda constància de can Molas, can Martí i can Barbosa.

La filatura usava l'energia de dues rescloses per moure les màquines. Una turbina era a l'edifici de la fàbrica mentre que les altres dues eren a la plana baixa d'una casa del barri de Russinyol on vivien treballadors. L'energia arribava a la fàbrica per un sistema d'embarrats. Antigament unes 50-60 persones vivien en el veí barri de Russinyol, moltes de les quals treballaven a la fàbrica.

Durant la dècada dels anys 30 la fàbrica de filats i teixits de Sebastià Coderch i Comamala donava feina a unes 30 persones.

A principis dels anys 50, en propietat de la família Barbosa, la fàbrica tancà i va estar un temps sense fer-s'hi res. Posteriorment va anar a subhasta i va ser comprada pels actuals propietaris l'any 1955. L'empresa actual no ha fet servir mai l'energia de l'aigua per moure màquines. Des del primer moment ha usat el salt per produir electricitat. A l'any 2007 FLUINSA tanca les portes a causa de les pèrdues contínues i l'edifici passa a ser propietat de l'Ajuntament de Sant Joan les Fonts.

Denominació	Central elèctrica de Russinyol		
Comarca	Garrotxa	Municipi	La Canya

Ubicació	Carrer del Gironès, 3
Any construcció	
Titularitat	Privada (Elaborats Sant Joan)
Protecció	
Fotografia	

Estat de conservació	Bo
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Indústria càrnica
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de dues plantes amb una torreta i teulat a quatre aigües on actualment només hi ha dues turbines i el quadre de control d'aquestes.

*Autor:
Rosa Terricabras*

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

Habitatge dels treballadors de la fàbrica situada aigües amunt on, a més, a la planta baixa hi havia dues turbines. Els habitants d'aquest edifici eren els encarregats de controlar el bon funcionament de les turbines. L'energia produïda per aquestes arribava a la fàbrica a través d'un sistema d'embarrats. La filatura usava l'energia d'aquesta resclosa i la d'una altra situada aigües amunt.

Des de l'any 1955 és dels propietaris actuals. Des d'aquell moment, l'empresa no ha fet servir més l'energia de l'aigua per moure màquines. S'ha usat el salt per produir electricitat la qual és venuda a la companyia Bassols Energia, S.A. Des del 1977 la fàbrica s'ha especialitzat en l'elaboració de productes derivats dels porcs i vedells.

Denominació	Can Bo		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Al costat del pont de la carretera
Any construcció 1823
Titularitat Privada (MASIAS INVEST, S.L)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bona
Ús actual Magatzem/Habitatge
Font d'energia Hidràulica
Descripció Antiga fàbrica d'una

Autor: Rosa Terricabras

sola planta formada per diferents cossos amb una superfície total aproximada de 3000m2.
 Al costat de la fàbrica s'hi troba un habitatge amb planta baixa, pis i golfes arrebossat i pintat amb teulat a quatre aigües i un mirador (fotografia)

Visitable No
Senyalització Inexistent
Descripció històrica

Antic molí paperer, fundat el 1823 per Salvador Torras. Inicialment tenia una sola tina fins que el 1864 s'hi instal·là una màquina plana feta de fusta. Del 1873 fins a finals del segle XX, que és quan Torras converteix la fàbrica en farinera, Can Bo fabricava paper amb abundància gràcies als millors avenços tecnològics del moment.

Als volts del 1930 l'edifici es dividia entre la fàbrica de filats de l'empresa Marguí y Lamarca, S.A. on hi treballaven unes trenta persones i la fàbrica de farines de Josep Fajeda on hi treballaven tres persones.

L'any 1946 la farinera consta com a "Fàbrica y Molino de doña Lucía Torras Planas". Més tard, fou dels propietaris de can Vila i posteriorment de "Hilados Fluvià". Durant aquest temps es feren reformes i es van construir noves naus.

La fàbrica funcionava amb dues turbines Francis que feien anar embarrats i, a més es feia llum amb un alternador. Posteriorment es va instal·lar un motor que funcionava amb energia subministrada per la companyia elèctrica però, a més, era ajudat per la turbina.

Els propietaris actuals van comprar els edificis a finals de la dècada dels 80 i, es de llavors, no s'han tornat a usar les instal·lacions hidràuliques. L'empresa Masias va tenir els seus orígens en un dels locals de la farinera de Lucia Torras Planas l'any 1942.

La casa de can Bo, construïda el 1802, havia servit d'habitatge a treballadors de l'empresa: l'encarregat, l'ajudant... Actualment hi viuen quatre famílies no vinculades a l'empresa Masias.

Denominació	Can Masllorens (MASIAS)		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació C/Major de Sta Magdalena, 1
Any construcció 1730
Titularitat Privada (MASIAS INVEST, S.L)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bona
Ús actual Industrial
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici format per diferents cossos amb una superfície aproximada de 1600m2. Es diferencien bàsicament dues parts: una de nova construcció i l'altra més antiga. La primera està formada per 4 plantes i la segona per 2. La fàbrica conserva una turbina remarcable per la seva ornamentació, feta de terracota i boles vidrades de color groc i verd.

Autor:
 Rosa Terricabras

Visitable No
Senyalització Inexistent
Descripció històrica

La fàbrica fou fundada a Olot el 1730 i més tard instal·là altres fàbriques a Sant Joan les Fonts, Barcelona i Buenos Aires.
 Al 1935 la fàbrica es dedicava als filats i teixits i funcionava amb turbines que movien màquines i alhora feien llum.
 Durant l'aiguat de l'any 40 es va trencar la presa, la qual es va mig arreglar però no es va fer ben fet i actualment està en mal estat.
 L'empresa es va tancar aproximadament l'any 1956. El propietari actual, Jordi Masias, comprà l'edifici als volts del 1962-63 per instal·lar-hi la seva empresa de maquinària industrial i no tornà a utilitzar més les instal·lacions hidràuliques.

Denominació	Can Vila		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació	Carrer Juvinyà, nº 8
Any construcció	1789
Titularitat	Privada (Pedro Vila, S.A.)
Protecció	
Fotografia	

Estat de conservació	Bo
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Cap
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Fàbrica de diversos cossos arrebossats i pintats i amb una superfície de 1300 m2m.

Autor:
Rosa Terricabras

Visitable	No
Senyalització	Inexistent
Descripció històrica	

A l'any 1789 Jaume Coca, paperer de Sant Joan les Fonts, s'estableix en l'anomenat Molí de can Coca. Aquest edifici, actualment anomenat Can Vila, passà per diverses mans fins que l'any 1926 ja era la fàbrica de paper de Pedro Vila i en aquesta hi treballaven unes 25 persones. L'aiguat de l'octubre de l'any 1940 afectà la fàbrica produïnt-hi diverses destrosses. Actualment el propietari segueix sent la família Vila però l'edifici ja no es destina a un ús industrial.

Denominació	Molí Fondo		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Avda. Rafael Torras Juvinyà, s/n
Any construcció 1723
Titularitat Pública (Ajuntament)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Rehabilitat
Accessibilitat Bona
Ús actual Visites al públic
Font d'energia Hidràulica
Descripció Fàbrica de diferents

Autor: Rosa Terricabras

cossos construïts amb mamposteria i rajola i amb una superfície total aproximada de 2539m². Actualment la major part de les instal·lacions es troben rehabilitades. En el seu interior encara hi ha una part de la turbina Frits Neumeyer de ferro fabricada a Múnic el 1925. La resclosa fa caure l'aigua directament al salt de 12m a pressió sense passar abans per un canal.

Visitable Sí
Senyalització Sí
Descripció històrica

L'any 1723 Jacint Germà construeix en l'emplaçament actual del Molí Fondo la seva pròpia fàbrica. Aquest mestre argenter d'Olot construí el molí paperer al lloc on hi havia el salt d'aigua. L'any 1771 el molí estava en plena activitat de fabricació i en aquell moment passà a mans del nét, Esteve Bassols que renuncià a favor de la seva germana Teresa Bassols la qual el vengué al negociant olotí Esteve Curós Serra l'any 1783. La propietat comprenia una nau amb el molí i altres dependències i una casa contigua.

A principis del S. XIX consta com a propietari Josep Curós que l'arrendà a la família Antiga, antics paperers de Sant Joan les Fonts que explotaren el molí fins el 1841. Aquest any, Pere Capdevila compra la propietat i hi duu a terme importants obres d'ampliació. Construeix l'edifici que actualment es troba al costat de l'antiga fàbrica i la propietat passa a ser coneguda com LA REFORMADA.

Al 1855 la família Torras comença a construir la fàbrica Obra Nova aigües avall de la Reformada. A finals del S. XIX hi havia quatre turbines que aprofitaven la força de la roda hidràulica d'un salt de 12 metres.

L'any 1921 diversos problemes econòmics van fer vendre l'empresa de Capdevila i Cia a la família Torras, que passa a tenir un total de 7000m² d'extensió, amb el salt d'aigua inclòs.

A partir d'aquest moment la història del Molí fondo passa a estar vinculada a la família Torras.

L'any 1963 s'inicia la construcció de la nova fàbrica Torras i s'abandonen les instal·lacions del Molí Fondo. L'any 2004, l'empresa Torras Papel cedeix l'edifici a l'Ajuntament de Sant Joan les Fonts.

Denominació	L'Obra	Municipi	Sant Joan les Fonts
Comarca	Garrotxa		

Ubicació	Sota l'actual Torrapapel, S.A.
Any construcció	1862
Titularitat	Privada (Torraspapel, S.A.)
Protecció	
Fotografia	

Autor:
Rosa Terricabras

Estat de conservació	Dolent
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Cap
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Antiga fàbrica construïda amb mamposteria de pedra volcànica i rajola, formada per un edifici central de tres pisos i per una sèrie de dependències annexes. La superfície total aproximada és de 13,188m ² . A uns 50 metres de la fàbrica, dins el que és la fàbrica actual, hi ha la xemeneia de l'Obra, de rajola i ferro amb uns 17 metres d'alçada. Està situada en els jardins de la fàbrica, prop de l'antic habitatge de la família Torras, avui reconvertida en oficines. La resclosa desvia l'aigua a la banda dreta cap a un canal d'uns 40-50 metres de llarg. El salt de l'aigua provinent del Fluvià és de 8,08m.

Visitable	No
Senyalització	No
Descripció històrica	

Construïda l'any 1862 per la societat Torras Germans, es diu que va ser la primera fàbrica d'Espanya que va utilitzar la transmissió de la força motriu a llarga distància per mitjà de l'electricitat. A finals del S.XIX es va ampliar la fàbrica i s'inicià l'electrificació. Fou a partir de 1890 que l'Obra s'abastí en gran part de l'energia elèctrica proporcionada per Joan Agustí.

Del 1895 al 1905 es van anar duent a terme millores en el desenvolupament tècnic i en l'ampliació de concessions hidràuliques per obtenir una major energia hidràulica. En aquest mateix any es construï la xemeneia situada avui en el recinte de l'actual fàbrica Torras per tal d'evacuar fums.

L'any 1921, la família Torras comprà el Molí Fondo i al 1928 es constitueix la societat Rafel Torras i Juvinyà, S.A. Durant els anys 30 la família Torras donava feina a unes 150 persones entre el total de les seves dues fàbriques ubicades a Sant Joan les Fonts.

L'aiguat del 1940 provocà algunes destrosses a l'edifici i al 1967 la fàbrica es tanca i es posen en funcionament les instal·lacions actuals.

Denominació	La Sebastianeta		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Al costat del cementiri

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Bona

Ús actual Habitatge

Font d'energia Hidràulica

Descripció Edifici de 1689 m2 de

superfície i diversos cossos amb teulats a dues aigües. A la part superior, ocupant una tercera part de la nau, hi ha tres habitatges. Fora l'edifici es poden veure uns grans dipòsits que s'havien usat per tenyir el fil i al costat s'hi troba una torre elèctrica feta de mamposteria arrebossada al damunt i teulat a dues aigües.

La central elèctrica de la Sebastianeta és un petit edifici de dues plantes fet de mamposteria i teulat a dues aigües. Al seu interior hi ha la turbina Francis. El salt net és de 5m i la resclosa desvia l'aigua a través d'un canal de 400m de longitud.

*Autor:
Rosa Terricabras*

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Antiga fàbrica depenent de la Sebastiana. Situada a pocs metres d'aquesta la Sebastianeta fou primer una fàbrica de cartró i més tard, al 1924, és convertí en filatura, arribant a tenir uns 120 telers. La maquinària era moguda per la força generada per una turbina que estava a l'altre costat del riu, a la central. La turbina transmetia la força, a través d'un cable, a la torre elèctrica i de la torre elèctrica la força arribava a la fàbrica.

A partir de 1964 i fins el 1986, s'especialitzà en tenyir els fils que es produïen a la Sebastiana, tenint així una dependència total amb aquesta última. Encara es poden veure els dipòsits a fora l'edifici.

Una vegada es tancà la Sebastiana (1975), la Sebastianeta va estar un temps tancada fins que Victoriano Puigdemont, un empresari garrotxí, va tornar a fer servir la Sebastianeta per tenyir fil aprofitant les instal·lacions que hi havien, però sense utilitzar l'energia hidràulica.

La central, per altra banda, fou comprada a finals dels anys 80 per l'empresa Salvador Serra, S.A. per la producció d'energia elèctrica. .

Denominació	La Sebastiana		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Joan les Fonts

Ubicació Molt a prop de la Sebastianeta
Any construcció 1890
Titularitat Privada (Pedro Serra Vila)
Protecció
Fotografia

Estat de conservació Bo
Accessibilitat Bona
Ús actual Cap
Font d'energia Hidràulica
Descripció Edifici de planta

Autor: Rosa Terricabras

rectangular i teulat a quatre aigües. Disposa de soterrani on hi ha les turbines, planta baixa, dos pisos superiors i golfes. Les finestres estan emmarcades amb rajola vermella.

Al costat de la fàbrica hi ha els edificis on residien els treballadors, vivendes de petites dimensions unes al costat de les altres. Un edifici és d'una sola planta i l'altre de dues. Hi ha un darrer edifici que possiblement havia estat la botiga de la colònia i més tard les oficines.

Visitable No
Senyalització No
Descripció històrica

Segons M. Sacrest data de l'any 1890 i en els seus orígens era una fàbrica de pasta de fusta per a la realització de cartró.

La fàbrica la Sebastiana va ser una de les indústries més pròsperes del moment, donant feina a 230 treballadors. Al 1920 la seva raó social era Societat Ballvé i més tard passà a ser propietat de la família Esquena.

La Sebastiana, que deu el seu nom a la campana que durant anys tocava en aquesta colònia, té una resclosa que desviava l'aigua a través d'un canal de 900 metres a la fàbrica, fent anar les màquines i donant llum als habitatges dels treballadors.

A l'any 1975 la nau i els pisos del voltant de la Sebastiana van quedar tancats com a conseqüència de la competència d'altres filatures

Denominació	Can Mulleras		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Montagut

Ubicació	Dins el terme de Montagut
Any construcció	S.XX
Titularitat	Privada
Protecció	
Fotografia	

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació	Regular
Accessibilitat	Bona
Ús actual	Ocupada
Font d'energia	Hidràulica
Descripció	Edifici de planta

rectangular i teulat a quatre aigües construït amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella. A banda i banda de l'edifici hi ha dues torres de petita alçada formant una U. S'estructura amb planta soterrani, planta baixa i dos pisos superiors més una planta sota coberta. Hi ha uns cossos annexes de nova construcció. La superfície total és d'uns 600,000m2.

Visitable	No
Senyalització	No
Descripció històrica	

Datada probablement del 1900, inicialment la raó social era Juan Franch Sociedad en Comandita. A partir de 1901 i fins el 1910 fou Mulleras Sociedad en Comandita. Després va canviar diverses vegades de nom i finalment l'any 1940 la raó social era Hijos de Camila Mulleras S.L.

Durant la Guerra Civil es va cooperativitzar i els treballadors tenien les accions. Una vegada acabada aquesta tornà a ser de Hijos de Camila Mulleras. Fins a mitjans dels any 70 es compaginà la producció de filats de cotó i la de teixits, però a partir d'aquest moment es deixaren els teixits i fou només filatura.

A mitjans de la dècada dels 60 i principis dels 70 es construïren pisos pels treballadors molt pròxims a la fàbrica per solventar la manca d'habitatge del municipi.

El 1982 l'edifici fou comprat pel grup SANS, el qual passà a produir-hi fil per la producció de roba interior (Avanderado i Princesa) d'aquest grup. Els propietaris van ampliar l'edifici construint annexes sense pilars (1500m2 aproximadament) més adequats per les noves maquinàries.

El 1990 la multinacional americana SARALEE va comprar l'edifici però fou per poc temps ja que el dia 1 de juliol de 1997 passà a mans del grup Vilarrassa, actuals propietaris. Aquest grup tenia altres filatures a la comarca. A dia d'avui, la concessió del salt d'aigua és de 700 litres per segon amb una data de caducitat del 2061.

Denominació	Can Xaudiera, Fàbrica Vella		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Montagut

Ubicació Dins el terme de Montagut

Any construcció

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Autor: Rosa Terricabras

Estat de conservació Regular

Accessibilitat Bona

Ús actual Ocupes

Font d'energia Hidràulica

Descripció Antiga fàbrica formada per edificis amb diversos cossos i planta rectangular construïts amb mamposteria de pedra volcànica i decoració de rajola vermella. A l'interior encara hi ha restes dels embarrats, maquinària antiga, turbines del segle passat, forns de vapor...

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

Tot i que probablement anteriorment havia estat un molí, l'origen de la fàbrica Xaudiera prové de la germans Solé. Primerament es dedicà a filats i teixits amb el nom de "Solé e Hijos". però passats uns anys els teixits foren suprimits i es treballà només amb filats de cotó. Al morir el pare i tots els fills que formaven la societat, es va constituir una nova societat "Jerónimo Solé y Badía, sucesor de Solé e Hijos". A partir d'aquí va tenir diferents noms fins arribar a formar la societat "Hilador M. Xaudiera, S.A.". Els productes que es produïen en aquesta empresa eren molt apreciats a altres ciutats de la Península.

La fàbrica tenia un edifici annex on es feien caps de fusta amb l'ajuda d'una turbina petita que també era utilitzada per fer llum quan la turbina gran no funcionava. Aquesta última turbina feia moure les màquines i a més feia llum.

L'aiguat de l'any 40 es va emportar la resclosa, el canal i feu destrosses a la fàbrica.

Fins a principis dels anys 70 la fàbrica produï filats de cotó. Poseriorment, entre 1974-1987 estigué llogada a una empresa de regenerat de fil. L'any 1994 es produeix oficialment energia elèctrica, utilitzant la mateixa turbina Francis però amb un generador i un sistema de control automàtic de mecanisme.

A partir del 1992 es restaura l'edifici, es recupera l'entorn i es destina el segon pis de la fàbrica com a sala de festes. Actualment l'edifici consta de dues parts: un habitatge i la resta de la fàbrica que conserva una turbina que encara avui s'utilitza per generar llum i vendre electricitat.

Denominació	Can Brutau		
Comarca	Garrotxa	Municipi	Sant Jaume de Llierca

Ubicació Nucli de Sant Jaume de Llierca

Any construcció S.XIX

Titularitat Privada

Protecció

Fotografia

Estat de conservació Bo

Accessibilitat Bona

Ús actual Obtenció d'energia elèctrica

Font d'energia Hidràulica

Descripció Fàbrica amb coberta en dents de serra. D'una sola planta l'edifici permetia addicionar naus i aconseguir un espai ben il·luminat. El conjunt de l'antiga fàbrica tèxtil Brutau està format per la fàbrica, la xemeneia i el canal.

Autor: Rosa Terricabras

Visitable No

Senyalització No

Descripció històrica

A principis de la dècada de 1880, Bartomeu Terradas i Mont, fill de Figueres, casat amb Àngels Brutau Manert, va adquirir la fàbrica tèxtil als germans Rafel i Francesc Funosas. La descripció de la propietat és la d'una fàbrica amb el seu salt d'aigua, motor, transmissions i terrenys adjacents i altres dependències i annexions, d'una superfície conjunta de quinze mil seixanta-un metres i vuitanta-nou decímetres quadrats. El terreny procedeix de l'heretat anomenada mas Riera. Aquest edifici-fàbrica estava situat al terme de Sant Jaume de Llierca i era format per una planta baixa i dos pisos o quadres. La finca llindava pels quatre punts cardinals amb terres d'aquest mas, per aquesta heretat passava un camí veïnal que de la carretera d'Olot a Girona condueix al riu Fluvià.

Una Reial Cèdula d'Isabel II dona la perpetuïtat de l'explotació del salt d'aigua del riu Fluvià de sota can Custica a Bartomeu Terrades.

Uns anys després Terradas va aportar aquesta fàbrica a la societat Successors de Bonaventura Brutau, SC, que ja tenia una important fàbrica de fil a SABadell, que està documentada al 1823. La fàbrica de Sant Jaume va ser important en la història tèxtil catalana ja que va ser la primera fàbrica de producció de fil prim de la millor qualitat, destinat a la textura, el gènere de punt i també a fil de cosir. L'aiguat del 40 va causar greus desperfectes a la filatura Brutau, d'on va emportar-se bales de cotó. L'any 1973 es produeix la crisi del petroli i a partir del 1975 aquesta crisi es comença a notar fort a Catalunya. Al 1978 el Consell d'Empresa de Brutau, S.A. va decidir tancar la fàbrica, fet que el poble va considerar una desgràcia.

Actualment el propietari és l'empresa Argi Energia Elèctrica S,A que continua produïnt electricitat.